

КОЛЕКТИВНА ПРАЦЯ

**2-й РІК
НАВЧАННЯ**

ВИПУСК 2-й

ВИДАВНИЦТВО «КОМУНА»

1 9 ВОРОНІЖ 3 2

КОЛЕКТИВНА ПРАЦЯ

РОБІТНА КНИЖКА

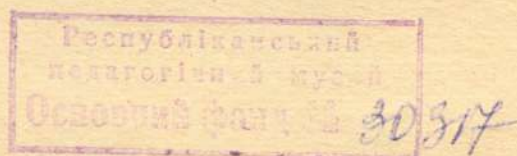
ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ШКІЛ ЦЧО

ДРУГИЙ РІК НАВЧАННЯ

ВИПУСК 2-й

НАУКОВО МЕТОДИЧНИЙ СЕКТОР
ОблВНО ЦЧО РЕКОМЕНДУЄ ДО ВЖИТКУ
В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ
1-ГО КОНЦЕНТРУ

СКЛАЛИ: КОВАЛЬ, ЛАСКАВЕЦЬ, КРЕ-
КОТЕНЬ, ЦИТОВИЧ ТА РО-
МАНОВСЬКИЙ

ВИДАВНИЦТВО

КОМУНА

ВОРОНІЖ

1932 Р

Редактор *В. В. Цитович*

Тех. редактор *Г. П. Іванов*

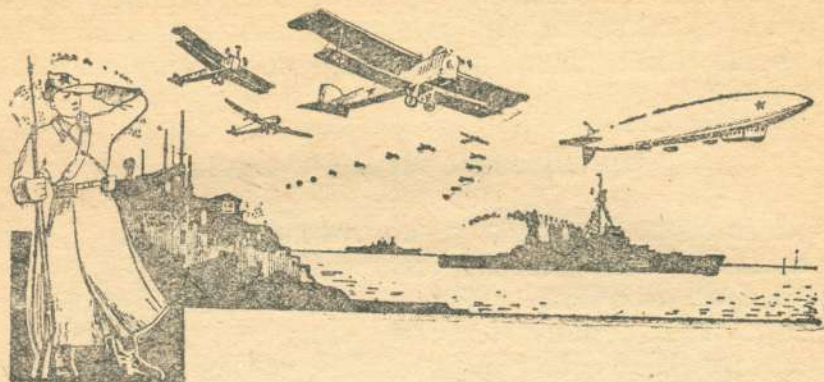
ІМЧ № 2148

Політрецензент *Арістідос*

Методрецензенти *Марченко,
Мороз та Гончаренко*

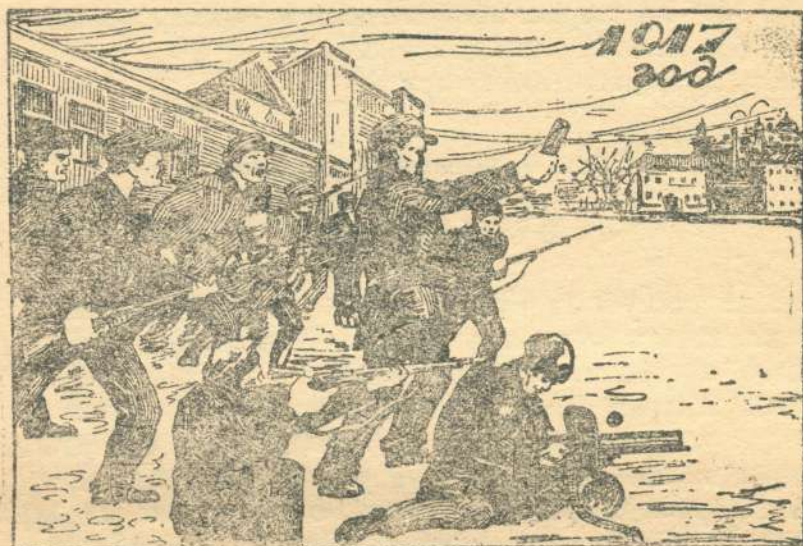
ЧЕРВОНА АРМІЯ БОРОНИТЬ РОБІТНИКІВ І СЕЛЯН

Червона гвардія

Коли в лютому 1917 року було повалено царську владу, буржуї захопили владу до своїх рук. Для того щоб боронити свої права й боротись против нової буржуазної влади, за диктатуру пролетаріату, робітники, під керівництвом більшовиків-комуністів, почали на фабриках і заводах організовувати збройні загони. Ці загони звалися Червоною гвардією.

Підчас Жовтневої революції Червона гвардія й допомагала трудящим перемогти поміщиків та капіталістів.

Першими збройними силами молоді Радянської республіки були загони Червоної гвардії. Героїчно боронили вони владу робітників і селян від нападу білогвардійців і відбили перший натиск контрреволюції на радянську владу.

Незабаром Червоній гвардії довелося вступити в бій з добре організованими білими полками, що складались з офіцерів і юнкерів, на чолі яких стояли досвідчені генерали. На подмогу білогвардійцям прийшли армії чужоземних буржуазних держав.

До цих серйозних боїв Червона гвардія не була підготована. Червоногвардійці виявляли нечуване героїство й хоробрість. Але цього було недостатньо. Потрібні були добре знання військової справи, вміння вести бій, міцна дисципліна, постійний склад загонів, А цього не було.

Організовано Червону армію

Ворог навідав. Боротьба з контрреволюційними силами все більше посилювалась і ставала жорстокою.

Треба було готувати серйозну відсіч. Треба було утворити міцну регулярну, постійну Червону армію.

23 лютого 1918 року радянською владою було оголошено декрета про організацію Червоної армії. Тому день 23 лютого й святкуємо щороку як день організації нашої Червоної армії.

За цим декретом Червона армія утворилась набиранням добровільців з найбільш свідомих і відданих революції робітників і селян. Загони Червоної гвардії увійшли до заново утвореної Червоної армії.

Так народилася Червона армія.

-
- ЗАПИТАННЯ. 1. Коли й для чого організували Червону гвардію?
2. З кого складалась Червона гвардія?
3. Чому Червону гвардію реорганізували в Червону армію?
4. Коли організовано Червону армію?
5. З кого складалась Червона армія?

Роки боротьби й перемог

В оточенні ворога

Радянська республіка була оточена міцним ворожим колом. В Сибіру вів наступ царський адмірал Колчак, йому пощастило, хоча не надовго, підійти до самої Волги.

З півдня генерал Денікін, захопивши Україну, почав посуватись на Москву, підійшов навіть до Тули, що недалеко від Москви, Другий генерал—Юденіч—був уже на підступах Ленінграду. Всі ці генерали одержували гроші, одяг, зброю від буржуазних держав: Англії, Франції, Америки, Японії.

Ці держави надіслали й своє військо.

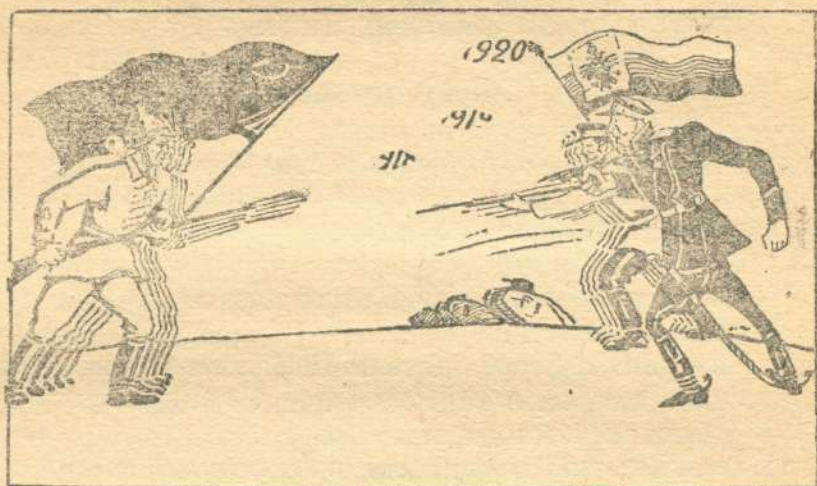
Становище було серйозне, але робітники й селяни вирішили краще вмерти, ніж знову піти під ярмо генералів, поміщиків і фабрикантів.

Кращі сили — на фронт!

Під керівництвом комуністичної партії, з т. Леніним на чолі, робітнича кляса мобілізувала свої кращі сили на фронт.

На фронт пішли десятки тисяч комуністів.

На гіркому досвіді панування Денікіна, Колчака й інших білогвардійців, селяни упевнились, що лише в тісній спілці з робітничою клясою й під її керівництвом вони можуть звільнитись від поміщиків і буржуазії й зажити вільним трудовим життям.

Селяни упевнились, що лише одна партія—комуністична партія,—передовий загін робітничої кляси, боронить їх інтереси. Селяни масами йшли до Червоної армії, йшли до партизанських загонів, що борюлись в запіллі ворогів.

Червона армія зміцніла й з гарячим завзяттям насіла на ворогів, розбила їх вщент, вигнала геть за радянські кордони.

ЗАПИТАННЯ Й ЗАВДАННЯ. 1. Хто допомагав білогвардійцям в боротьбі проти радянської влади?

2. Хто перший пішов на фронт по заклику Ленін.

3. Згадайте, як за часів громадянської війни вашими селами проходили білогвардійці. Як вони чинили розправу з селянами? Запитайте партизанів з вашого села, як вони боролись з білими. Напишіть про боротьбу вашого села з білогвардійцями.

На фронт!

Зима. На фронт, на фронт! А на пероні люди..

Біля вагонів ми співаєм „Чумака“...

І радість лоскотно бентежить наші груди...

Шикують злидні нас, юнак до юнака.

Багнетів гострий блиск... шапки кругом лохматі,
Коло дзвінка сестра сумуючи стоїть...
А мати не прийшла на бій випроважати
І серце іноді невільно защемить.
Стою неначе в сні. Чекають нас вагони...
І ворог шле з гармат нам з-за Дінця привіт..
Але не боїмось ми банд злотопогонних
Уже чимало їх пустили ми під лід.
Зима. На фронт, на фронт! А на пероні люди!...
Біля вагонів ми співаєм „Чумака“...
І радість лоскотно бентежить наші груди...
Шикують злидні нас, юнак до юнака.

Знову до зброї

Не встигла наша країна приступити до мирної праці, як з'явився новий ворог. На нас зробила напад панська Польща й захопила більшу половину Радянської України.

Світова буржуазія знову зробила спробу повалити радянську владу. Капіталісти постачали Польщі: зброю, одяг, дали своїх офіцерів і наказали воювати.

Польська армія під керівництвом запеклого ворога трудящих— Пільсудського— вдерлася на Радянську Україну, захопила Київ, руйнувала народне господарство, жорстоко карала робітників і селян. Польській армії допомагали й українські контрреволюціонери—петлюрівці й інші.

Знову настали дні тривоги. Знову сколихнулись трудящі радянської країни.

З великим завзяттям пішли трудящі проти нового ворога. Червона кіннота погнала польську армію аж до самої Варшави— столиці Польщі. Але під Варшавою не вистачило сили. Надто стомлені були наші війська дуже довгими переходами; без відпочинку, завжди в боях. Поляки перейшли в наступ. За тяжких обставин червоні полки відбивали шалений натиск ворога.

Й вони затримали наступ. Польща підписала мир.

ЗАВДАННЯ. Згадайте, які ще вороги загрожували Радянській республіці в перші роки її існування.

Як боролися ми проти німців, Колеснікова й інших бандитів. Чи знаєте ви де саме наша славетна кіннота розбила вщент денікінців? Хто був організатором червоної кінноти?

Трудящі всесвіту нам допомагали

В боротьбі проти наших ворогів велику допомогу подали закордонні робітники. Так робітники Німеччини, Чехо-Словаччини. Австрії не давали підвозити до Польщі зброї й набоїв. Робітники Англії утворили товариство „Руки геть від Радянської країни“.

Робітники Англії повідомили, що вони не припустять виступу Англії проти нас. В Одесі за проводом французького матроса Андре Марті зчинився заколот в чужоземній флоті. Чужоземні війська відмовлялися воювати з нами й їх мусили повернути додому. Так пролетарі всесвіту допомагали нам в боротьбі проти білогвардійців.

Чорний барон

Скориставшись з війни нашої з Польщею, на півдні з Криму виступили білогвардійські недобитки, під головуванням барона Врангеля. Врангель, за допомогою чужеземних буржуїв, зміцнив свою армію й знову пішов на нас війною.

Нова загроза радянській країні. Замирившись з Польщею, перекинули ми червоні загони на врангельський фронт. Вузька смуга землі поміж гнилими соляними озерами й Озівським морем, що з'єднує Україну з Кримом, була перетворена врангельцями на неприступну фортецю.

Але немає препон для Червоної армії. Під керівництвом тов. Фрунзе, героїчні загони Червоної армії вдерлися до Криму, розбили Врангеля й зліквідували останню загрозу Радянської країни.

В тяжких обставинах руїни, холоду й голоду під вогнем ворогів будувалась Червона армія. В цій боротьбі вона міцніла, зростала й перемагала наших ворогів. Перемагала тому, що міцна була спілка робітників і селян, тому, що будівництвом і боротьбою Червоної армії керувала комуністична партія.

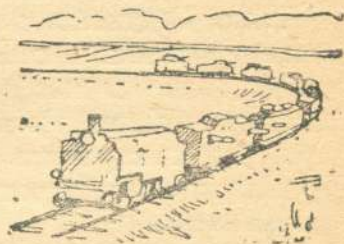
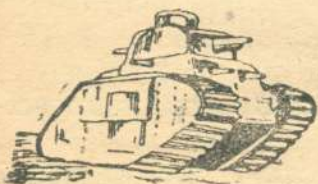
ЗАПИТАННЯ. Що ви знаєте про допомогу закордонного пролетаріату в нашій боротьбі з білогвардійцями?

Грими, грими!

(Пісня Червоної армії)

Грими, грими можуть пісня,
Як ті громи весняних бур.
Хай знає панство ненависне,
Що наша армія—як мур.
Ми стали волі на сторожі,
Її не зрадимо ніде.
Тремтіль, недобитки ворожі—
Червона армія іде.

У шахті темній і глибокій
Працює брат наш робітник,
Для нього волю, труд і спокій
Боронить наш червоний штик.
Капіталісти і вельможі!
На вас загибель, смерть бреде.
Тремтіль, недобитки ворожі—
Червона армія іде.

Судьба братів на нашій зброї,
А в серці лєнінський завіт.
Держіть штики напоготові,
Герої, ми здобудем світ.
Хай крізь колючі огорожі
Наказ на ворога веде.
Тремтїть, недобитки ворожі—
Червона армія іде.

Завжди напоготові

Коли б не було в нас Червоної армії, коли б не було в нас сили, що боронить робітників і селян, наші вороги—поміщики, фабриканти, буржуї знову б повернулися й відібрали назад землю, фабрики й заводи.

На фабриці знову з'явився б фабрикант, на селі—поміщик. Багато народів, що заселяють наш Союз, знову б позбавились усіх тих прав і вільностей, що вони зараз мають.

Поміщики й фабриканти знову почали б керувати країною й пригнічувати трудящих, як це було до Жовтневої революції.

Поміщики й фабриканти все мріють про те, щоб повернути старий лад.

Трудящі відібрали від капіталістів землі, фабрики, заводи, рудні, банки, залізниці. Капіталістів позбавили можливості закріпачувати робітників на фабриках і заводах.

Капіталісти весь час намагалися повалити радянську владу.

Але не пощастило буржуям повалити радянської влади.

Наша Радянська республіка єдина в світі. Лише в нас у влади стоять робітники й селяни. Лише в нас немає поміщиків і фабрикантів. Лише в нас робітники й селяни вільно сами керують державою. Нашу Радянську країну боронить могутня Червона армія, нам співчувають мільйони робітників всесвіту. Вони готові підтримати нас в боротьбі проти капіталістів.

ЗАПИТАННЯ. Хто боронить радянську країну? Чому капіталісти не змогли повалити радянську владу? Чи є ще де в світі радянські республіки?

Чим міцна Червона армія

Боронити Радянську республіку—батьківщину трудящих всесвіту—велика честь.

Лише трудящому можна доручити зброю. Лише трудящий героїчно, віддано боронитиме радянську владу.

До Червоної армії приймають лише трудящих. Куркулі, попи— всі ті, що живуть й жили з чужої праці, не мають місця в нашій армії.

Червоноармійці й командири в нашій армії кращі товариші, бо й командири й червоноармійці з єдиної трудової сім'ї.

В Червоній армії, як і в нашому Союзі, немає й не може бути пригнічення однієї національності другою. Радянська влада бореться зі всякими проявами й національної нерівності, ворожнечі поміж трудящими різних національностей. Всі народи нашого Союзу рівні.

В Червоній армії вчать червоноармійців рідною мовою. Видають книжки, газети національними мовами.

Є окремі національні дивізії, також утворені національні військові школи, де вчать командирів для національних частин. Так гартується в армії, бойове співробітництво трудящих різних національностей для перемоги над загальним ворогом—капіталістом.

Червона армія сильна тим, що вона уявляє міцну спілку робітничої класи і селянства під проводом робітничої класи, з комуністичною партією на чолі.

ЗАПИТАННЯ. Хто може бути червоноармійцем? Чому ми не пускаємо до Червоної армії нетрудящих? Хто може бути командиром в Червоній армії? Чи мають трудящі різних націй однакові права в Червоній армії? Чим сильна Червона армія?

Червоноармієць—вільний член трудового суспільства

В старій армії й в армії буржуїв салдат не має ніяких прав. А в Червоній армії червоноармієць має всі права громадянина Радянської республіки.

Червоноармієцю та його родині за законами радянської влади дають особливі права й пільги.

Червоноармієць має право обирати до рад і бути обраним.

Червоноармієць бере участь в нарадах, з'їздах, конференціях.

В Червоній армії вчать не лише військовій справі, але й техніці, вчать як треба працювати в колективному господарстві.

В Червоній армії готують трактористів, польоводів, фахівців у справі тваринництва для наших колгоспів і радгоспів.

Трудящі дбають за Червону армію. Над кожною військовою частиною беруть шефство трудящі. Вони допомагають армії в її роботі. Дають Червоній армії й велику матеріальну допомогу. На селі, в хатах-читальнях і школах, вчать допризивників, щоб дати армії добре письменних червоноармійців.

Комсомол—шеф військової морської й повітряної фльоти, комсомол дає армії кращих витриманих товаришів.

Червона армія це гордоці трудящих і користується їх любов'ю й пошаною.

Червона армія допомагає трудящим. Вона бере участь в суботниках, допомагає ліквідувати прориви. Червона армія міцно з'єднана зі всією трудящою людністю нашої країни.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ. Які права має червоноармієць? Чи має такі ж права салдат в буржуазних арміях? Розпитайте колгоспників, що були салдатами в старій армії, які вони мали права? Перевірте скільки є в вашому селі родин червоноармійців, як їм допомагають. Розпитайте червоних партизан вашого села,—які пільги дає їм радвлда.

Червона присяга

1. Я, син трудового народу, громадянин Союзу радянських соціалістичних республік, беру на себе звання воїна Робітничо-селянської армії.

2. Перед лицем трудящих Союзу радянських соціалістичних республік і всесвіту я зобов'язуюсь носити це звання з честю, сумлінно вивчати військову справу й пильнувати як око народне й військове майно від псування й розкрадання.

3. Я зобов'язуюсь суворо й неухильно додержуватись революційної дисципліни й безсуперечно виконувати всі накази командирів, що їх настановив робітничо-селянський уряд.

4. Я зобов'язуюсь задержувати себе й задержувати товаришів від усяких вчинків, що принижують гідність громадянина Союзу радянських соціалістичних республік і всі свої дії й думки спрямовувати до великої мети—визволення всіх трудящих.

5. Я зобов'язуюсь по першому заклику робітничо-селянського уряду виступити боронити Союз радянських соціалістичних республік від всякої небезпеки й замахів з боку всіх його ворогів, в боротьбі за Союз радянських соціалістичних республік, за справу соціалізму й братерства народів, не шкодувати ні своїх сил, ні свого життя.

6. Якщо по злому задуму відступлю від цієї урочистої обіцянки, то нехай буде моєю долею загальна зневага й нехай покарає мене сувора рука революційного закону.

Як Червона армія відбила капіталістів

У липні 1929 року китайські генерали захопили Китайсько-східню залізницю (що її збудовано за гроші трудящих нашої країни ще за царату). До цього їх нацьковували капіталісти, бажаючи втягти Радянський союз у війну.

Цією залізницею, за умовою з китайцями, керували спільно з ними. Захопивши залізницю, китайські генерали почали арешто-

увати та кидати до в'язниць радянських службовців та робітників, що працювали на залізниці.

Радянський уряд не бажав війни й запропонував китайському урядові домовитись по всіх питаннях без війни.

Проте китайські генерали спільно з російськими білогвардійцями, що їм допомагали, напали на радянський кордон.

Червона армія під проводом тов. Блюхера, розбивши вщент китайську армію, заставила їх просити миру.

Бійці Далекосхідної

У бій рушили мовчки, стиснувши зуби і гвинтівки. Блискою перемогою закінчився бій на берегах Сунгарі під Лохеусу.

Місто взяли рівно о 1-й годині вночі.

Того ж дня наші частини залишили місто, йдучи на свій бік. Загін уводив полонених салдатів китайської залоги й матросів воєнних пароплавів.

Полонені йшли в чужий для них табір, низько схиливши голови.

На обличчях помічалася тривога, чекали на заслужовану кару. Привели їх до світлих касарень червонофльотської бази.

Китайський салдат добре знає, що таке полон. Він знайомий з бамбуковою палицею і з надлюдським мордуваннями, бо довгі роки триває в Китаї боротьба між генералами.

Ось проходить наш червонофльотець. Полонені втягують голови в плечі. „Матрос—радянський кат“,—так казали їм офіцери.

Несподіванка

З кута, де висіли плякати, що їх спочатку ніхто не розглядив, почулися звуки гармонії.

Полонені здивовано очі розплющили.

— Невже ж тут належить перед смертю музику слухати?

У вечорі, коли за вікнами вітер гудить у снастях корабля мов у відкритому морі, в касарнях, де містяться полонені, червонофльотці влаштували концерта.

Матрос, обійняв полоненого за стан і показав йому пляката.

На плякаті худорлявий, виснажений китаець везе в колясці гладкого європейця.

— Ти поніме?—запитує матрос у полоненого.

Полонений моргає й морщиться. Матрос дивиться на китайця й розводить руками.

— Не поніме? Ну що я з тобою несвідомим зроблю?

Ось проходить китаець комсомолец.—Васько!—тягне його за руку матрос.—Поясни ти цьому чудакові політграмоту!

Васько читає на плякаті напис неписьменному полоненому. І несподівано полонений захлинаючись і ковтаючи слова забалакав. Матрос поклав свої руки на його плечі.

— Тепер, значить, поніме? Молодчага!—Вони стали друзями.

Взнали хто ворог

Через тиждень полонених важко було впізнати. Вісім годин на день вони охоче працювали. Решту часу навчалися в гуртках. Вечорами, сидячі один проти одного, колишні вороги грали в шашки й доміно.

Величезну інтернаціональну роботу проводили серед полонених червоноармійці.

Полонені добро розуміли, хто був їхній ворог і хто друг. Сюди прийшли всі разом, офіцери разом з салдатами. Щоб їх не впізнали, офіцери здерли з одягу значки. Салдатів треба було відокремити від офіцерів: вони (офіцери) й тут могли шкодити.

Їх ушикували дві шерехи.

Хто з вас офіцери, виходить наперед!

Мовчанка.

Тоді перед мовчазними лавами виступив китаець-комуніст.

— У кого з вас ще не засохли рани від бамбукової палиці? Кого з вас не били ваші ж офіцери?

Лави похитнулись і виступив наперед китаець, підшов до одного, вказав на його пальцем у груди.

— Іета капітана!

Лист до китайських салдатів.

Сорок чоловіка полонених написали колективного листа до салдатів мукденської армії.

Ось уривок: „ми зустріли в полоні китайських робітників-комуністів. Вони розкрили в наших головах нові двері. Ми знову народилися на світ. Наші генерали ненавидять Червону армію. Вони хочуть влаштувати їй похорон. Не може цього бажати бідняк. Переходьте до червоних салдатів і вас зустрінуть як кращих друзів“.

ЗАПИТАННЯ. Чому червоноармійці так добре ставляться до полонених салдатів? Хто примусив китайських салдатів воювати проти нас? Чи зрозуміли китайські салдати хто їх ворог? До чого закликають полонені китайських салдатів? Що ви знаєте про китайську Червону армію? До якої армії, на вашу думку, підуть полонені китайські салдати, повернувшись додому?

Як ми влаштували військовий куток

Влаштували його ми в хаті-читальні. Майже нічого там не було. Ми нашли колгоспників, що перебували у Червоній армії, та умовились спільно організувати військовий куток.

На стінках ми розвісили плякати про те, як робити окопи, як побудована гвинтівка, як захищатись від отруйних речовин під час війни.

Вивісили декілька військових картин та діаграм. Купили ми в книгарні військові книжки.

Вечорами чергуємо з колгоспниками-червоноармійцями: допомагаємо їм у роботі кутка. Вони розповідають, як побудована гвинтівка, кулемет, протигаз, а селяни слухають—готуються до оборони.

ЗАВДАННЯ. Влаштуйте в себе в колгоспі військовий куток. Допомагайте в роботі куточка.

ЗА ПРОВОДОМ ПРОЛЕТАРІЯТУ ТА ЙОГО ПАРТІЇ СЕЛЯНСТВО ЙДЕ ДО СОЦІЯЛІЗМУ

Велике будівництво

В усій нашій країні відбувається велике будівництво. Будуються нові фабрики, нові заводи.

На Дніпрових порогах будується Дніпрельстан,—це буде за малим не найбільша в світі електростанція.

Збудовано Турксиб, що сполучає Сибір із Середньою Азією. З Сибіру в Середню Азію Турксибом піде хліб, ліс. А це дасть змогу на ланах Середньої Азії більше сіяти бавовни, а більше бавовни—більше наші фабрики дадут матерії. У Ростові над

Доном, Сталінграді, в Харкові, в Новосибірську збудовано й будують величезні заводи, на яких виробляють трактори й комбайни¹. Багато ще й інших заводів, фабрик, електростанцій будується в нашій радянській країні.

А що діється на селі? Там, де були дрібні селянські господарства, гуртуються великі колективні господарства (колгоспи), радянські господарства (радгоспи). Трактори на ланах розорюють старі межі.

А хто вчиться по радянських школах? Починаючи з сільської початкової школи й кінчаючи найвищою, діти робітників та селян та й самі робітники й селяни.

А чи вчились раніш рідною мовою в школі? Чи говорили де в установі з українцем-селянином його рідною мовою? Українська

¹ Складні машини, які косять, молотять і очищають зерно тут же на полі.

мова за царя була „мужича мова“. Не тільки не можна було вчитись рідною мовою, а й говорити. А тепер в установах говорять з селянином його рідною мовою, друкують книжки, газети. Після Жовтня утворилась самостійна Українська радянська республіка, яка разом з республіками Російською, Білоруською, Закавказькою, Узбекською, Туркменською, Таджикиською утворили Радянський союз братерських республік.

В усіх цих республіках будується нове життя так, як того бажають трудящі.

Усе це стало можливим тільки після Жовтня.

Жовтень розкріпачив колишню „тюрму народів“ (так звали царську Росію) і перетворив нашу країну у вільну спілку вільних народів, де робітники й селяни будують нове, краще життя.

Як будується господарство в радянській країні

Усі галузі господарство зв'язані одна з одною

Усі галузі радянського господарства зв'язані одна з одною.

Для сільського господарства потрібні трактори, сільсько-господарські машини, штучне добриво (угноення), засоби проти шкідників.

Для залізниць потрібні паротяги й рейки.

Щоб перевозити водою, потрібні морські і річні пароплави.

Все це виробляють фабрики та заводи.

Виходить, що від промисловости залежить зростання сільського господарства й засобів пересування. Від промисловости залежить також постачання населенню різного краму й виробів. Заводи й фабрики виробляють цвяхи, скло, шкіру, ситець і всякі інші матерії, цукор, мило, папір. Усього й не скажеш, що вони виробляють.

Але разом з тим промисловість не може обійтись й рости без сільського господарства.

Щоб посилити роботу бавовняних фабрик, треба збільшити засів і збільшити врожайність бавовни.

Від розвитку тваринництва залежить зростання чинбарень. Для цукроварень потрібний цукровий буряк. Для текстильних фабрик потрібна шерсть, льон, волокно тощо. Для робітників потрібні продукти харчування; хліб, городина, м'ясо.

Так зв'язана у нас промисловість із сільським господарством. Місто дає селу машини, трактори, добриво для господарства і все потрібне для життя села.

Село дає сировину для заводів, продукти харчування для робітників.

А залізниці й пароплави?

Вони теж мають зв'язок з промисловістю й сільським господарством.

Без залізниць і пароплавів не розвезеш по нашому Союзу всього краму, що фабрики й заводи виробляють.

Так ось усі частини народнього господарства й чіпляються одна за одну, мов коліщата у годиннику.

Усіма цими окремими частинами господарства треба орудувати так, щоб вони росли правильно, не заважали й не гальмували роботи одна одній. Для цього радянська влада складала плян будівництва народнього господарства.

П'ятилітній плян будівництва

Тільки в радянській країні господарство будується за пляном. А в буржуазних країнах фабрики й заводи в руках окремих капіталістів. Кожний із капіталістів думає тільки про себе, тільки про свої бариші. Ось через що в буржуазних країнах не може бути єдиного пляну розвитку всього народнього господарства.

Зовсім інше у нас. У Радянському союзі господарство в одних руках—у руках трудящих. Це й дає змогу працювати за єдиним пляном. Наш останній плян складено на 5 років—з жовтня 1928 року до жовтня 1933 року.

Плян має на увазі великі завдання. Наша соціалістична промисловість повинна зрости за цю п'ятирічку втриє. За 5 років ми повинні збудувати десятки нових електростанцій, сотні нових заводів і фабрик. За 5 років ми повинні проробити величезну роботу з соціалістичного перебудування й поліпшення стану сільського господарства.

Удвоє повинно зрости за п'ятирічку наше сільське господарство.

Відколи ухвалено п'ятирічний плян, минуло вже три роки. За цей час не тільки робітники, наймити й біднота, але й величезна маса середняків розгорнула нечувану боротьбу за соціалізм. У наслідок цього в багатьох галузях плян виконано з великим перебільшенням, робітники висунули гасло—„П'ятирічка за чотири роки“.

Соціалістичне змагання

З почину Ленінського комсомолу наприкінці березня почалося змагання між фабриками і заводами Радянського союзу. За короткий час воно охопило не лише величезне число виробничих підприємств (фабрик—заводів), а й перекинулося на інші організації.

Скажемо про основні завдання змагання в промисловості.

В. І. Ленін писав.

— Організація змагання по-соціалістичному буде одно з найважливіших і найвдячніших завдань реорганізації суспільства.

Отже ми бачимо, що автор ідеї про соціалістичне змагання є Ленін.

Розгортаючи тепер змагання, ми здійснюємо Ленінові заповіти, думки.

Мета змагання

Що ж має на меті змагання в галузі виробництва?

Найважливіші завдання тут такі:

1. Збільшити продуктивність праці, тобто виробляти більше краще, ніж досі.
2. Поліпшити якість продукції, тобто виробляти цей краще.
3. Зменшити собівартість, тобто виробляти і продавати краще, ніж тепер.

Такі завдання мають тепер величезне значіння, бо країна наша ще дуже бідна, має виробництва менше, ніж їй треба.

Ми почали соціалістичне будівництво. Але для нього потрібно багато всяких матеріалів багато коштів.

Звідки їх узяти?

Закордонні капіталістичні держави не дають: не хочуть підтримувати клятих своїх ворогів — більшовиків. Отже, єдине джерело для відбудування соціалістичної промисловости — то наша власна праця, напруження сил усіх робітників та селян. Ми повинні довести всьому світові, що навіть у тяжких післявоєнних умовах робітники, взявши владу, можуть побудувати соціалізм.

Тому соціалістичне змагання всередині нашої країни — це, так би мовити, лише відбиток великого світового змагання між капіталістичним світом та комунізмом.

Робітники знищили владу капіталу лише в одній шостій земної кулі, але в інших п'яти шостих трудящі всіх країн уважно і з співчуттям дивляться на нас як ми самі, без капіталістів, упо-раємося з господарством країни.

Ось чому з таким захопленням зустрічають скрізь робітники гасло змагання.

За вугілля

Гудуть день і ніч машини по необмежних просторах радянської країни „Вугілля... вугілля... п'ятирічка не чекає, за чотири... виконуємо“. Країні потрібне вугілля. Без вугілля захолонуть заводи.

Власники копалень, тікаючи з Донбасу поламали машини, висадили в повітря халупки шахтарів, тисячі людей залишились без житла. Шахтарі стійко тримались, витримали холод, голод. З напівзруйнованих халупин перейшли на нових будівель.

Робітник-господар довів всесвіту як треба працювати. Там де напівзгнущись, в „кротячих“ норах, робітник-шахтар кайлом видобував вугілля, де ледве миготіли лампочки, стала ще одна революція. Засвітились електричні лампочки, заплазували невидані машини — „врубовки“, електровози, загуркотіли електричні свердла. Розгорілася боротьба за вугілля.

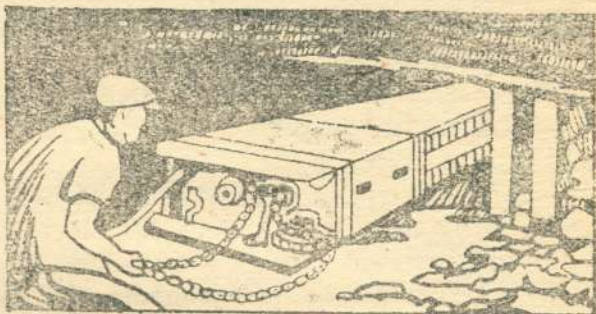
Червонозоряний похід

Вісім великих шахт вступили до соцзмагання. По сигналу— „Вперед за п'ятирічку“, 13 тисяч шахтарів пішли битися за промфинплан на найвідповідальніших, найтяжчих ділянках трудового фронту.

Шахти—Бокієвка, Любівка й Вагнерівка—на відльоті. Вітер з степу дме льодовим подихом.

Ледарі, шкідники развалювали забої, вони не виконували й десятої частини пляну. Але прийшли ударники й врятували забої. Погано працювали ледарі, почали осідати шахти. Але прийшли ударники й вступили в бій з землею. Гудить навкруги. Хуртовина несеться по шахтах. Тріщать, видираються з завісів двері: зкручуються рейки. Але уперті шахтарі. Ні один не втік. Перемогли землю.

Шахта за шахтою, тисячі робітників вступають в змагання. Кожну зміну гуде гудок—гудок соцзмагання. В міцному зав'язтті тисячі людей врубуються в шари вугілля.

— Дамо країні сорок мільйонів тонн вугілля!—гудуть гудик Донбасу.

12. квітня почався масовий похід. Загреміли в шахтах оркестри, видобували вугілля під музику.

Червоні зірки

Ввечорі тисячі смолоскипів врізались в темряву ночі. Йшли струнки лави ударників.

Ось в балці почався мітинг.

Старий Абдул з трибуни, складеної з великих брил вугілля, зачитав рапорту ударників.

— Дамо країні вугілля. Всі фабрики, заводи, колгоспи й радгоспи зробимо ударними.

Тисячі молодих сезонників вперше вступили в вугільний похід.

— За вугілля й ми, жінки, будемо битися до останньої краплі крові!

Сказала так стара відкатчиця-татарка Мухметова.

Донбас виконує свій обов'язок.

Без капіталіста

Хай не чекає повороту

Англійський капіталіст Леслі Уркварт, тікаючи з Уралу, наказав затопити всі копальні, що з них видобувалось руду для Верхньокиштимського й Карабашського мідевитоплювальних за-

водів. Усе цінне устаткування заводів, копалень Уркварт забрав з собою, а що не міг забрати — знищив.

Покидаючи Урал, капіталіст зібрав робітників заводів і копалень й пророкував, що весь цей край загине якщо не закличуть його, власника, що його права порушила революція.

Сім років Уральський край був пустелею. Сім років Леслі Уркварт сидів у Лондоні й чекав, чи не покличуть хазяйнувати.

Але його не покликали. Уральські робітники забули й прізвиське колишнього господаря.

Самі зуміли працювати

На заводі горіла мартенівська піч, щось трапилось всередині. Відвеликої спеки розтопилась цегла. Піч треба загасити, але тоді не виконують програму. Що робити? Пройде дві години й розтоплена криця залле весь завод.

І тоді молодий комуніст Терентьев крикнув:

— Комуністи, сюди!

Підійшла група в 12 чоловіка.

— Ось що, треба ремонтувати гарячу піч. Зрозуміли?

Всі зрозуміли й кинулись до відер з глиною, до струменту.

Люди вступили в боротьбу з вогнем,

До 12 комуністів приєдналось 40 позапартійних робітників. Люди пекли руки, на них горів одяг, страшена спека палила обличчя. В деякі хвилини не вистачало повітря в легенях, репалась губи, горіло волосся. Але люди вперто працювали.

Люди перемогли вогонь

Силі вогню, що роз'їдав цеглу, яка витримувала тисячу градусів спеки, люди протиставили більшовицьку упертість й відданість праці, люди перемогли вогонь.

Відремонтували піч не гасивши. Програму виконують завчасно.

Біля печі працював робітник, що чув колись слова Уркварта. Відійшовши останнім від печі, він проковтнув дві кварта води й засміявся.

— Чого це ти?

— Згадав Уркварта! „Загинете без мене!“ Ха...а...зя...їн. Ми не загинем, а ще й навчимо як треба працювати без пузанів-капіталістів.

В новий будинок

Двадцять років, з дня на день з року в рік, спускався до тісної шахти забійник Шипів. Багато пробив він вугільних шарів. Але такого випадку ще не було. Довго й радісно розказував дружині.

— Ось і не прохав, а кажуть: „Іди, товариш Шипов, як ти ударник, до нового будинку“. А тут ті, що слухали— „Чому це

вибір". Підвівся тоді голова й пішов до другої кімнати, а тоді виходить й списка ударників несе.

— Ось бачите, у Шипова жодного прогулу немає, а тих, хто по-ударному, по-соціалістичному працює, ми завжди скрізь в першу чергу задовольняємо. Ось ти, — показує на одного, — ти скільки змін виробив? — П'ятнадцять! — А шість прогуляв? Як так усі працюватимем, то з підвалів і не вилізем.

Жінка Оксана мовчала. З радістю залишала вона брудні, закоптілі стіни, але більше думала про свого Олексу ніж про себе. Не бачив він чистої кімнати, в бруді народився й виріс.

А Олекса тим часом виліз на стільця й намагався дістати портрета. Та ще не виріс, не дістане.

Повернувся Юхим Шипів, побачив як підстрибує Олекса, залишив вузли. Зняв портрета Карла Маркса, згорнув й подав Олексю.

За півгодини вклавши на воза свої речі, Юхим Шипів, шахтар Ленінської шахти, переїжджав до нового будинку.

Раніш і тепер

Величезні й темні касарні здалека здаються хлівами.

Погано в цих касарнях. Брудні дощані ліжка, підлога вкрита товстим шаром бруду, стіни запліснявіли. Чад від печей, що в них і обідати варять і онучі сушать. В кожній великій кімнаті декілько родин, брудні лайки, пияцтво тут звичайне явище.

Так жив робітник за панування капіталістів.

Ось місто Фрунзе. Вісім рядів двохповерхових будинків.

Довгий світлий коридор розподіляє кожен будинок. Гудуть невгомні вентилятори. В кімнатах чистота. Замість дерев'яних брудних ліжок — залізні ліжка, вкриті чистими ковдрами. Подушки й простині біліше снігу. Біля кожного ліжка невеличкий стіл-шафа. В шафі — книжки, газети. Це гуртожиток робітників-одинаків.

Так перебудовує своє життя робітник-господар радянської країни.

ЗАВДАННЯ. розкажіть, як жив селянин за старого часу й порівняйте з життям робітника. Розкажіть, як колгоспи будують нові великі будинки, замість брудних та темних хат. Як допомагає радвлада будувати будинки для робітників і колгоспників? Чому ударникам дають все в першу чергу? Чи так само ударники колгоспники мають пільги, як і робітники? Хто дав приклад колгоспам працювати по-ударному?

Турксиб

Пустелею живою
Століттями лежав
Цей дикий край,
Аж поки по пісках
У трав'яних завоях

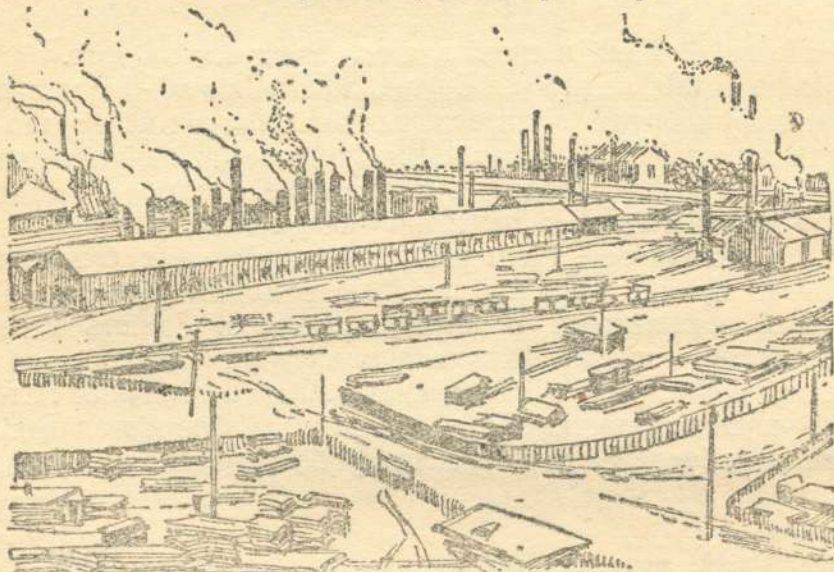
Вужами рейок
Прослалась магістраль;
До сонця вигнула
Смужисту спину.
Хай паротят

Полічить ребра шпал,
Ніхто ніколи не зупинить
Його на цих степах.
Там семафор зеленоокий
Моргав по дружньому
З Айна-Булак:—
Відкрита путь.
Крицеві кроки.
Всі труднощі
Ми зможем подолать
Розгоном вдаль
Швидким колесам.
Це перемоги

Перший знак
Гудком розбурхав
Сонні плеса—
І зникла тиша мовчазна,
І він йшов
У небо іскри.
(Далекий шлях назад зникав)
Грудима рвав
Тучі повітря.
На ричагу
рука
робітника.

Сільмаш

Ще зовсім недавно було голе поле. Плив Дін. Одалік стояв Ростов. На цьому шматкові землі так недавно відбулися бої. Тут під час громадянської війни кров'ю кращих пролетарів обмочено землю.

А зараз волею трудящих виріс велетень сільськогосподарського будівництва.

Це перемога соціалістичного господарства. Сільмаш один з найбільших заводів нашого Союзу.

Цей завод цілком механізовано: конвеєрами пливуть частини машин, що вироблюються по різних цехах.

Завод—ціле місто. Завод щороку виробляє десятки тисяч плугів, дискових борін, косарок, ходів та 400 вагонів запасних частин.

ЗАПИТАННЯ. Коли збудовано Сталінградський та Харківський тракторні заводи? Де будують заводи комбайнів? Які ви ще знаєте заводи сільськогосподарського машинобудівництва?

Дніпрельстан

Найбільша українська річка, Дніпро, не вся придатна до пароплавства. На ній є місце кілометрів із 90, де пароплави не можуть пливати. Це—пороги, тобто велике підводне каміння, де вода біжить дуже швидко. Всіх порогів на Дніпрі 9. Лежать вони між Дніпропетрівським та Запоріжжям.

Уже давно виникла думка залити водою пороги, щоб зробити цю частину Дніпра придатною до пароплавства. Та на це потрібні були великі кошти, і тому нічого з цієї думки не вийшло.

Останніми часами виникла думка, крім того, використати енергію Дніпрових порогів для величезної станції.

Вираховано, що коли буде збудований Дніпрельстан, то він даватиме таку величезну силу електричної енергії, що буде рівна силі 10 мільйонів робітників. Ця станція поширить нашу промисловість, дасть електрику для сільського господарства. Одночасно весь Дніпро стане придатний для пароплавства.

Користь од Дніпрельстану величезна. Тому радянська влада ухвалила року 1926 розпочати будування станції, щоб за п'ять років цілком скінчити його. Цього року його пустять.

ЗАВДАННЯ. Напишіть коротенько про значіння електрифікації для радянської країни.

Вільна Сванетія

Серед скель і снігів

Високо в межгір'ях Кавказу заховалась Сванетія. Суворі мовчазні скелі оточують країну сванів. Снігові замети на 7—8 місяців відрізають Сванетію від останньої частини Кавказу. „Свани дикі мстиві люди, свани вбивають своїх дівчат, у сванів поширена кривава помста. Свани живуть з грабунків“. Так писав один з царських урядовців. Жодної школи, лікарні не було в Сванетії за царського устрою. Бездоріжжя відрізало цю країну від культурних місць. За шматком мануфактури, за дрібницею для свого господарства примушений був сван іти за сотні кілометрів горами. Царський уряд не дбав за сванів, як не дбав він і за десятки народів, що залюднювали колишню Росію.

За новий побут

Радянська влада змінила життя й побут сванів. 24 школи, дитбудинки, дві ШКМ вже збудовано там, де до революції не було й жодної. Сами селяни збирають гроші на школи. В селищі Лахамули зібрано на школу по 50 крб. з двору.

Сімсот комсомольців уже є в Сванетії.

Раніш свани не садили городини, а зараз з шкільних ділянок капуста, баклажани, картопля перейшли на городи сванів.

Кооперація, колгоспні молочні ферми вже розвинули свою роботу в країні, де до останнього часу крім дерев'яної сохи не бачили ніяких знаряддів для обробки землі, де не було й згадки про культурне господарювання.

Вже провели телеграф і телефон.

Будують автомобільні шляхи.

Крок за кроком свани йдуть до нового культурного життя.

Це все дала революція. Лише за радянської влади всі народи плече-в-плече йдуть до соціалізму.

Там, де вчилися попи

Є в Ленінграді Обводний канал, над цим каналом виситься колишня „Олександра-Невська лавра“. Колись гули тут величезні мідяні дзвони. День і ніч молилася лавра. Жиріли в лаврі ченці, несли сюди темні люди трудову копійку зі всієї старої Росії.

В лаврі була попівська академія, звідсиль розходились по містам і селам, вірні царські прислужники, що втлумачували в голови темному люду байку про царство небесне, щоб легше було буржуям визискувати трудящих.

Прийшов Червоний Жовтень, змів в довгополу попівську братію. По-новому почала жити лавра. Зараз тут—Інститут народів півночі. Вчаться тут люди зі всіх кутків нашого неосяжного Союзу. Люди, що рік-два тому не вміли взяти до рук олівця,

що носили взуття, зшите жилами оленів, що вживали косяну зброю, сьогодні вивчають математику, суспільство.

В дикій тайзі живуть юкагіри, їх залишилось лише 441 чоловіка. Царський уряд майже винищив своєю „культурою“—горілкою й визиском, цих перших засельців далекої тайги. Зараз в Інституті вчиться один юкагір. Хутко повернеться він до свого народу, його племя збереться навколо юрти. Вперше своєю юкагірською мовою слухатимуть всі, як треба жити й працювати, що дала всім народам СРСР Жовтнева революція.

Багато народів вчаться в Інституті

Ось лопар—секретар профкому. Він розказує про своїх товаришів.

— 42 національності вчиться в нашому інституті. Ви мабуть і не чули за них: ламути, евенки, самагіри, негідальці, езиди, юраки, шорці, уйгури. Правда не чули?

Ескімоси, чукчі, орочони, якути, уде, гольди, камчадали, курди, таджики, алеути белуджі, тибетці, буряти. Всього вчиться тут 320 чоловіка. Двісті з півночі й сто двадцять зі сходу.

Три місяці треба їхати додому

Три з половиною місяці треба їхати додому алеутові—поїздом, пароплавом, на собаках, оленях.

Ранньою весною калмики в своїх аймаках починають готуватись кочувати, в тунгуських чередах з'являються перші телята,

по річці Обі шуки й язь ідуть до остяцьких мережок, в голик монгольських степах зацвітають колючі блакитні квіти.

Тоді зав'язують свої торби з оліннього хутра, рибацьких кишок, з верблюжої шкіри, міцні юнаки—майбутні студенти Інституту народів півночі.

До Ленінграду приїдять восени. У „митрополічих“ палат зустрічаються алеут з Командорських островів, монгол з Улан-Батора, ескімоска з бухти „Провідення“—майбутній національний партійний актив далеких країв Радянського союзу.

Їх родина тисячоверства Азія збуджена Жовтнем. Радянська національна політика дала виміравшим народам Сибіру волю до життя.

Рибальські артілі, хутровині бази, літучі медичні й ветеринарні загони, колгоспи оленіводів, абетка, букварі й перші книжки там, де не знали грамоти, червоний чум і радіо замість шаманських забобонів—ось такою стає радянська тайга.

Інститут народів півночі дає тайзі своїх вчителів, лікарів, організаторів колгоспів, нових культурних людей. Так виконує заповіти Леніна комуністична партія. Лише в радянській країні вільні народи будують нове світле життя.

ЗАВДАННЯ. Порівняйте життя різних національностей в нас і за кордоном.

Соціалістичне місто на допомогу селу

25 000

Куркуль провадить шалену боротьбу проти колгоспів. Куркульство добре знає, що колективізація несе йому як клясі цілковиту загибель. Почуваючи свою неминучу загибель, куркулі усяко намагаються перешкодити колективному рухові бідняцько-середняцьких мас.

У таких умовах колгосп потребує твердого пролетарського керівництва.

25 тисяч організаторів соціалістичного сільського господарства відрядив на село штаб пролетарської революції—Центральний комітет більшовицької партії.

Ці робітники, закінчивши підготовні курси, виїхали на село й стали до активної роботи, щоб допомагати бідняцько-середняцьким масам перебудувати сільське господарство на соціалістичних засадах.

Робітнича кляса допомагала селянству знищити поміщицьке землеволодіння, допоможе знищити й куркуля як клясу. Ось чому з такою ненавистю куркуль ставиться до двадцятип'ятитисячників робітників, ось чому деякі з них навіть загинули від ворожої куркульської кулі.

Куркуль знає, що цей 25-тисячний загін пролетарів, волею партії відряджений на село, допоможе бідняцько-середняцьким масам завдати рішучого вдару куркулеві.

Ми маємо великі успіхи в колективізації сільського господарства, ми наступаємо широким бідняцько-середняцьким фронтом на старе капіталістичне село. За проводом комуністичної партії, з моря одноосібних господарств ми будуюмо великі колективні господарства.

ЗАВДАННЯ. Знайдіть у статті й выпишіть у зошит гасла, що їх виконують на селі робітничі загони, відряджені комуністичною партією.

Машинотракторні станції

Біднота і середняцтво, перемагаючи опір куркуля й знищуючи його як клясу, об'єднують свої господарства в колектив.

Щоб допомогти колективізації не окремих гуртів селян, а всієї маси бідняцько-середняцького селянства, організовано так

звані міжселищні машинотракторні станції. Машинотракторна станція, або скорочена МТС, це такий центр, де зосереджено багато тракторів (100—200) та всяких сільськогосподарських машин. На машинотракторній станції є техніки, агрономи, що обслуговують навкільне селянство.

Машинотракторна станція має діло не з окремими невеличкими розкиданими колгоспами, а одразу з цілими селами, де бідняцько-середняцьке селянство перейшло на статут колгоспів. Станція разом обробляє величезну площу землі—цілі десятки тисяч гектарів. 50—60 тисяч гектарів стають немов би одним велетенським господарством, де можна через це застосувати всі досягнення агрономічної науки і техніки.

Ось як допомагає соціалістичне місто селові.

В нашій ЦЧО ми маємо більш як 80 МТС. Вони допомогли нашій області стати областю суцільної колективізації.

ПРОЛЕТАРСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ РОЗКРІПАЧИЛА ЖІНКУ

Що дала жовтнева революція жінці—робітниці й селянці

По всіх країнах робітники вже десятки років борються за своє визволення.

Гірше живеться робітнику в капіталістичній країні, але далеко гірше живеться робітниці. Над нею тяжить не лише капіталістична неволя, але ще й родинний гніт. Щоб собі волю завоювати, робітницям треба вперто боротися за те, щоб наново весь громадський лад було перебудовано.

Жовтнева революція в нашій країні визволила робітницю і селянку від одвічного гніту. Вона дала їм усі ті права, що з них користуються в Радянському союзі всі трудящі.

Кожній робітниці й селянці широко відчинено двері шкіл, університетів, курсів. Вона має повну змогу нарівні з усіма йти шляхом світла та науки.

Жінка-робітниця має 7—8-годинний робітний день. Соцзабезпечення забезпечує її на випадок хворости, каліцтва.

Вона спокійна може йти на працю, бо знає, що діти не зостануться дома без догляду. Скрізь заведено дитячі садки, дитячі будинки, санаторії, де дітей доглядають, годують, виховують.

Жінка-робітниця може користуватися з відпустки на два місяці перед і після пологів.

Кожна рабiтниця й селянка мають право нарівні з усіма трудящими обирати й бути обраними до рад, на всякі з'їзди тощо.

Жовтень розкріпачив жінку.

8. березня—жіноче свято, свято рабiтницi і трудящих селянок. Жінки-рабiтницi всього світу святкують цей день. Там, де панська влада, тяжко живеться жінкам-рабiтницям. За панської влади жінку не завжди й за людину вважають. Радянська ж влада порівняла в правах чоловіка й жінку. Тепер жінка може говорити на зборах, голосувати. Вона може робити все поруч із чоловіком. Жінка тепер може обіймати всяку посаду.

Та радянська влада поставила собі завдання остаточно визволити жінку із злиднів, розв'язати її голову від хатнього господарства. Це можна зробити тоді, коли всі жінки будуть у колгоспах, у комунах.

Найактивніші жінки-делегатки найбільше дбають про розкріпачення жінок. Вони організують ясла, майдани для дітей, лікарні для жінок.

Допомагаймо їм у їхній роботі.

ЗАВДАННЯ. 1. Візьміть участь у святі 8. березня. Вивчіть вірші на вечірку або ранок.

2. Допмагайте старшим учням улаштувати дитячі куточки, де залишатимуть матері дітей підчас зібрань.

3. Довідайтесь про роботу делегаток. Обміркуйте, як ви можете допомогти їм у їхній роботі.

За новий побут

Ясла, спільна їдальня звільняють жінку-комунарку від тієї дрібної хатньої праці, що так мордує сільську жінку. Комунарка працює стільки, скільки й чоловік. Має однаковий із ним заробіток і однакова дозволили. Тим то комуна майже не знає свар поміж чоловіком і жінкою. І залежності жінки від чоловіка майже зовсім немає.

От із Ксаверівської комуні, на Волині пишуть:

„Ідять комунари за спільним столом, і тільки хорим дається окрему їжу. Для дітей є спеціальна кухня і їдальня. Усі діти молодшого віку живуть у яслах, до немовлят матері приходять щотри години, щоб годувати дитину. Дітей обслуговують 4 няні, куховарка і прала. Діти шкільного віку живуть в окремій будинку і ходять до чотирирічки“.

А от що пишуть про їдальню комуні в степах ім. К. Маркса.

„Велика, чиста, світла кімната з пофарбованими та гарно розмальованими стінами—це їдальня комуні. На стінах намальовано Леніна, Маркса, Шевченка.

Підлога аж блищить. Посередині столики. Біля кожного сидить по кілька душ: жінки, діти, чоловіки.

У кухні працюють дві куховарки—теж члени комуни. Ці жінки нічого іншого не роблять—тільки куховарять. На допомогу їм у їдальню по черзі призначається кілька комунарок. Ось дві дівчини, чистенько одягнені, хутко подають сніданок—бриндзу й каву.

Кожний комунар має для житла окремі кімнати. Дорослі живуть в окремих приміщеннях, а для дітей є дитячі ясла на 45 душ від 9 місяців до 6 років. То й мають жінки вільний час ходити до клубу, читати газети, послухати радіо. Беруть вони участь у громадському житті сусідніх сіл. Є клуб, читальня, радіо. Виписується чимало газет та журналів. Вечорами комунари збираються до клубу.

А от ще одна картинка з життя запорізької комуни „Маяк“. Подаємо її за словами Д. Бедзика:

„У дитячих яслах за нянь працюють комунарки. Обов'язок їхній—доглядати дітей, годувати їх, купати, розважати, тобто допомагати вихователькам. Дітей годують, їх водять у садок, знову годують і знову водять у садок, або дядя „Крок“ грає їм щось на піаніно.

Одного разу я був присутній на дитячій вечері. Два довгі столи, до них чотири такі ж низенькі ослони, вкопані в землю, і на ослонах діти. Говорю щиро—це була радість, а не діти: пухкенькі, рожевощокі, на головах із темно-сірої парусини, в комуні ж пошиті, брилики... І не забрьохані сидять за столом комунарські діти, і не вимазані, і не обірвані, а всі чисті-чистенькі. Найбільше мене вразила дитяча радість. Ми бачили справжню радість не однієї пари очей, а кількох десятків. Знаєте, як то матері солодко буває, коли за її спідницю вцепиться хоч двоє. Матері треба і до корови, бо доїти пора, і вечеряти варити, бо чоловік ось-ось повернеться з роботи, а тут ще вони плачучи попід ногами плутаються.

А тут у комуні „Маяк“ серед десятків малюків дрібненьких я не почув плачу. Правда, чого їм плакати, коли двоє виховательок та дві няньки не встигали подавати вечерю на обидва столи“.

Так перебудовують своє життя наші колгоспи.

Жовтнев: революція розкріпачила жінку

З темряви до світла

(Оповідання 70-літньої письменниці)

Втягнути жінку до суспільної виробничої праці, видерти її від хатнього рабства, звільнити від кухні й пелюшок—велика мрія Леніна.

Ільіч вказав шлях. Здійснюючи мрії Леніна в країні рад, жінка виростає в нову культурну людину. Жінка бере участь у великій будівлі пролетарської держави, на висоті відповідальних посад, закріплюючи й закінчуючи п'ятирічку.

Дружини робітників, хатні господарки, куховарки взялися до вчення, вчаться на слюсарів, техніків, інженерів. Жінка на фаб-

риці, на заводі біля варстату. Жінки видобувають вугілля, метал, замість борщу й котлет для сім'ї, дають цінності, потрібні для всієї країни.

Те, що нам жінкам і не снилося за царату—зараз за радянської влади здійснилось. Жінка скрізь стає пліч-о-пліч з чоловіком.

Жовтнева революція зробила з мене, малописьменної бабусі—письменницю.

Народилася я в тисячу вісімсот шістдесятому році. З 12 років на фабриці Морозова—робітниця мотальниця, темна, богомільна—божа раба, раба свого життя. З 20 років одружена з селянином маленького села Гаврикова—раба свого чоловіка.

53 років я залишила чоловіка. Існувала на поденні заробітки.

Темною жахливою хмарию вкрила всіх світова війна. Працювала я в Києві санитаркою в лікарні для поранених солдатів. Слухаючи стогін і прокляття знівечених людей, прокляття царям і богу.

Я зрозуміла: бога немає. І ось в 60 років я пішла за більшовиками.

В 1923 р., коли я працювала в Москві, на загальних зборах вантажників і робітниць мене обрали на делегатку до жінвідділу.

Я боялася своєї старости й малописьменности, але радянська влада широко відкрила вікно до

світла і знання. Записалася я до робкорівського гуртка. Два моїх дописа вмістили в центральних газетах. Потім я перейшла на пенсію.

Роботи немає. Читала журнал „Делегатка“, замислилась над малюнком—жінку робітницю за радянської влади вважають за людину.

А раніш за старого часу ми були темні, безправні.

Надумала я написати про старе наше життя. Довго писала. Надрукували. З того часу почала я вчитись і стала письменницею. Мені сімдесят років, а я стала письменницею. Так визволила жінку Жовтнева революція.

ЗАПИТАННЯ. Чи знаєте ви жінок, що після Жовтневої революції стали активними громадськими робітницями? Чи є в вашому селі жінки-члени сільради, управи колгоспу тощо? Чи мала жінка однакові права з чоловіком за старих часів? Розпитайте ваших матерів як їм жилося за старих часів. Коли ми святкуємо міжнародній жіночий день?

Це було давно. В невеличкому селі росла дівчинка Галя. Минуло їй 14 років, і батько через злидні вирішив віддати її на фабрику.

Порадилися родиною, і повів він дочку за п'ять кілометрів, до тих он червоних комінів, що незграбно стирчать у небо і чорним димом розводять різні визерунки по блакитному небу.

Так Галя втрапила на фабрику, а з фабрики вороття не було вже й ткалею.

Роками пила з неї сили фабрика. Довга та важка то була робота. Зрання до вечора у важкому повітрі, серед шуму машин.

Фабрикант не хотів зайві витратити гроші на поліпшення умов праці на фабриці, через це й було так важко робити.

Довгих двадцять років тяглося для Галини таке життя.

Нарешті вибухла Жовтнева революція.

Втік старий фабрикант.

На фабрику прийшли нові господарі в синіх блюзах.

Розправила Галя й свою спину. По-новому пішло життя на фабриці.

Про Галину багато розмов на селі й на фабриці.

В небезпечні роки вартувала Галя з гвинтівкою біля фабрики. Потім пішла вчитися на курси, а далі послали її керувати фабрикою.

Стала Галя—директором фабрики.

Ця фабрика одна з кращих у нашому краї. Там добрий порядок і висока якість роботи.

Так волею Жовтня маненька дівчинка Галька стала червоним директором текстильної фабрики.

Таких у нас тисячі. Такими й міцна наша республіка.

ЗАПИТАННЯ. Чи так важко працювати жінці на наших фабриках? Чи змогла б робітниця Галя бути директором фабрики за старого часу? Хто зараз дбає за добрі умови роботи на фабриках? Скільки годин працювали на фабриці за старого часу й скільки працюють зараз?

По всесвіту точиться кривава клясова боротьба, але пролетаріят переможе

Першій робітничій уряд

Що року 18. березня ми святкуємо день Паризької комуни. Року 1871 в цей день робітники Парижу повстали проти уряду, проти буржуазії й захопили владу до своїх рук. Обраний від робітників уряд одержав назву Паризької комуни.

Так уперше в історії робітникам пощастило встановити свою владу. Паризька комуна розгорнула велику роботу. Вона відокремила церкву від держави (що підтримувала раніше церкву грішми) та від школи. Попам заборонено викладати в школах „закон божій“.

Майно церковне (а церкви мали багато земель, будівель тощо) передано народові. За постановою Комуни урядівців не призначали, як було до того, а обирав їх сам нарід.

Заводи й фабрики капіталістів, що повтікали з Парижу, оголошено народньою власністю. По школам почали видавати їжу й одяг біднішим школярам.

Але Комуна проїснувала недовго. Буржуазія, що втікла з Парижу, зібрала в суміжному місті Версалі чимало війська, щоб придушити революцію. Комуна зробила велику помилку, дозволивши буржуазії вільно виїхати з Парижу, вивести військо й забрати з банків гроші.

У травні і військо буржуазії почало наступ на Париж. Комунари завзято боролися від дужчого ворога. До війська буржуазії весь час прибувала допомога, а Париж був відрізаний від всього світу.

Цілий тиждень точилася боротьба на вулицях міста. Комунари на кожному кроці будували барикади, на захист яких ставали не тільки дорослі чоловіки, а жінки й діти. Після впертих боїв військо буржуазії здобуло Париж. Довго тривала розправа з комунарками.

Три тисячі чоловіка забито протягом останнього тижня на вулицях Парижу. Багато комунарів розстріляно пізніш, після судового вироку. А коли врахувати померлих від ран і розстріляних, то вийде величезна цифра—понад сімдесят тисяч чоловіка, Крім того сім тисяч робітників засуджено на заслання, п'ять тисяч комунарів кинуті до в'язниці.

Лише два місяці одну декаду й дві доби проїснувала Паризька комуна. Вона загинула через те, що робітники були погано організовані, не мали міцної партії, що керувала б боротьбою. Паризьких робітників не підтримали їхні товариші з інших міст Франції, а селян буржуазія перетягла на свій бік.

Але робітники цілого світу пам'ятають Паризьку комуна; вона довела, що робітники можуть скинути буржуазію, можуть керувати сами.

Для цього треба тільки добре організуватись й витримати боротьбу з буржуазією. Тільки збройною силою пролетаріят може здобути перемогу.

Паризька комуна показала, як треба боротися. Вона ж показала, яких помилок не треба робити.

У день Паризької комуни робітники цілого світу згадують про борців революції, що їх теперь буржуазія кидає до в'язниці, висилає, карає за революційну боротьбу.

День комуни—це день МОДРу (міжнародня організація допомоги борцям революції).

Понад шістдесят років минуло з часу, коли була проголошена Паризька комуна.

У Радянському союзі, що продовжує справу Паризької комуни, день 18. березня оголошено святом на знак пам'яті першу спробу робітників встановити свою владу.

ЗАПИТАННЯ. Чому комунари не змогли довго триматись? Чи підтримали їх селяни? Як використали ми досвід паризьких комунарів? Чи ми так, як і вони ставились до капіталістів?

Боротьба негасає

В тюрмі народів

Болгарія—країна, де панують фашисти. Переслідування революціонерів досягає нечуванних розмірів.

Політв'язнів у болгарських тюрмах жорстоко катують. З хворого політв'язня болгарина Тодорова в тюрмі знущаються, не звертаючи уваги на те, що він тяжко хворий. І у лікарні з нього не знімають кайданів.

Південнослов'я — багато-національна держава. Під гнітом поміщиків і глитаїв тяжко жити в цій країні трудящому—і сербинові, і хорватові, і словенцові, і черногорцеві. Революційний рух пролетаріату й селянства проти гнобителів починає ширитись. Комуністична партія керує боротьбою трудящих усіх національностей про и визискувачів.

ЗАПИТАННЯ. Що ви знаєте про боротьбу закордонних робітників та селян? Яка організація допомагає борцям революції? Яка партія керує боротьбою пролетаріату з гнобителями?

На Західній Україні

В тюрмі у Львові сто селян.
І повно в Коломиї,—
За ґратами, куди не глянь,
Скрізь непскірні шиї.

Прийшли, забрали, одвезли,
В дорозі катували...

По всім краю один розлив
Жандарської навали.

Десь у підвалах передмість,
В курній селянській хаті,
Росте ненависть, гнів і злість
На панство, на маґнатів.

Од сірих мурів, чорних ґрат
Зловісних панських тюрем
Прийде, прийде година сплати.

Ще ми махру прикурим.

Хай ще катують день чи два

Пани, панки й жандарми.

Їм гніву мас не закувать,

Не стерти наших армій.

Прийде, прийде година сплати—

В Румунії і в Польщі

Червоний гнів аж до Карпат

Усих катів сполоще.

В тюрмі у Львові сто селян.

А скільки в Коломиї!

Знуцання скрізь, куди не глянь

Та скрізь—бунтарські шиї.

ЗАПИТАННЯ. Чи так живе селянин на Західній Україні як і ми? Чи знаєте ви, що там заборонено українську мову, що діти вчатьс'я чужою мовою? Який це, на вашу думку, червоний гнів, що сполоще всіх катів? Порівняйте життя селян за кордоном і життя народів в радянській країні.

У країнах голоду

В країнах капіталу безробіття й голод:

Це завдає невимовних страждань пролетарським дітям. Ось що пише одна німецька газета.

Робітничий квартал Берліну

Хатина на четвертому поверсі. Квартира складається з кімнати й тьмяної кухні. За неї треба платити 22 марки на місяць (марка 50 коп.).

Тут живе сім'я: батько, мати й четверо дітей — двох, трьох, сьоми й десяти років.

Одне дитя тяжко хворе. Батько вже два роки безробітний і живе випадковими заробітками. Мати вже щось із рік лежить на ліжку хора на туберкульозу.

Уже кілька місяців батько здобуває на життя, разносячи газети. За те, що продасть сотню на день, він дістає на місяць 35 марок.

Цих грошей багато, щоб умерти з голоду, але мало, щоб жити.

1-ше травня—міжнародний день огляду сил пролетаріату

Щороку ми святкуємо 1-ше травня, але по різному. В нашій країні, цей день є оглядом наших досягнень, є день коли ми підраховуємо свої сили для дальшого наступу на господарчому фронті. 1-ше травня це свято нашого Союзу.

Але за кордоном не так, там заборонено святкування першого травня. Проте в цей день по всіх країнах з червоними прапорами виходять на вулиці мільйони робітників. Світовий пролетаріат демонструє свою силу. Робітники світу в цей день доводять капіталістам, що ні кулемети ні гармати їх не залякають. Пролетаріат переможе і збудує єдину світову соціалістичну республіку.

Незабаром перше травня. Це свято — свято міжнародного пролетаріату. Його святкує весь світ. Уся армія піонерська повинна готуватись до нього. Жваво, бадьоро, з піснями треба зустріти перше травня.

Треба вивчити й приготувати крім своїх пісень і пісні закордонних піонерів. Ось пісня про німецького піонера-барабанника, що її співає все третє комуністичне покоління Німеччини. Цю пісню перейме й те покоління, що буде після цього.

Подбаймо, щоб ця пісня лунала в усіх піонерських загонах. Пісенька малює те свавілля, ті жорстокі умови, що в них живуть закордонні брати-піонери. Пісенька розповідає, як піонер-барабанник став жертвою в боротьбі з капіталістами.

Ми йшли під гуркіт канонади,
Нам жах смерти в очі глядів,
Ми йшли боронить барикади
Спартаківців, смілих борців.

У нас був хлопчик барабанник —
Він спереду інших ступав.
У серці цей хлопчик маленький
Вогонь більшовицький ховав.

Одного разу на спочинку
Він пісню веселу співав,
Із кулею в серці зненацька
Хлопчисько додолу упав.

Отак загинув у поході
Той хлопчик маленький борець.
Не стало у нас барабана,
Навіки замовкнув ігрець.

Бійці пригадають походи,
Славетне життя бойове.
Нема барабанника хлопця,—
Та пісня і досі живе.

Травневе

Крізь радісні марші ударних бригад
І гуркоти бур соцзмагання
Вже жовтень всесвітній в огні барикад
Горить нам зорею світання.

Пожежами в небо Донеччина б'є,
Йй домнами світло нам нести.
Нам праця однині питанням стає
Відваги, героїства і чести.

Так бийте гармати травневим салютом!
Ми завжди готові до бою.
Кузбас, Дніпрельстан, Сталинград, Тракторбуд —
Крізь дими встають чередою.

Нам очі не застить минулого муть
Розгін наш подібний до зливи
На штурм більшовицький мільйони ідуть,
За техніку в бій на прориви.

І лине проміння великих робіт
На північ, на південь, на захід, на схід.
Про те, що фортеця робоча
Нестримно росте і вже близько той час,
Коли не здогонить ніхто уже нас,
Хоч як він того не захоче.
Ми стали країною криці і руд,
Так бийте гармати травневий салют!

ЗАВДАННЯ. Порівняйте святкування 1. травня в радянській країні й за кордоном. З чим приходимо ми до свята й що на цей день є в капіталістичних країнах? Як борються закордонні робітники за своє визволення?

Противеликодна кампанія

Що треба зробити	Як ми виконуватимем пляна	Примітка
<p>1. Виділим бригаду для ознайомлення й перевірки роботи осередку СВБ в нашому колгоспі.</p> <p>2. Організуємо осередок юних друзів Спільки воєвничих безвірників.</p> <p>Втягнемо останніх школярів до осередку.</p> <p>3. Напишемо противеликодні гасла й плякати і ввішаємо в колгоспі.</p> <p>4. Проведемо передплату на безвірницьку газету та розповсюджуватимем безвірницьку літературу.</p> <p>5. Підготуємо малюнки, гасла, діяграми зростання членів СВБ й влаштуємо «куток безвірника».</p> <p>6. За допомогою комсомольців проведемо зібрання колгоспників про закриття церкви й проведення замість великодних свята загального трудового дня.</p> <p>7. Підем по хатах й проведемо агітацію проти притягнення до хати попів, зберемо підписи про закриття церкви й влаштування там хати-читальні.</p> <p>8. Видамо стінгазету для колгоспу.</p> <p>9. Проведемо день допомоги колгоспові (в перший день «великодня»).</p>	<p>Намітимо питання, що нам цікаво взнати в осередку СВБ. Попрохаємо допомогти в школі осередок ЮД СВБ. На загальношкільних зборах ланок розкаже про свою роботу.</p> <p>Розкажемо останнім ланкам про завдання ЮД СВБ й проведемо запис нових членів.</p> <p>Виділим з ланок книгонош, що підуть по селу розповсюджувати безвірницьку літературу.</p> <p>Літературу дістанемо в осередкові СВБ.</p> <p>Домовимось з осередком комсомолу про виділення доповідача. Після зібрання—художні виступи.</p> <p>Розіб'ємося на бригади й обійдемо село. Домовимось з осередком комсомолу про прикріплення до нас комсомольців.</p> <p>Домовимось з колгоспом про роботу. Притягнемо останніх учнів школи.</p>	<p>Дістати наперед фарби і підібрати гасла.</p> <p>Журнал «Безвірник».</p>

Заклик до юних лєнінцїв

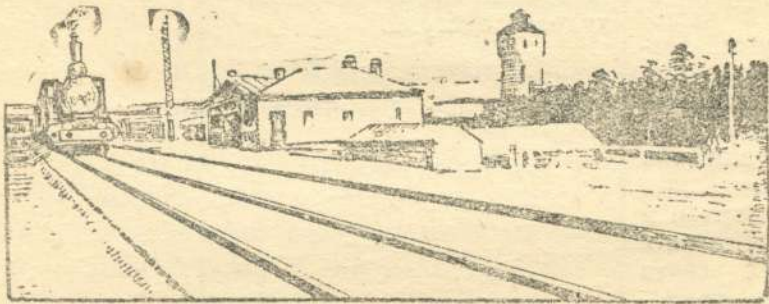

Ми—молоді лєнінці,
Ми—квіти запашні.
Здобули нам свободу
Рєволюційні дні.

Нам треба більше вчитись
Щоб більше правди знать.
Бо скоро уже треба
Батьків нам замінять.

Життя все їхнє минуло
З панами у борні.
Так треба дати зміну
Їм на майбутні дні.

Так нумо до науки,
Лєнінці всіх країн!
Гартуймо наші руки,—
Гримлять нові бої

ТРЕБА ЗНАТИ СВОЮ МОВУ

ЯК ПОВОДИТИСЬ ІЗ КНИЖКОЮ

Наше знайомство з книгою починаємо з першого (заголовного) аркуша.

Візьміть нашу книжку й огляньте першого аркуша.

Що ви прочитаєте насамперед?

КОЛЕКТИВНА ПРАЦЯ

—Це назва нашої книжки.

Далі ви читаєте:

РОБІТНА КНИЖКА

для українських шкіл Ц. Ч. О.

другий рік навчання

випуск 2-й

Ви довідуєтесь, що це є книжка з якої ми будемо вчитись в другій групі.

Ще далі ви прочитаєте ліворуч.

Науково - Методичний сектор ОблВНО Ц. Ч. О. рекомендує до вжитку в українських школах 1-го концентру. Ви знали, що обласний відділ народньої освіти цю книжку рекомендує для шкіл.

Праворуч ви читаєте.

Склали: Коваль, Ласкавець, Кречотень, Цитович та Романовський.

Це прізвища авторів—тих хто написав цю книжку.

Знизу книжки надруковано: Видавництво „Комуна“.

ВОРОНІЖ

1932 рік.

Отже ми знаємо коли надруковано нашу книжку.

Далі нам треба знати, що надруковано в книжці.

Розгортаємо останню сторінку і читаємо.

Зміст

Тут надруковано заголовки статей та іншого матеріалу, що вміщено в книжці, також зазначено на якій сторінці їх надруковано.

Щоб було легше відшукувати матеріал, сторінки в кожній книжці перенумеровано.

ЗАВДАННЯ. Візьміть ще будь-яку книжку. Відшукайте її назву, автора, рік і місце видання. Запишіть це до зошита. По змісту знайдіть потрібні вам статті.

ТРЕБА ЧИТАТИ ПРАВИЛЬНО

ВПРАВИ ЧИТАННЯ: Уважно прочитайте цей уривок. Вимовляйте кожне слово скремо й чітко. На кожній крапці й комі робить зниження голосу, на крапці довгше, на комі коротше.

Колгосина нива

Широко розкинулись колгоспні ниви.

Ген-ген подалися вони за обрій, зелені та соковиті, мов ліс весною, ключи радість у серце комунарів. Ні однісінька межа не розтинає їх сріблясто-шовкові гони. Ні однісінький будяк не засмічує чистого поля. Рівне воно і гордовите вислалося буйно-зелене, як море. Лише вітер перебирає зелені стебла і голубить вусаті колосочки. Хвиля за хвилею котиться нивою. І гнеться стебло, і вклоняється колос веселому ранковому сонцю.

Хай допіру читають товариші, а сами прислухайтесь як змінюється голос. Допіру прочитайте цей саме уривок, але без крапок і ком.

Колгоспна нива

Широко розкинулись комунарівські ниви ген-ген подалися вони за обрій зелені та соковиті мов ліс весною ллючи радістю у сердців комунарів ні однісінька межа не розтинає їх сріблясто-шовкові гони ні однісінький будяк не засмічує чистого поля рівне воно і городовите вислалося буйно зелене як море лише вітер перебирає едwabні стебла і голубить вусаті колосочки хвиля за хвилею котиться нивою і гнеться стебло і вклоняється колос веселому ранковому сонцю.

ЗАПИТАННЯ. Скажіть, чи можна читати без ком, крапок і великих літер? Чи можна що розібрати? Бачите, що обов'язково треба знижувати голос на крапках і комах. Не поспішайте, читайте виразно, не ковтайте літер. Дома частіше читайте вголос.

В лісі

Темно в лісі. Молода струнка яворина, вкривши коріння оксамитовим мохом, високо сягає рябеньким стовбуром, щоб зеленим верховіттям усміхнутися до блакитного неба, скупатися в золотому промінні, цікавим оком поглянути на чудовий широкий

краєвид, розмовитись з вільним вітром. Тихо в лісі: повітря не дихне, ніщо не шеберхне, жодна рослина не схилиться, не злякає маленької комашки. Мов усе послуло, мов зачароване... Зате горою йде гучна розмова вітру з лісовим верховіттям. Ось чутно, як несе вітер якусь новину з далекого лісу, що синіє за горбочком. Здалека чутно глухий гомін. Він наближається дужче, шепотить, обхоплює верховіття і здається, що кожне дерево, кожним листочком говорить якесь слово.

Вправи: Перепишіть у зошит уривочок. Слідкуйте, щоб не пропустити жодної крапки й коми.

ЯК СКЛАДАТИ СЛОВНИЧКА

Зробіть собі два зошити. Один, щоб записувати незрозумілі й трудні слова з поясненнями вчителя, а другого для запису слів, щоб знати, як їх правильно писати, тобто зробіть правописного словничка.

У кожний зошит, ми будемо записувати слова за абеткою, дві сторінки зошиту приділимо на кожну літеру.

Записуйте ось так:

Словничок незрозумілих слів:

А.

Авіатор — людина, що керує літаком
Автор — той, хто написав книгу, чи статтю.

Б.

Баркас — великий рибальський човен.

Правописний словничок

А	Б	В	Г	Ґ
Автомобіль.	Безриб'я.	Волосся.	Газета.	Ґума.
Авангард	Безробіття.	Втіха.	Галява.	Ґуральня.
Авіатор	Бурлити.	Вудка.		

За таким зразком заповнюватимем обидва зошити. Коли нам треба буде довідатись, що визначає те чи інше слово, або як їх треба правильно написати, ми звертатимемось до словника.

Джигіт

Вікно моєї кімнати виходить на двір і все життя джигіта проходить на моїх очах. Я можу добре довідатись як живе туркменська жінка.

Джигіт колись заплатив за дружину великий „калим“ жінок у туркменів менше ніж чоловіків і „ціна“ на них висока. Але тепер джигіт уже виплатив весь калім; — дружина його власність і раба.

Вранці я бачу її вже на ногах. Вона прибирає хлів, де стоїть кінь джигіта, вона задає в кормушку ячменю, вона витягає з колодязя воду і напуває коня. А чоловік — господар і владар — ще спить.

Вона ставить на таганчик чайник, вона пече коржі, і коли все готове, вона будить чоловіка і подає йому води вмитись й рушника втертись. А коли чоловік кінчає чаювати, вона сідлає коня і підводить до самого краю кошми, де сидить її владар. Йому не треба робити навіть кроку і йому досить тільки підняти ногу, щоб встромити її в стремено. Він відіжджає гостювати.

ЗАВДАННЯ. Прочитайте уважно оповідання про життя жінки сходу за старого ладу. Чи знаєте ви, що таке „калим“? Нехай вчитель роз'ясує вам це слово. Чи так само живуть жінки за радянської влади. Напишіть колективно оповідання про життя жінки за радянської влади. Випишіть це оповідання до зошиту, а незрозумілі слова запишіть, до словничка.

Оголошення.

До нашої групи прийшла делегатка Ониська Гірчакова.

— Хлопці! Ми готуємось до 8. березня. Третя й четверта група пишуть гасла, а ви напишіть оголошення.

— Добре... напишемо! — відповіла група в один голос. Село наше велике й оголошень треба було чимало.

Ми посідали на свої місця, а на дошці вчителька — написала зміст оголошення.

Оголошення

7-го березня цього року о 6 годині вечора в приміщенні хати-читальні відбудуться урочисті збори присвячені Міжнародньому жіночому святу.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

- 1) Доповідь про 8 березня.
- 2) Преміювання ударниць-колгоспниць.
- 3) Вистава.

Ми перед тим, як переписувати оголошення, порадилися зі вчителькою й вирішили не писати заголовка—Оголошення, а замість його написали.

Всі на святкування 8 березня

З таким заголовком оголошення скоріше кидається в очі. Переписавши оголошення великими літерами, ми рознесли по кутках і розвішали на парканах,

ЗАВДАННЯ. Напишіть оголошення. Пам'ятайте, що оголошення пишуть стисло. Зазначають день, час та місяць де відбудуться збори.

Наголос

Вправа—Прочитайте ці речення: НА ЧОРНИМ ВОРОНІ КОНІ. НА ВОРОНІ ЧОРНЕ ППР'Я. Розкладіть на склади, у першому реченні третє слово—ВОРОНІ, а в другому друге—ВОРОНІ.

Прочитайте в двох ці слова складами разом. Чи є різниця в вимові?

Прочитайте кожне слово окремо.

Скажіть яка різниця в вимові?

Який склад у кожному слові чути виразніше?

Висновок. У словах, що мають більше як один склад, один з них, вимовляється з більшою силою проти інших, наприклад: ВІКНО, МІСТО, МІСТА: такий склад звемо—**НАГОЛОШЕНИЙ СКЛАД**.

Склад, що закінчується на голосний—зветься відкритий (СО-ВА, СІ-НО, ХА-ТА, РА-ДА), а склад, що закінчується на приголосний—закритий (ПОРОГ, РІК, СІК, ПОЇЗД, КИТАЙ).

Вправа—Перепишіть уривки, що далі подаємо. Усі слова в них поділіть на склади поземною рисою (БА-БА). У багатоскладових словах (що мають більш, як один склад) відзначте, наголошений склад рисою (') над голосним звуком цього складу (БІ-ДА).

— Ой чого ти, тополенько, не цвітеш?
Чом поживклу головоньку хилиш гнеш?
Чом з вітрами-парубками не шумиш?
Як достигне житечко на лану,
Вийдуть люди жатоньки ярину.

ЗАВДАННЯ: Випишіть з оповідання «Куди тече вода» по декілька слів односкладових, двоскладових, трискладових та чотирискладових. Підкресліть закриті склади одною рисою й відкриті двома рисками.

Куди тече вода

Був собі хлопець, Левком його звали. Він уже матері в пригоді ставав. Удень Левко пас гуси. Увечорі йшов корову зустрічати. Лежить одного разу Левко на березі та й думає:

— Куди ото вода тече? От якби човен! Я б дізнався, куди вона тече.

Згадав Левко, що в дядька є човен. Захотілося йому помандрувати.

— Чи не спробувати?

За якийсь час Левко був у човні, сів і поплив.

Річка сама несе човен, і весла не треба.

— Ах, як же хороше!

Ось річка стала завертати. Левко побачив велику річку.

Злякався хлопець і почав плакати.

А тут уже потемніло. Зашуміла вода, завів вітер.

Слухає Левко, як віє вітер, та тільки:

— Мамо-мамочко!

Ураз набігла сердита хвиля, вдарила човна й перевернула його. Левко впав у воду і став потопати. А до нього вже наближався рибалка. Підплив і схопив його за волосся.

Аж уранці прийшов Левко до пам'яті.

Питають рибалки:

— Як ти опинився на Дніпрі?

Розказав їм Левко. Через тиждень одвезли вони його додому.

Батько хотів побити Левка, щоб більше так не робив, та мати впросила.

Більше він і сам не зважиться плавати.

Та й чого йому пливти.

Левко тепер знає, куди тече вода.

Наш завод

Наш завод не любить жартів

П'ятирічки взяв він темп,

Гей дивіться, бо на варті

Треба бути кожний мент.

Котить в далеч наче хмари

Сивий дим із димарів

Тут реве, а там ударить,

Що земля аж затримтить.

Ми працюємо невтомно,
Щоб в чотири—п'ять пройти,
А чавун біжить із домен
Рівчаками у ковші.
Там якісь мости химерні
В небо арками пливають
Тут чекають бесемери
На розтоплений чавун.
Крок міцніше (Пружте м'язи!)
Гей, не гав. Держись стрункіш.

ЗАВДАННЯ. Уважно прочитайте цього вірша. Запишіть до зошита, про який завод іде річ—радянський чи старий. Бадьорий чи сумний цей вірш? Хто може на цьому заводі давати наказа («Крок міцніше? Пружте м'язи»)

Незрозумілі слова взнавши у вчителя їх значення запишіть у зошит. Для кого підуть вироби з цього заводу? Як ви думаєте із завзяттям, чи аби-як працюють тут робітники?

Тепер прочитайте вірша «Шахтар».

„Шахтар“

У сажі, чорний, як мара,
Рукою піт з лица втира,
І кайлом угіль б'є і б'є.
В норі шахтар. На його лле
Мутна, холодная вода,
І лампа світиться бліда,
Моргає стиха, мов дріма.
Повітря дихати нема.
Чи скоро зміна? Голова
Звиса неначе нежива...
Півсуток цілих у норі:
Тут знайдуть смерть багатирі!
І тут працює чоловік,

І не один, не другий рік.
І гляне часом він назад,—
Там нор чорніє цілий ряд...
Струмні води із їх біжать...
Безсонні криси шарудять...
І всюди в норах у землі
Кують підземні ковалі
Такі ж нетяги—шахтарі.
Кують з зорі і до зорі...
Наказ їм дан, в глибу землі
Без неба, сонця, у норі
Дорогу в пекло прокладать,
Багатим гроші добувать.

ЗАВДАННЯ. Прочитайте цей вірш. Запишіть у зошит. В чий шахті працює шахтар. Скільки годин на добу він працює? Який настрій у його? Як цей шахтар ставиться до роботи? Для кого добуває вугілля цей шахтар і хто одержує гроші за його працю?

Напишіть колективне оповідання „На радянському заводі й у капіталістичній шахті“. Використайте для цього обидва вірша.

ЯК МИ СКЛАЛИ АНКЕТУ

Ми складали діаграми про нашу школу. Щоб зібрати потрібні нам відомості, ми склали низку питань до учнів. Такий довгий список питань звуть—анкетую.

Анкета

1. Як тебе звать (Прізвище, ім'я, по батькові)?
 2. Скільки тобі років?
 3. Чи в колгоспі твої батьки?
 4. Що ви передали до колгоспу?
 5. Що з скотини та птахів залишили в одноосібному користуванні?
 6. Чи є в твоїй сім'ї комуністи або комсомольці?
 7. Чи піонер ти?
 8. Чи мають дома у вас образи?
 9. Чи ходять до церкви?
 10. Яку газету передплачує батько?
- День, місяць, рік. Село.

Підпис.

ЗАВДАННЯ. Складіть анкету про вашу групу. Запам'ятайте, що анкету можна складати без запитань ось так: 1. Прізвища, ім'я, по батькові, 2. вік, і так до кінця.

Життя-Чіпчине

Мати була в полі. Бабі треба на грядках полоти. Як на те Чіпка розвередувався—„Їсти, та й їсти, бабо!“—Взяла баба окраєць хліба, одломала шматочок, дала йому, а останній положила на столі.

—„Не бери ж цього“,—наказує Чіпці,—„бо дивись дивиться бозя!. Прийде мати спитає—хто хліб поїв?—То бозя вкаже пальцем,—мати й виб'є...

Гляди ж, не бери!“ Та й пішла собі.

Сів Чіпка серед хати; дивиться на образ—очей не спускає—їсть. Звів той шматочок, що баба дала,—ще їсти хочеться. Хліб на столі лежить,—кортить його. Гляне в куток,—бозя дивиться. От став він крадькома до хліба руку посилати, а на образ—усе дивиться... Посилає руку, не спускає очей, здається йому, що бозя глядить на його, хоче посваритись пальцем... Він і прийме руку назад...

Оце приляже до столу (забрався на лаву), знов підкрадеться. Гляне на образ: дивиться бозя, та й годі!

І їсти хочеться, й хліб перед очима—та бозя дивиться!... Задумався Чіпка. А це, зразу як кинеться до столу... Очі горять, губи оддулися... Та до стільця, що баба підставила під ноги як пряла.

Ухопив стільця, стрибнув на лаву, знайшов ножа, заліз на стільця і повидовбував очі в образі.

Тоді взяв—увесь хліб ізвів та й побіг на грядки до баби.

„Бабо! бабо-о!“ гукає—„Чого, Чіпка? Ходи сюди!“ озивається з бур'яну баба—Прибіга Чіпка—„А я бабо, й той хліб їззів“, хвалиться—Нащо ж ти сину ззів?

„То бозя й вкаже...“ Е... е... бозя—бабо не бачила... Я бозі повиймав очі, щоб не дивилася!...

ПИТАННЯ:

Хто розвередувався?
Хто сів серед хати?
Хто задумався?

ВІДПОВІДІ:

Чіпка розвередувався
Чіпка сів серед хати.
Задумався Чіпка.

Прочитайте виразно кожне питання й відповідь.

Яким одним словом можна відповісти на перше питання.

А на друге? На третє?

Запишіть ці головні слова.

Прочитайте ще раз питання й відповіді.

Скажіть, яке слово кожної відповіді вимовляємо найвиразніше?

Запишіть ці слова.

Чому це є ті самі слова, що ви вже записали раніш?

Перепишіть питання й відповіді й підкресліть у відповідях головні слова, що їх вимовляємо найвиразніше.

ПАМ'ЯТАЙТЕ, ЩО В КОЖНІЙ ФРАЗІ Є НАЙГОЛОВНІШЕ СЛОВО ЙОГО ВИМОВЛЯЄМО НАЙВИРАЗНІШЕ, РОБИМО НА НЬОМУ НАГОЛОС. Воно й зветься наголошеним словом.

ЗАПИТАННЯ. Як хтіли налякати Чіпку? Чи справді „бозя“ може дивитись? Хіба дерево та фарби живі? Як би Чіпка був дорослий то боявся б він образа? Що зробив Чіпка з образом? Що довів Чіпка своєю дією Як ви думаєте зуміють далі налякати Чіпку байкою про богів? Як ви ведете боротьбу проти релігійних забобонів? Прочитайте ще оповідання „Христові сльози“.

Орачі і муха

У полі орачі на ярину орали,
І муха там була.
І хоч її непрохану ганяли,
Одначе крадькома і їла, і пила.
Бо звикла змалечку кохаться у чужому.

Над вечір орачі верталися додому,
 І муха там на розі у вола.
 Зустрівсь комар на лузі край села
 Та й каже сміючись: Добрі вечір сестричко!
 А ти вже тут чого, моя перепеличко?
 Кума, чи родичка кому?
 А та йому:
 Бов! Бов! раденький, що дурненький!
 Хоч довгий ніс, та розум коротенький,
 Бо комарі не сіють і не жнуть.
 Ти роздивись: у полі ми орали,
 Раненько почали, весь день не спочивали,
 Тепер додому час, з вечерею нас ждуть.

Вправа 1. 1) Прочитайте цю байку й випишіть у зошит всі слова, що в них на кінці та всередині знак м'якшення.

2) Порівняйте вимову підкреслених літер і скажіть, які промовляємо м'яко, а які твердо?

Пліть.	пліт
Кінь	кін
перелазь	перелаз
Галька	галка

3) Запишіть, що знак м'якшення ставимо після приголосних, коли вони м'які.

Вправа 2. Перепішіть ці речення й поставте пропущену приголосну та **Ь** де він потрібний.

Нас відпустили на декі.. ка де..

Робітники вирішили закінчити п'ятирічку не за п'я.. років, а за чотири.

Поки хва..ко нахвали..ся бу..ко набуде..ся. Ковалі кую.. коні
 Почув кі.. плі.. перестрибнув через пліт.

Ь в кінці складу й перед О

Вправа: Прочитайте обидва стовпчика. Порівняйте в якому приголосні чути м'яко, а в якому твердо.

батько	мітко
банька	банка
булька	булка
Галька	галка
у цього	цокати
у нього	на ноги

Висновок: Якщо приголосна, що стоїть у кінці складу вимовляється м'яко, то після неї завжди пишемо **Ь**. Також пишемо знак м'якшення й після м'яких приголосних перед **О** (цього, нього, сьогодні).

Ь в закінченнях (ський, цький-зький)

Прочитайте ці речення, звертайте увагу на приголосні.

В ЦЧО є багато районів суцільної колективізації.

Розсошанський, Ровенський, Підгоренський, Кантемирівський, Михайлівський тощо.

Воронізький комсомолець приїхав до нас.

Коротояцький район виконав фінплян. На небі чумацький шлях.

Паризький комунар порушив спокій буржуїв. Сьогодні Міжнародній юнацький день. Маленький хлопчисько хутко вдерся на дерево.

Оповідання написав—Влизько.

Перепишіть у зошит ці речення. Підкресліть закінчення.

Висновок: Знак м'якшення пишемо в закінченнях ЦЬКИЙ, ЗЬКИЙ, ЦЬКО, ЗЬКО, СЬКО.

Вправа: Перепишіть у зошит ці речення. Закінчить не дописані слова.

Дід купив Олені ткац... варстат, щоб вона вчилася ткати.
Лин дуже слиз... його важко вдержати в руці.

Павлівс... район українс...

Він помац... намацав двері. Є тютюн турец...

Запишіть у словник незрозумілі слова.

До більшовицького сіву

Прочищенням лани засіємо.

Роди для нас земле!

Ми темпами ударними

Майбутньому торуем шлях.

Упорались з осінньою,

Зібрали урожай.

Весняну більшовицьку —

Колгоспи починай!

Ген, ген лани просторі,

Мов золото, — стерня.

Вже вивели на поле —

Залізного коня.

І вгрузне лемішами

Стерню перетрощить

І буде лан готовий

Разів із двадцять уродить.

Ми спілкою будуюмо

Життя для всіх нове

Загинуть злидні темрява

Комуна хай живе!

ЗАВДАННЯ: Перепишіть цього вірша. Випишіть слова що мають знак м'якшення. З'ясуйте чому в них поставлено знак м'якшення.

Ь після Ц

Вправа: 1. Батько казав, що оселедець живе в морі.

Розкладіть слово оселедець на звуки.

Як чути останній звук? Твердо, чи м'яко чути останній звук? Як ви його запишите?

Вправа: 2. Перепишіть речення й підкресліть слова, в яких є ЦЬ.

У нашому колгоспі є агроном німець.

В інкубатор закладено шістьсот яєць. До колгоспу привезено михнівських овець. В Дін вливається Дінець.

Хома відрізав хліба окраєць. Панасів дід швець, а Олесін батько кравець.

Висновок: Знак м'якшення ставимо після Ц в кінці слова.

Вправа: 3. Перепишіть ці речення й закінчить незакінчені слова.

Ось він вже другий міся... у школі.

Нагонить хвильки вітре..., став захвилюється.

У мене з під ніг викотився каміне... Омелько поклав гроші в гамане.

З сільради виконаве... приніс папір...

Ь після Т

Вправа: 4. Прочитайте й випишіть у зошит ці речення.

Підкресліть слова, що мають знак м'якшення після Т.

Колгоспники сіно косять, а колгоспниці перегортають.

Дід Омелько молотить, а баба пряде.

Кукуркуль сичить гадюкою.

Трактор стерню перетрощить. Лан готовий разів із двадцять уродить.

Колгоспний люд весело гомонить.

Висновок: У словах, що відповідають на питання що робить, що роблять, також пишемо знак м'якшення після Т.

Коли не пишемо знак м'якшення

Вправа: 1. Прочитайте байку «Ріп'яхи». Випишіть підкреслені слова.

Р і п я х и

(Байка)

Питає робітник: — Гей, на селі!
Чи все гаразд? Чи є ще куркулі?
Як колектив працює ВАШ?

Питає вас — завод СІЛЬМАШ!

А ПОМІЖ селом і містом,
Вкриті РІП'ЯХАМИ як намистом,
Велике поле простяглося.
Господар на йому — Олекса Ось,

З колгоспу в місто відклик пролетить.

Олекса мій підслуха вмить.

— Куркулів у нас давно немає, —

Олекса за колгосп відповідає.

Зумів мій Ось „хазяйство“ приховати,
Куркулика в йому тепер і не пізнати.
Вліз до колгоспу РІП'ЯХОМ
З якимсь бідняцьким кожухом.

Тут — ТИШКОМ, НИШКОМ, потайливо
Хазяйнувати став ШКІДЛИВО.

Олекса Ось тут польоводом став.

Трактор у його колгоспне поле занедбав.

Враз на колгосп якесь нещастя навалилось.
Сьогодні колесо у трактора зломилось,
А там — БАЧ — гасу нехватило.
Ще й тракторист запив Гаврило.

Тут сїяти, а трактор знай трїщить,

Олекса мій аж верещить:

— Ламай ГАВРИЛУШКО — зятьок рідненький.

Прогавить сів колгосп-озолочу міленький.

Питає робітник: — Гей, на селі!
Чи все гаразд? Чи є ще куркулі?
Колгосп йому відповідає:

— В могилу трактор заганяє.

Завод тут довго не барився.

Загін ударний на селі з'явився.

Загуркотів на полі трактор, потяг сівалки за собою.

„Червоний партизан“ прорив покрив з лихвою.

Завчасно НАШ колгосп закінчив сів.

Куркуль Олекса аж умлів, —
Мозолява робітнича рука
Його до суду хутко потягла.

• — А як же ж ми... не помічали?

— В колгоспі ворбга ховали,

Куркулик і КОЛИШНИЙ дяк

До нас вчепився як РІП'ЯХ?

Тут робітник-колгоспу відповів:

— Коли колгосп не доробив,
Йому як братню допомогу
Ми НАДІШЛЕМ свою залогу.

Завод колгоспникам кує ті „лемехи“,

Що знищать зовсім „РІП'ЯХИ“.

Згартують всю бідняцьку масу

Й ліквідують глитайню як класу.

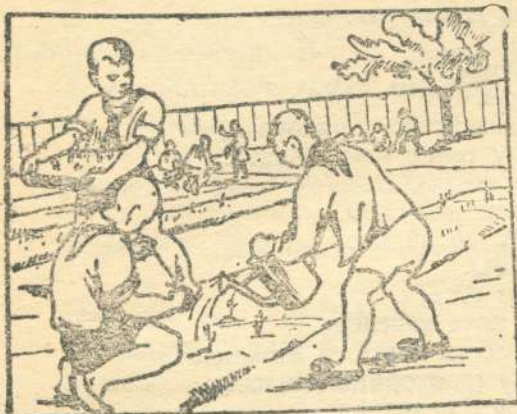
Вправа: 2. Прочитайте ці речення; також вишифруйте підкреслені слова.

Наш **ОБОВ'ЯЗОК** допомагати колгоспникам. Олексів батько **РІЗБ'ЯР**, вирізує на з дерева й кісток цікаві речі.

Висновок: Після звуків Ж, Ч, Ш, Щ, Б, П, В, М, хоча іноді вони і вимовляються м'яко, знака м'якшення не пишемо.

Звіт бригади городників

„Щоб засіяти ділянку нашої групи, було виділено 5 хлопців: Олексу Майорчика, Гната Савчука. Максима Орчика, Петька Чупренка й Матвія Оленчука та двоє дівчат: Стеценкова Маруся, й Омелькова Олена.

— Наша бригада засіяла дві грядки огірків, грядку моркви й три грядки редиски.

Потім нам додали ще 5 учнів і, ми всі разом висадили 4 грядки капусти й 3 грядки баклажан.

— Після роботи струмент почистили й здали до колгоспу. Готуємо зараз сапки бо хутко почнемо поліття. Під

час роботи Максим Орчик втік до дому але йому зробили зауваження й він зараз працює добре.

ЗАВДАННЯ:—Складіть плян цього звіту.

За пляном складіть звіта про роботу вашої групи в робочій кімнаті.

Пам'ятайте те, що звіта складають за пляном, стисло. Говорити треба лише за ту роботу, що за неї складаєте звіт. На прикінці зробіть висновки і зазначте, що маєте робити надалі.

Маленькі герої

Толева схованка

Набридає дітям у селищі, і вони бігають гуляти в трави на яр, що верст за п'ять від селища. Там Толя знайшов таке місце, куди тільки він знає стежку.

Наслав він там трави, викопав пічурку і пік у ній смачну картоплю. Навкруги ріс молодняк—затишно!

На прогулянку

Вискочивши одного разу на вулицю, Толя вирішив побачитись із товаришами і пішов шукати когось із приятелів! Побіг до Лізи.

— „А я збираюсь на яр піти гуляти!... На дворі хороше!...

Ліза радісно підстрибнула:

— „А я теж!... Ходім разом!“...

— „Ходім“!

До них пристав ще й Вася.

Ліза швидко нав'язала вузличок їжі на всіх й пішли до яру.

Дорога до яру йшла повз депо. Задимлене, закурене величезне депо.

Туди щодня йдуть на роботу робітники з усього селища.

Депо шумить з ранку до ранку, і тільки вихідними днями там менше шуму, ніж завжди. Тільки паротяги чистять, а в майстернях тихо.

В яру

Дорогою Ліза пустила на шлях свою ручну гаву, птах біг за ними каркаючи. Як прийшли в яр, Ліза почала розповідати про те, як вона приручала свою гаву. Але вона не встигла закінчити. Злякано всі приникли, затихли. Кілька душ людей, голосно розмовляючи лізли до них крізь кущі. Діті зовсім припали до землі і не ворушилися, але Толю зацікавила розмова тих людей.

Бандити

Один з тих людей говорив:

— „Оце вам і кубелечко... Бачите яке гарне! Жодної стежки сюди в оцю гущавину немає“.

Прийшли посидали на траві й почали випивати. Вітер доносив до дітей їх розмову.

— „Там, братці, я таку бомбу підклав, що половина корпусу в небо вилетить... Вся станція без вікон зостанеться, тоді їм вже не до поїзду буде“.

Другий почав навчати, як треба готуватись.

— „Ми в двох з Митьком поліземо в поштовий вагон, а ви оточуйте його й коли що—в гору паліть. Наші, що в поїзді йдуть—постають біля тих вагонів.“

Ми закінчимо—я свисну; і в яр всі разом, а там розбігайся“.

Де підкладено бомбу

Толя прислухався. Той, що підклав бомбу, вигукував.

— О, я на цих справах розумію я підліз у ночі, підклав так, що й шнура палити легко: там паровози й вагони стоять“.

Толя зрозумів, де саме підкладено бомбу. Там тільки в одному місці, біля головного корпусу стоять паровози й вагони. Як но невідомі більше загомніли, Толя підвівсь й скотився в яр, в бур'яни, за ним Вася й Ліза.

Коли прибігли до селища, Толя повів Васю й Лізу до „мертвих“ паровозів біля депо. Довго лазили, аж поки не побачили розриту землю й привалений камінь. Вася закріпив ногою й крикнув: „Шнур“! Всі злякано відстригнули.

Потім Толя вислідив куди йде шнур: у тендер найбільшого паровозу. Звідсиля пішли обережно змотуючи шнура до стіни, там під каменем лежала бомба. Вона складалась з трьох великих, з кулак, шестикутних шматків якоїсь речовини, а посередині в металевий шостикутник було застромлено шнур.

Витягли тремтячими руками бомбу.

Толя скинув сорочку поклав туди все і обережно поніс.

Бандитів впіймано

Тільки діти ввійшли в Толін двір, батько гукнув.

— „Де ти літаєш цілий день? Чому без сорочки?“

Ліза швидко сказала:

— „Бомбу принесли!“..

— „Що, бомбу!.. Яку бомбу, звідки?“

— „Ось!“..

Толя обережно поклав на землю сорочку розгорнув її. Батько подивився і скричав:

— „Та цією бомбою, можна найбільшу будівлю в небо пустити“! А діти перебиваючи один одного, розповіли все, що чули.

Підійшли інші робітники, один з них промовив:

— Сергійович, давайте лантух, покладемо оцю штучку й на вокзал. Пійшли на вокзал. А ввечорі, коли біля яру проходив Московський поїзд зловлено всіх бандитів.

Так діти врятувале депо і життя багатьох робітників.

ЗАВДАННЯ. Прочитайте уважно оповідання. Зверніть увагу на підзаголовки. На скільки частин вони розбивають оповідання? Перепишіть до зошита підзаголовки. Під кожним з них дописуйте відповідь на питання, що належить до кожного підзаголовка:

Скажіть де Толя найшов місце для прогулянок? Що він там влаштував? Що надумав Толя одного разу? Хто пішов з Толєю до яру? Хто налякав дітей? Що зробили діти? Про, що змовлялися бандити? Що вони вирішили зробити з депо? Де підкладено бомбу? Що далі зробили діти.

Що насамперед знайшли діти? Де був кінець шнуру? Що було під каменем? Куди подів Толя бомбу? Про що питав Толін батько й що відповіли діти? Що зробили надалі з бомбою? Де було впіймано бандитів?

Вправа 1. Спробуйте зараз по нашому запису своїми словами розказати оповідання. Як легше розказувати, по цьому пляну, що ми його склали, чи без його?

Вправа 2. Прочитайте оповідання „Крига йде“, розбийте його на декілька частин і поставте над кожною частиною заголовок. Складіть плян цього оповідання?

КРИГА ЙДЕ

Настала весна. Сонечко добре гріє. Сніг зробився жовтий і брудний, а лід на річці такий, як намочений цукор. Потім почали текти річечки на вулиці, і стала парувати земля на сонечку.

Раз під вечір Стьонка, Грицько, Спирка та інші хлопці пу-скали кораблики по вулиці.

Раптом звідкілясь з'явився Федько. Кожушок йому був увесь мокрий, чобітки аж порижіли від води, шапка в болоті; але він увесь сяяв і махав величезною палицею, яка була вдвоє більша за нього.

— Хлопці, а де я був?—закричав він ще здалеку.

— А де? —А де?

Федько ловко заткнув палицю в купу мокрого снігу, зняв шапку й витер піт. — Ху, так наморився, братця! Ну, і робота була!

— Так де ж ти був? Яка робота?

— На річці був. Там таке-е! Крига йде страшенна. Базарний місток знесло к бісу. Он як! Ми ловили дошки. Я такого дуба витяг, що ой-ой-ой! А Петро витяг весло.

Федько далі сказав хлопцям, що завтра він не піде в школу, а піде на річку й буде їздити на кризі. Хлопці теж порішили один день пропустити, а зате подивитись як іде крига і як Федько буде їздити на ній.

МАТЕРІЯЛ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Червона армія

В могутні лави скована
І тверда як граніт,
Червона вільна армія
Шикована стоїть.

З гарматами, рушницями
На бій останній йшли
Червону зорю високо,
Високо підняли.

В бої йшли голодні,
Обдерті, босяком...
Й не кидали рушниці,
Вперед йшли, напролом.

Відкинули далеко
Від себе рабський жах
І зовсім не жаліли
Про стріхи теплих хат.

Річками кров лилася...
Село горить, де жив...
Та ні, ніхто не скаже,
Що жалко рідних нив.

І лава йшла за лавою
Тарахнув кулемет...
І падали поранені,
Але йшли вперед.

І зараз вільна армія
Шикована стоїть,
Але вона озброєна
На варті. Сторожить.

Після похмурої темної ночі, в яку не перестав хльоскати лопастий дощ, розливаючи великі річки—озера по землі, почало світати.

Край неба жеврів рожевим огнем, горіло, й миготіло ясним полум'ям.

Серед тієї заграви стовпом стояла кривава попруга й перепивала його надвое.

Повітря не ворухнеться; стоїть і мліє; усюди тихо, німо.

Аж ось пройшла хвилинка... друга...

З-за землі на кривавій попрузі скочила невеличка іскорка, довг промінняста стежка простяглася від неї над землею, далі викотився серп огневого кільця й—пасмо світу полилось розливаючись по горах лісах по високих будівлях. Далі все більше та більше випливав з-за землі широкий серп, мов хто невідомий підсовував з того боку гаряче іскристе коло. Ось все воно виплигло граючи своїм світом. Застрибали його проміннясті голки по землі, заграли ясні іскорки по росі; розтелілись різні кольори на воді.

Весна йде

Весна йде та йде. Ось уже й небо голубе й чисте, і вода голуба, просвітчаста. Сонечко блищить і горить, гаї розвиваються; садки зацвітають; увечері десь тьохнув соловейко на листатому клені, кує зозуля на високій березі, гуде бджола; мигтять білі метелики понад молоденькою травичкою; хрущі літають гучливі... якийсь гомін, гук якийсь, чи з-під землі, чи з води, чи з неба.

Гей, виходьте із хат

Щезла люта зима
Снігу більше нема!
Гей, виходьте із хат!
Можна й тим погулять,
Без чобіт хто сидів
Та в віконце глядів
Хоч кортіло його
Покачаться в снігу...

Поле, гай та садок
Малих кличуть діток:
Гей, виходьте із хат,
Є де всім погулять!
Прилетіли пташки
Загули комашки
І надворі весна
І дзвінка, й голосна.

Гей, виходьте із хат—
Можна всім погулять!

Гей, сіячі!

Сіячі. За плуги, за чепіги,
Всі на вільний і новий засів,
Хай земля ніде марно не гине,
Хай надійний лунає скрізь спів!

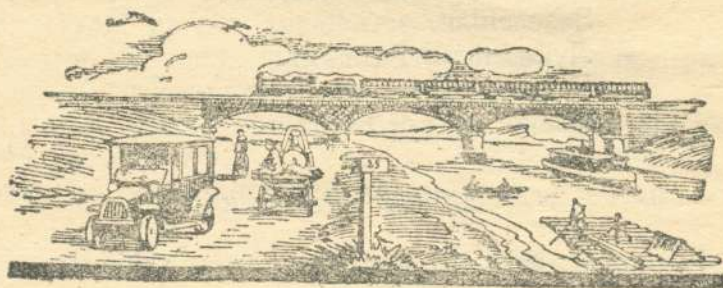
І закличете собі допомогу
Ви могутніх друзів машин,
Знищать стежку і межі, й дороги,
Лан зоріють аж на сто десятин.

Кажуть люди: „де гурт—там і сила“.

Сили більш, як машина ще є:

Буде злидням тут певна могила,

Трактор пісню погребну злидням к у е.

Паротяг

Я—паротяг. Родився
в заводі десь.

Я кований із криці
з заліза весь.

Прийшов я на „Сільмаш“—
Ч-шаш... Ч-шаш... Ч-шаш...

Запрягли мене люди,
День-у-день без перерви ходжу
Звеселяю роботу—свищу.

Тони брукхту,
вугілля,
машин
вожу,
рушу.

Г-ех! Прудко, прудко по
рийках лечу...

Стрічайте, колгоспи,

Машини везу-у-у!

Гу-гу! Гу-у-у-у!

Колгоспні лани машин
ждуть,

Треба вчасно рушати
у путь.

Без діла стояти
не можу

Навантажуюся, свисну.

Гроза

Мовчки насунули хмари
І залягли округи
І потьмарились одразу
Луки, поля і садки.
Тріпалось листя мов з ляку:
Гнулись до долу квітки:
Ледве плескалася річка:
Мов повмирали пташки.
Ясно — блискуча стріла
Небом зчорнілим пробігла
Хмару вогнем обвила.
Мить, ще єдина й одразу
Вдарило громом страшним,
Довго з похмурої хмари
Води потоком лились;
Довго громи гуркотіли,
Блискавки в хмарах вились.
Довго здавалось, що небо
Землю втопити взялось,
Поки аж хмара поблідла
Високо сонце знялось.
Зазеленіли, засяли
Луки, поля і садки;
Радісно хвиля моторна
Плеще в свої береги,

Опікся Гречаник

Хома Гречаник, як не тільки зажовтіли хліба, день і ніч проводив у полі.

Там підійде до жита, увірве колосок, розімне його в руці й покруте головою.

— „Гарне житце — та чуже!“.

Біля широчезного пшеничного лану, Гречаник простояв годину: „Ех і ланок, пшениця, як море шумить, ну прямо тобі, як у пана Гаврилова... та це ж не його, а отих... голопузих... колективщиків... Ех... болить серце хозяйське!“

Було чого боліти Гречанику „хазяйським серцем“ біля колгоспівського лану. Колись увесь цей лан був панським. Сам Гаврилів — царський генерал, ніколи не засівав свою земельку, а здавав її в оренду Мар'ївським куркулям. Найбільшим орендарем був Гречаник.

— „Глитвяками годував та смердючим м'ясом“ згадує старий колгоспник — Клим Ярмарчук.

Від зорі до зорі вимахували на тому ланові Мар'ївськи мужики. Багатів Гречаник і вже збирався закушити панську земельку.

Та вдарив грім, лютнева революція переполохала панство, а жовтнева добила.

Гречаник сів у калюжу, проте за деякий час знову підвів голову. Але щороку обкладали його індивідуально, гарчав, лаявсь Гречаник, та все намагався оплутати Мар'янівців.

Добила Гречаника суцільна колективізація. Утворили в Мар'ївці колгоспа, а Гречаника — розкуркулили.

Відібрали молотарку, трактора, що його зумів Гречаник з такими ж „приятелями“ придбати. Вигнали Гречаника й з хати.

Наближалися жнива. Гречаник почав свою „роботу“ „Ось подумайте Митро Даниловичу, чи я не робив, чи може нічку досипав. Все життя в полі. Бо тож хазяйство, не доглянеш...“ „Шкури не здереш!“ докінчив колгоспник Микола Марчук підходячи до гурту.

„Тьху... гадюка!“ сплюнув Гречаник і під регіт колгоспників побіг далі.

— „Знаєте бабо, приїхав до Ганнівки з Москви чоловік, та й розказує що на отому 16 з'їзді Сталін сказав „—Треба волю дати хазяям“ — так ото я і думаю, чи не доведеться мені забрати в колективі своє це-ж і пшениця моя буде, бо на мойому посіяли. Ти скажи своїм, нехай кидають колектив“ — „А дулі під ніс не хочеш? Брешеш куркулю, отой тисяшник, що з Москви до нас приїхав те каже — „Куркуля треба ліквідувати як клясу“. і Сталін за це казав. А тобі на ось дулю!“.

Баба Мотря ткнувши під ніс Гречанику дулю, побігла до яслей з онукою Галькою.

„Ех і життя, рознещасне куркуляче. Колись я Гречаник — Хомою Олексійовичем був... колись...!“ Та не скінчив.

— Ходімте но громадянине Гречанику до сільради... годі отут шепотіти...

Пішов мовчки Гречаник... аж... до Соловок.

ЗАПИТАННЯ. Як Гречаник намагався шкодити колгоспу?

Що відповіли йому колгоспники?

Куди вислали Гречаника?

Як Максим став селькором

До Мар'янівки газети попадали зрідка. Хутір був невеличкий, добре письменних мало. Передплачував газету лише Митро Бублик, але його вислали з хутора, бо був куркуль. Якось листоноша Оленчук прийшов на хутір — „Передплачуйте дядьки свою районну газету“. Довго мовчки сиділи дядьки, а тоді — „Хто її вчитає“, — „Так, що? Ніхто так і не передплатить? запитав знову листоноша, — „Газета ж дешева, на місяць сорок копійок“. „Пиши!“ сказав Семен Гаркуша лічучи гроши „Карбованець двадцять копійок, як

раз на три місяці. А читатиме Максим, він до другої групи ходить вчитись“.

З того часу, як но принесе листоноша газету, до хати Семена Гаркуші збираються люди — „Послухати газету“.

Одного вечора прочитавши газету, Максим замислився — „Пишуть про сусідні села, а про наш хутір нічого немає. От би написати. Але про що?“. Довго думав Максим, потім хутко дістав з сумки шматок паперу та олівець, і почав старано виводити — „До редакції. Хочу вам написати, що в нашій Криничанській школі й досі немає гарячих сніданків. Голова колгоспу Гнатюк обіцяв дати продуктів, да мабуть забув. Діти до школи ходять з хуторів, завжди голодні. Зробить так щоб сніданки були. Підпишіть „Учень“, а писав Максим Семенович Гаркуша з Мар'янівки“. Згорнувши листа Максим надписав адресу і заховав його до торби. Ранком пішов до школи в Криничне. Кидаючи листа до поштової скриньки думав Максим, „Чи надрукують?, може не так написав“. До школи біг веселий: А все ж таки цілий тиждень ходив Максим, сам не свій, коли листоноша приносив газету, перший вибігав на вулицу, хутко поглядав газету, але його дописа не було. Одного разу на четвертій сторінці Максим побачив „Криничанська школа немає гарячих сніданків“, а під дописом підпис „Учень“. „Надрукували!.. надрукували!..“ підстрибуючи на одній нозі галасував на всю хату Максим. „Тю дурний!“ заgrimала мати. „Що надрукували?“ запитав батько „Та моє, я писав про школу“. — „А ну почитай!“ Батько наказував Максимові читати дописа декілька раз, а потім згорнувши обережно газету сховав до скрині. „Оце так Максим! Дивись мати на його, це ж селькор наш“... „Знаєш, що синку напиши що наш хутір відучора весь колективізований“. Максим з того дня почав писати до газети.

Перше Травня

Перше Травня — день великий
Свято сонця і квітів,
Свято сильних, гордих світу
Всіх повсталих і борців.

Перше Травня. Геть кайдани!
Всім, хто душить, мучить нас,
Ми покажем, що вже близько
Перемоги ясний час.

Перше Травня... Сонце сяє
Шле червоні нам квітки,
Руку дружньо простягають
Всіх країн робітники.

На заводі.

Микола несміло відчинив двері в майстерню заводу, і здивований та наляканий зупинився біля дверей. Те, що він побачив, вразило його й разом приголомшило. Механічна майстерня гудом гула від безлічі різноманітних машин, верстатів, які разом, наче з чийогось наказу крутились, рухались наповняючи страшеним, шумом повітря майстерні, до того-ж проняте горілою олією і димом. Дрібно стукотіли стругальні різакі, скиглили терпуги, сичали, мов роздратовані гадюки, паси, повзучи в гору під стелю.

А ген високо, під самою стелею, поважно повзав, по прокладених угорі рейках, здоровенний міст—кран, трясучи своєю ходою всю будівлю майстерні. Кранцей, хапав на свій здоровенний гак величезні залізні та крицеві штуки й переносив їх хутко, легко немов солому. Майстерня грюкотіла й стогнала.

ЗАВДАННЯ: — Почитайте сповідання. Випишіть у зошит незрозумілі й чужі слова.

Розпитайте вчителя про все, чого не зрозумієте в оповіданні.

Христові сльози

По всіх селах навколо Тарабанівки розпочалася колективізація. Скрізь утворювали колгоспи, всім селом писались до них. Куркулі залишилися як на долоні. Нема чого робити в колгоспі куркулеві та його другові попові.

Заметушилось кодро куркульське — „Що його діяти, кінець надходить, загинемо“.

А піп Мілетій зовсім розгубився. Якось прибіг до церкви без підрясника, в подертих штанях, а ззаду бігла матушка.

— „Повернись йолопе підрясника загубив!“

Коли куркулі трохи прочумались, взялися до роботи, у попа Мілетія відбулася таємна нарада. За столом попиваючи сорокаградусну зібрався „цвіт“ куркульства тарабанівського: Василенко Филип — колишній прапорщик, Вареник Мина, що мав колись олійню й парового млина, Марчук — крамар і дяк Микола.

Розмовляли жваво. Василенко стукаючи кулаком по столу, так, що дзвеніли пляшки, галасував „Повстання треба влаштувати, видушити всіх комуністів!“.

— „Може своєю голою рукою подушити маєш охоту? — уїдливо запитав Вареник, — „Деж ти сили набереш. Чи може на отих білопузих, з закордону чекаєш? Добрі вони гади. Сидять там по загрянцях, а про нас забули!“

— Братіє, покинемо сварки між собою, підійнемо очі до неба. Ніхто не спасе душ наших, не врятує, лише він — бог, Ісус сла́дчайший“ почав „отець“ Мілетій, а голос його бренив наче струна.

На нараді ухвалили слухались „отця“ Мілетія.

Першим наказом, що його одержали від „самого бога“ було — нашити хрести. „Акі янголи божі в білі різи уберемося!“

В церкві цієї ж ночі йшла гарячкова робота. Великого образа христа в саду Гефсіманському поклали на підлогу, тоненьким свердликом піп Мілетій прокрутив христові очі, вставив тоненьки трубочки.

За образом була невеличка комора, що до неї колись піп ховав хліб та коштові речі. Дяк Микола, довго, щось влаштував у тій коморі, а далі христос опинився на своєму місці.

У неділю, в церкві було людно, бо піп обіцяв правити молебна. У святкових різах вийшов піп на амбвона і почав казання.

— „Скорбїть за вас отець небесний і його син христос, забута віра в бога, забуті всі милосердя. Гляньте на Ісуса скорбящого в саду Гефсіманському. Як він за мір страждає!“

„Господи“ раптом скричала баба Галька. — „Ой боженьку... ой людоньки... дивиться сльозоньки течуть з очей!“ Справді з очей христа точилися великими краплями сльози — „За вас скорбїть христос за гріхи ваші! Помолімось господеві, щоб помилував нас!“ — проголосив піп. Усі попадали на коліна.

Дяк Микола тимчасом підставив під образа велику чашу, що з неї причащав піп людей, сльози почали стікати до чаші.

Після молебна піп з ложки давав пити людям христові сльози. Дід Самійло покуштувавши „христові сльози“ здивувався „Господи!.. Сльози твої самогоном відгонять“.

Дома дід розказав Онукові Олексі про „христові сльози“. Олекса мовчки вийшов з хати, і пішов на комсольське зібрання.

Поночі хлопці пролізли до церкви. Там було тихо. Лише з за образа христа вузькою стежкою впадало на підлогу світло.

— „Тихше“ прошепотів Олекса й помацьки підібравсь до образа. Там за Христовою спиною, в коморці великими склянками пили горілку й закусували огірками „христові діти“ — піп та його друзі.

Хлопці підперли христа корогами. А Грицько Чебаків побіг до дзвіниці, вдарив на сполох.

Збіглися люди...

— „Дивіться хто отут плаче!“ — сказав Олекса. Зняли образа... там притулилась уся братія.

Ранком плакав вже не христос, а куркульське кодло під вартою йдучи до міста.

Зараз в церкві — театр.

Тарабанівка живе без бога й попів.

Море вирує

Буря

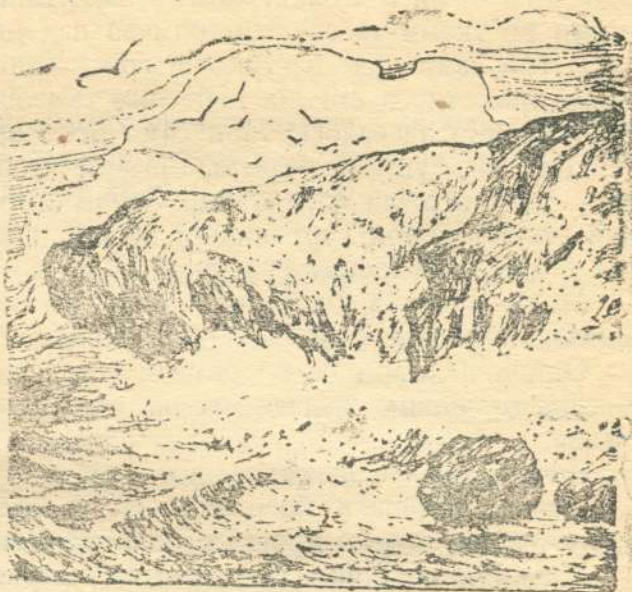
Сонце поволі схилялося на захід. По воді промайнув вітрець. Море чуть-чуть зарябіло і блиснуло сріблястою лускою. Долетівши до берега, вітрець знявся в гору і промчав по зеленім верховітті.

Сонний бір здригнув, прокинувся й тихо зашелестів, мов благав не порушувати його спокою. Але вітер, як видно завязався не шуткома. Щохвилини він міцнів, зростав захоплював де-далі ширші простори. Смолисті аромат лісу змішався з солоним запахом моря.

Відчувалось наближення грози. Вітер лютишав. Рвучко й шалено промчав він над морем і з войовничим вигуком наскочив на ліс.

Море найкачилося і відповіло вітрові гучним плюскотом хвилі.

Ліс зовсім прокинувся і загомонів сердитим власним голосом. А сонце тихе то ясне сяяло над лісом.

На морі

Море розлютовалося, спінилося і все вище здіймало хвилі, розламуючи ними золоті проміння сонця. То рожеві, то ясно сірі, ці хвилі безконечними рядами мчали до берега і там з грюкотом та тріском розбивалися вщент. Вітер знявся до неба й гукнув з усієї сили.

На далекому ясному обрії з'явилась нова звитяжна потуга.

То були тучні димові хмари.

Вони були зовсім чорні тільки краї їх, освітлені сонцем, здавались мідяно-червоними. Хмари посувалися з усіх боків. Поволі, але нестримно повзли вони вперед, закриваючи, ніби жалобою блакитну баню неба.

Сонце немов злякавшись наступного бою, сховалося за ліс.

Темнішало. Понад берігом, як величезні пластивні снігу, замушилися білі гострокрилі мартини, прикрим криком розтинаючи темніле повітря.

Ось загасли останні відблиски вечірньої зорі, і вітер кинувся в атаку.

З різкими вигуками та свистом ускочив він у ліс і так струснув велетня, що той мимохіть поточився і застогнали вікові сосни, затрепотіло їхнє темно-зелене волохате верховіття, до самої землі пригинались молоді ялини. Вилетівши з лісу, вітер з тими самими вигуками та свистом помчав над розбурханим морем.

В той самий час загуркотів грім. Уривчастим, сухим торохкотінням прокотився він під небесним склепінням і закінчився таким гуркотом, що здавалось, ніби само небо зрушилось.

Цілу ніч бушувала гроза. Грім не вгавав. Хмари громадились. Раз у раз миготіли блискавиці. Зловісним синім полум'ям осявали вони густий морок хуртовинної ночі і, ніби вогняні стріли впилися в море і в лісову гущавину.

Море ковтало блискавки одну за одною, шалено бурхало, гнівалось і високо здіймало грізні хвилі.

Опівночі хмари не витримали і заплакали буйними сльозами. Ці сльози зливою падали на землю і теплими струмками текли в море.

Вітер нарешті знемігся.

Дедалі тихішали його пориви. А коли на сході зачервонила ранкова зоря, він до краю знесилився і вщух.

Тільки море ніяк не могло втихомиритись. Величезне безкрає, воно шалено бурувало, люто билося в береги.

ЗАПИТАННЯ. Чи були ви на морі? Що ви знаєте про море? Як починалася гроза? Яке було море підчас бурі?

Паризьки пралі

У центрі міста річка Сена чудова її оточують великі будинки, тисячі лихтарів відзеркалюються в її водах, нечислені мости своїм мереживом перетинають її.

Але, що далі від головних вулиць, то простішає річка.

Вона скидає з себе всі прикраси і залишається в звичайному робочому одязі, забрудненому сажою та нафтою. Від центру до річки вливаються канали.

Ось один з таких каналів. Вода в ньому майже не протікає. Вона незмінного рудого кольору. Від неї йде недобрый запах. А ось і пралі. Під дерев'яною повіткою стоять бочки.

Вода підходить їм до самого краю, але не проходить всередину. Між собою вони злучені помостом. А в бочках тих пралі; коли зиркнути то здається, що вони стоять навколуюшки. А насправді половина їхнього тулуба захована бочками. На помості лежать

кути білизни кольору гною. І в вониючі ситі води каналу раз-у-раз опускаються руки. Цілісенький день стоять вони в льодяній воді.

У першій бочці гладка опухла жінка запнута драною шерстяною косинкою. Червоні руки, наляті кров'ю жили набрякли. Поруч з нею тоненька маленька з обличчям зеленуватого кольору.

Вона викручує довге жовте простирадло. Поруч з нею на купі мокрої білизни сидить шолудива одноока кішка й дивиться так зле, що далі й дивиться не можна:

Дощить цілий день.

ЗАВДАННЯ: Прочитайте цього уривка розкажіть як живуть жінки в капіталістичних країнах. На кого працюють пралі. Як на вашу думку заробляють вони, щоб не голодувати чи ні?

Лист школярів з за кордону

Дорогі товариші. У наших школах ще й досі панує бійка і знущання з школярів.

Одного разу хлопчик нашого сусіди, прийшов до дому з розірваною сорочкою й курткою і скривавленим коліном.

Він розповів ось що. — На лекції якийсь хлопчик сказав дурницю.

Коли сусідів хлопчик на це всміхнувся, зараз же пролунав голос учителя, що звертався до нього словами: „Нагнись“.

Не встиг він нагнутися, як учитель його побив так, що до крови розбив коліно. Хлопчик сказав, що він поскаржиться матері.

Тоді вчитель смикнув його одяг і порвав сорочку і куртку. У хлопчика було п'ять пошкоджень.

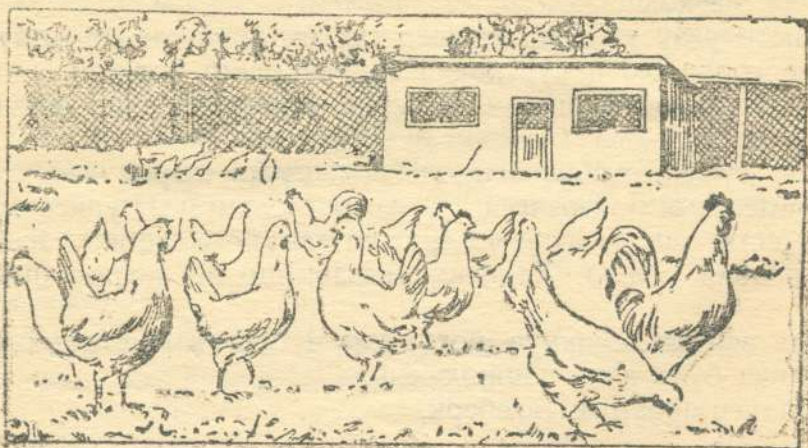
З піонер-привітом Бомберк.

ЗАПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ: — Чи такі школи в радянській країні як от в Німеччині. Чи б'ють дітей в нашій школі? Чи маєте ви зв'язок з закордонними учнями? Щоб листуватись з закордонними учнями зверніться до областного дому комдітруху. Вороніж Никитінська 22. Облдім Діткомруху.

ПТАХИ Й ПТАХІВНИЦТВО

Птахівництво на промислові рейки

До останніх часів птахівництво розвивалось по дрібних бідняцьких та середняцьких господарствах. Одноосібник не був спроможний добре годувати й доглядати свою птицю, поліпшувати її породу. Це була дуже занедбана галузь сільського господарства, лише останніми роками почали утворювати великі пта-

хівничі радгоспи й колгоспні птахотоварні фарми. Тут є змога будувати гарні приміщення для птиці, інкубатори, в яких без квочки вилуплюються тисячі курчат. Тут є змога боротись з пошестями на птицю. Великі птахівничі господарства потребують небагато робочої сили й дуже прибуткові. В них використовують всі покидьки харчової промисловости, а це здешевлює утримання птиці.

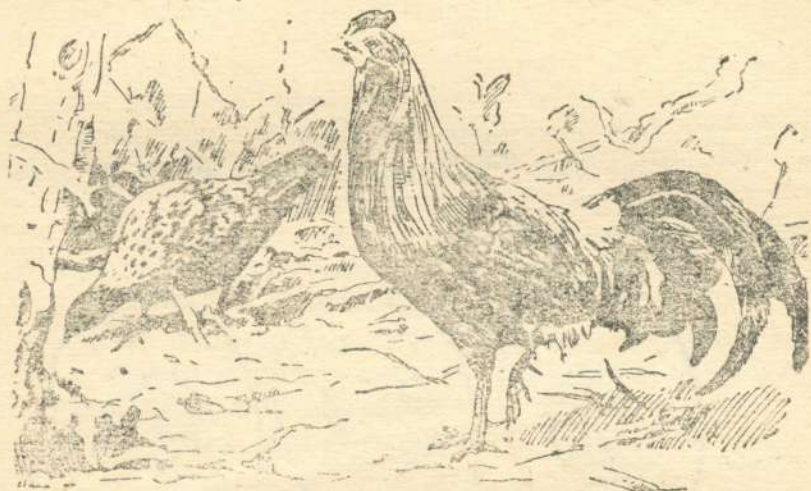
Піонери — шефи птахівництва

Між Народнім комісаріатом земельних справ і спілкою птахівників та піонерськими організаціями складено соціалістичну угоду. Піонери взяли на себе обов'язок організувати при школах дослідні птахівничі господарства і на прикладі школи показувати, як краще треба доглядати й розводити птицю. Піонери ЦЧО повинні битись за організацію птахівничих господарств.

Породи курей

Наша свійська курка виникла від дикої банківської курки, що й тепер в дикому стані живе в теплій країні—Індії.

В наших селянських господарствах до останнього часу розводили дрібну безпородну курку. Вона мало несе яєць (40—60 на рік). Безпородну курку можна поліпшити, коли тримати в теплому

Банківські півень та курка.

приміщенні, годувати за нормою. Вона нестиме вже близько 100 яєць на рік.

Чистопородні курки несуть 200—250 яєць.

Щоб вивести нові породи курей, людина працювала надто довго. Вибирала кращих курей, що мали якісь відмінні від інших ознаки, з їх нащадків відбирали знову найкращих і так утворили багато нових порід. Найкращі леггорни, род-ойланд, фаверолі.

Як побудовано тіло курки

Знайомитися з куркою почнемо з того—що будемо, спостерігати живу птицю. Розгляньте курку та півня й зауважте, чим вони відрізняються одна від одного щодо пір'я, прикрас на голові та щодо устрою ніг.

Усі відзнаки, що різнять півня від курки, звуться другорядні статеві ознаки. Ці ознаки у птахів розвинені сильніше, ніж у багатьох тварин, а іноді самці серед птаства так відрізняються від самок, що з зовнішнього ви-

гляду їх важко навіть буває зарахувати до однієї й тієї ж породи птахів.

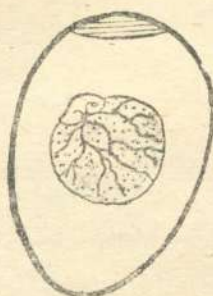
Спостерігайте рухи й поведінку курки. Як вона користується ногами коли відшукує їжу. Як збудовано її крило й чим з'ясувати те, що вона так погано літає. Як у неї розвинені зір та слух.

Яйце і курка

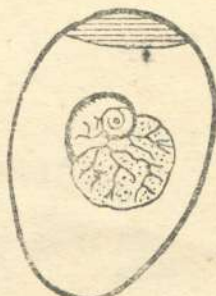
На шкаралупі яйця є дрібнесенькі пори, через які всередину яйця проходить повітря. Обережно розбийте шкаралупу, під шкаралупою побачите білу плівку. Ця плівка подвійна. На огузку

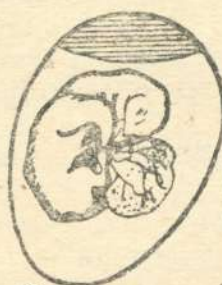
На 5^й день

На 7^й день

На 12^й день

На 18^й день

На 20^й день

На 21^й день

яйця її стінки розходяться й утворюють так звану повітряну камеру. У свіжому яйці повітря менше, а в лежалому більше.

Роздеріть обережно плівку й випустіть яйце в воду. Придивіться й зверніть увагу, що жовток держиться посередині білка, а піддержують його на місці міцні прозорі пасми. На поверхні жовтка є невелика білувата плямка. Це — зародок. А жовток — це скупчення тривного матеріалу, що дає зародкові розвиватись. Навколо жовтка тонесенька оболонка. Через це, коли вилучити жовток із білка, він не розпливається.

Розвиток зародка

Якщо в колгоспі є інкубатор (коли немає—використовуйте квочку)—візьміть з нього яйце на другий день як воно закладено. На поверхні жовтка утворилася кругленька плямка, із кровоносних жилочок. Посеред цієї плямки видно малесеньку смужочку. Це—тіло зародка. Кровоносні жилочки сходяться до тіла й дають зародкові поживний матеріал із жовтка.

Третій день розвитку. Зародок має вигнуту форму. Ясно можна побачити кінець голови й кінець хвоста. На головці видно очка й вушка. З боків за головою є зяброві щілини, наче у зародку риби. На передньому кінці ясно можна побачити, як б'ється серце, що вже розвивається.

П'ятий день розвитку. Зародок ще більше перегнувся. Вже можна розглянути початки кінцівок. Жовток вже набагато зменшений.

13-й день розвитку. Зародок вже остаточно зформувався й схожий вже на птаха. На шкірці можна помітити колодочки пір'я.

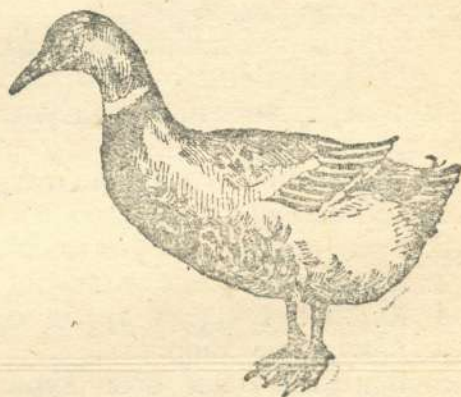
На 21-й день курка просовує дзьобик у повітряну камеру, вперше вдихає в себе повітря й проклюнувши шкаралупу, вилуплюється з яйця. Вилупившись, курча зараз починає бігати, клювати. Птахів, що їх пташата зараз же входять самостійно в життя, вилупившись з яйця, звуть загізні. У голуба й у багатьох інших птахів пташенята вилуплюються голі, беспорадні й батьки їх годують аж доки вони не обростуть пір'ячком. Таких птахів звуть нагізні.

Качки й гуси

Руанські качки

Крім курей розплodжують у нас ще качок та гусей. Вони також літають дуже кепсько, як і кури. Вони дають дуже смачне м'ясо й багато жиру. Свійські породи качок пішли від дикої

качки—крижня. Способом штучного добору виведено в нас багато різних порід качок. З них найкращі: качки руанські, пекінські, бігуїці.

Дикий предок культурних порід гусей—холмогорська. Гарна порода гусей—тулузька, ці гуси добре вгодовуються.

Що ми взнали на птахотоварній фермі нашого колгоспу

Ми під керівництвом вчителя відвідали пташину ферму нашого колгоспу. Завідувач-ферми—Олена Чередникова, що закінчила курси птахівників розказала нам, як треба доглядати та вибирати курок.

Ось що ми довідалися від товаришки Олени.

Наша куриця несе пересічно 60—70 яєць, тоді як закордоном куриця несе 120—200, або більше в 2—3 рази.

Отже коли б ми змогли мати від куриці хоч 120 штук яєць та ще кращої якості, то й прибуток від курей збільшився б в 2—3 рази.

А досягнути цього не важко, коли тільки додержуватись ось чого:

1. Перш за все потрібно поставити у колгоспі птахівниче господарство так, щоб не було кволих, хворих і нездатних курей. У здорового півня чи курки голова невелика, але досить широка, дебела, ніс (дзьоб) міцний, трохи загнутий, гребінь червоний, очі ясні, веселі, шия не дуже довга, ніби назад відкинута, груди широкі, зад теж широкий, ноги міцні, не високі, широко поставлені з цільними міцними кігтями, шир'я густо-блискуче, крила короткі, щільно прилягають до боків.

У куриці, що добре несеться, віддаленість між заднім кінцем грудної кістки й двома тоненькими кісточками вміщаються 4 пальці руки.

За цим потрібно завжди слідкувати. (Звер-

ніться до птахівника вашого колгоспу, щоб показав як це робити).

2. Курник повинен бути затишний, без протягів, світлий, чистий.

3. Курник потрібно чистити, не рідше рази на тиждень.

4. Курник і сідала треба частіше мастити вощом, це кбиває заразу й кури не хворіють.

5. В курнику (чи біля курника) повинна бути чиста свіжа вода, скринька з попілом (з піском), куриця буде купатись в ньому й позбавлятиметься вошей. (Попіл й пісок треба міняти).

6. В курнику повинні бути гнізда, коло гнізд посипано піском, щоб куриця не бруднила ніжками яєць.

7. Вибирати яйця з гнізд потрібно не менш 2 рази на день.

8. Закладати в інкубатора або підсипати під квочку потрібно на свіжих, великих яйцях з одним жовтком, від гарних несущок будуть гарні курчата.

9. Для перевірки носкости курей потрібно завести контрольне гніздо й тих курей, що погано несуться, збувати на птахокормушки.

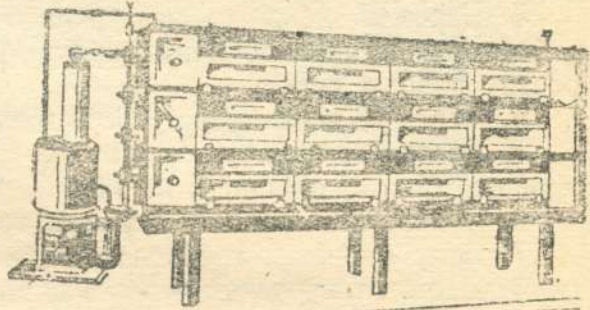
10. На розплід залишати тільки гарних несущок.

11. Краще виводити курчат в інкубаторі. Від одноосібного розведення курок, переходити до колективного промислового.

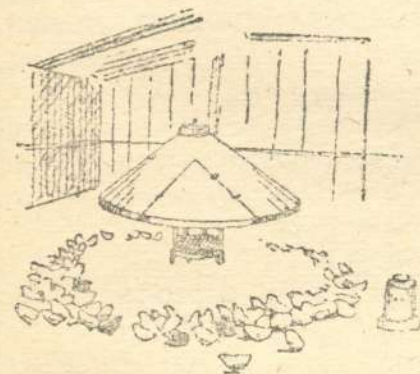
Інкубатор

Олесь уперше побачив інкубатора. Нічого особливого. Скидається трохи на великий вулик, трохи на скриню. Але коли придивився ближче побачив, що в інкубаторі є шухлядка, яка витягається, а в шухлядці багато - багато маленьких гніздечок. Знизу велика лампа і ще якісь приладдя.

Бачив Олесь, як агроном завантажував інкубатор. Він уважно переглянув яйця, що лежали в кошиках, потім, став їх обережно класти в гніздечка шухлядок інкубатора. Так він поклав щось із п'ятсот яєць. Далі потихеньку всунув шухлядки й запалив знизу лампу.

Інкубатор

Штучна квочка-брудер

а лампа, що горить знизу, гріє їх також, як би гріла квочка.

На 22-й день після цього, коли Олесь стояв біля інкубатора, йому почулось неначе щось пищить. Він покликав дядька. Той тихенько висунув шухлядку.

Олесь радісно закрячав: у шухлядці лежало лише лушпиння з яєць, а по ньому бігали жовтенькі жваві курчата.

Олесь, набравшись сміливости, звернувся до агронома:

— Дядю, а де ж квочка?

Агроном засміявся, потім став пояснювати.

— Для чого потрібна квочка? запитав він. І сам відповів: А для того, щоб вона гріла своїм тілом яйця. Бо тільки тоді з яєць вилупляться курчата, коли їх довго, аж цілих 21 день, безупинно, але не дуже, гріти. Інкубатор і є машина-квочка. В гніздечках шухлядок кладуть яйця,

Як годувати курчат

Наближається весна. Кури нанесуть яєчок і почнуть квоктати, сідати. Колгосп з інкубатором може цілий рік і зиму плодити курчат. А квочки сідають найбільше весною. Ми вже знайомились з птахівництвом у колгоспі. Ми поклали собі завдання навчитись культурно плодити птахів. Давайте по весні продовжемо цю роботу. Візьмімо собі за обов'язок у колгоспі, в школі й дома годувати курчат. При цьому треба твердо пам'ятати такі правила:

1. Починати годувати курчат можна через півтора дні після того, як вони вилупилися.

2. Перші 5—7 день курчат можна годувати дрібно покритим крутим яєчком, товченими сухарями з білого хліба, а хоч черствим хлібом, розмоченим у молоці. Корм треба давати потроху через кожні 3 години.

3. Через 7 день до зазначеного корму треба додати сир, дрібненьку вівсяну або ячну крупу. Можна давати пшоняну або гречану кашу з сиром.

4. Через 15 день курчат треба годувати через кожні 4 години.

5. Коли вже їм мине по місяцю, треба годувати тільки тричі на день: ранком, опівдні й на ніч.

6. Курчат різного віку держати треба й годувати окремо.

7. Воду курчатам треба давати чисту й в напувалках.

8. Держати курчаток в теплих, чистих, сухих і світлих приміщеннях.

Як годують курей в колгоспі

Коли ми повертались з пташиної ферми нашого колгоспу, ми записали до зошитів норми годівлі кур.

Ці норми склали в колгоспі за допомогою агронома. Кожен птахівник має у себе табличку. Ось вона.

На 3 кг живої курки потрібно:

картоплі	18—20 кг
макухи	1—6 "
гороху	6— "
борошна	2— "
вівса	6—8 "

Коли курка несеться, їй додають через день картоплі 30 г, борошна 10 г, вівса 20 г, макухи 8 г.

Добре додавати кров'яного борошна.

Коли курку годують за нормою, вона краще несеться.

ЗАВДАННЯ. Візьміть на себе догляд за курчатами в колгоспі.

Відвідайте птахоферму вашого колгоспу, довідайтесь за нормою чи без норми годують курей.

Запишіть норми годівлі курей та інших птахів вашого колгоспу.

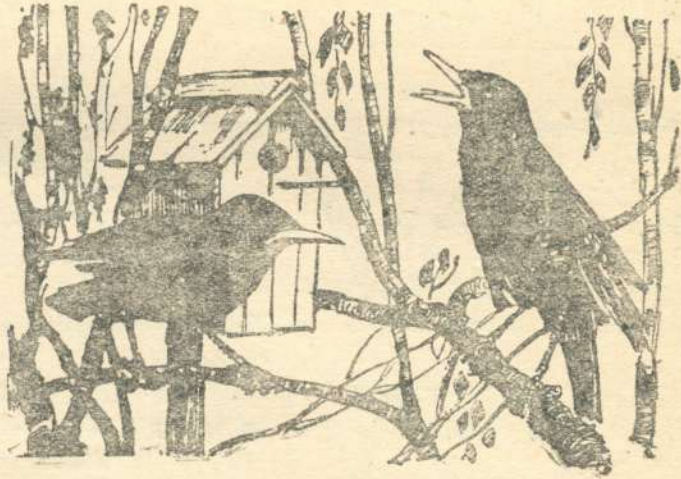
ВЕСНА

З грудня починає збільшуватись день, і все коротшає ніч. До 21. березня день вже дорівнює ночі. Цей день ми вважаємо за початок весни.

З дня в день вище підноситься опівдні сонце, його проміння крутіше починають падати на землю, більше її прогрівають. В цей час сніг, що вкриває землю, починає хутко змінюватись. Він стає пухким, ніби розпадається на стовпчики, тонкі й крихкі.

Далі, коли температура повітря стає вище 4 градусів тепла, з під снігу починають дзюрчати струмочки каламутної води.

Вода весняних струмків каламутна, бо вимізають вони безліч піщинок, часток землі, гною, що осідає з снігу.

ЗАВДАННЯ. 1. Візьміть рівну палку довжиною в три чверті метра, зробіть на ній зарубки по 5 сантиметрів, олівцем напишіть нумера зарубок. Застроміть палку десь в садку, в полі, чи в лісі в сніг й щодня спостерігайте, як змінюється шар снігу. Спостереження записуйте в зошит.

2. Візьміть дві однакових залізних платівки, одну закоптіть над свічкою, а другу залиште чистою. Покладіть обидві платівки на сніг. Під якою платівкою сніг розтаватиме скоріше? Чому під чорною платівкою сніг розтає скоріше?

Треба очистити воду

e

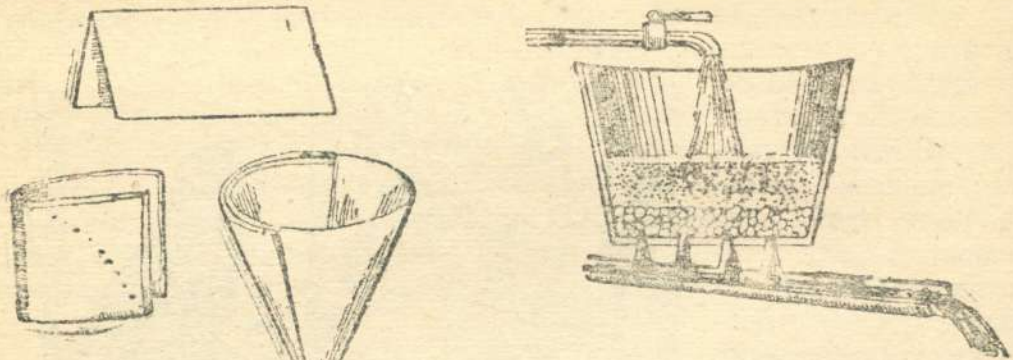
Каламутну воду з струмків можна зробити прозорою, звільнити її від бруду.

Відстоювання каламутної води. Візьміть в склянку трохи води з струмку, залиште на деякий час на вікні. Ввесь бруд осідатиме на дні й вода стане прозорою.

Коли ви купаєтесь в річці, часто скаламучуєте ногами воду, але за деякий час вода стає знову прозорою. Це ж саме помічається й у копанці, коли берете воду відром. Скаламучена вода відстоюється й тут, хоча в копанці зовсім немає течії.

Фільтрування води й фільтри. Щоб добре очищати воду від бруду, вживають особливі приладдя—фільтри. Фільтри бувають різні.

Для очищення води й різних рідин часто вживають бібулу (промокальний папір). Беруть лійку, до лійки вкладають шматок

бібули лійкуватої форми. Коли лити в лійку воду або рідину, вони витікатимуть знизу чистими.

Великих розмірів фільтри роблять з піску й каменю. Щоб пісок не висипався, знизу кладуть груз.

В природі ми теж спостерігаємо також очищення води. Кожен знає, що в річці вода прозора. Це тому, що коли вода біжить, то знову-таки домішки й бруд залишаються в річці. Коли вода проходить в землю, то вибігає чистими джерелами, всі домішки залишаються в землі.

Чи завжди вода в одному стані

Виляйте воду з кварти на підлогу, вона тонким шаром розіллється по підлозі. Внесіть до хати шматочок льоду. Чи лід так само розіллється? Ні, бо він твердий. Підійдіть до вікна й дихніть на холодне скло. Що з ним стане? Скло змокріє. Підійдіть до печі, де кипить горщик. Що помічаєте? Пара з вашого подиху, що осіла на

Як тече вода

холодному склі, утворилася з води. З киплячого горщика вода випаровує в повітря. Ось і маємо воду в трьох станах: рідину, тверду й у вигляді пари.

В наших місцях вода лише зимою в твердому стані (у вигляді льоду). Але на далекій півночі льод є й влітку. По Крижаному морю плавають величезні уламки криги, що їх звать крижаними горами.

На півдні, на високих горах, цілий рік лежать вікові сніга. (У нас на Кавказі, по всіх високих горах).

У газуватому стані вода зустрічається скрізь, але її ми не помічаємо. В повітрі вода, що випаровувала з морів і річок, тримається в вигляді газу.

Внесіть до хати з морозу сокиру, холодну пляшку тощо. Вони змокріють. На них осіла вода з повітря. Раніш води ми не помічали, бо в повітрі газу непомітні.

Холодної ночі, особливо на весні й восені, водяна пара перетворюється в маленькі крапельки. Ранком ми помічаємо в повітрі ніби дим. Це є туман.

Коли пара підіймається високо над землею, тепло повітря охолоджується й пара перетворюється в туман. Цей туман плаває дуже високо. Це є хмари.

ЗАПИТАННЯ. Що таке туман? Що ми часто помічаємо біля річок і боліт? Чи одна гаряча вода перетворюється у пару? Що таке хмари?

Дош, сніг, град, іней, роса

Високо піднялася над землею пара. Охолонула й перетворилася в хмари. Стає в повітрі все холодніше й холодніше, маленькі краплі, що складають хмари, з'єднуються, стають більшими, повітря їх не може вже тримати й крапельки одна за одною падають на землю. Починає падати дош.

Ранком ви йдете в поле, пройшли трохи лугом і ваші ноги змокрили. Ви кажете: „Сьогодні велика роса“. Звідки ж узялася роса? Вночі вогке повітря дуже охолодилося й осіла на траві крапельками зайва вода. Ось вам і роса.

Взимку немає дощу, а падає сніг. Звідки він узявся? Високо над землею від великого холоду замерзли крапельки води, на землю впав сніг. Влітку з цих замерзлих крапель утворюється град.

Учора з вечора почало морозити. Небо було ясне, мільйони зірок миготіли в небі. А сьогодні ранком, коли в вікна глянуло ясне зимове сонце, на склі заіскрилися чудові льодові мережки. Тут і сріблястий ліс з тонких гострих ялинок й зірки з льодових кришталіків.

Це замерзла вода, водяні кришталіки. З таких кришталіків складаються сніжинки й іней, що осідає на землі морозними ранками.

Дослід. Візьмемо трохи соли й розчинемо в теплій воді. Соли треба додавати аж доки вода перестане її в себе вбирати. Соляний розчин переляймо до чистої склянки через фільтр з бібули (як його зробити — ми вже знаємо).

Прозорий розчин, що ми матимем після фільтрування, залишимо на декілька день. Вода почне випаровувати, розчин ставатиме все міцніше й нарешті на дні й стінках склянки побачите гарні прозорі кришталіки соли, кришталіки ці тягнуться один до одного як магнетом.

Частинки водяної пари, охолоджуючись, також притягаються одна до одної й, хутко охолоджуючись, змерзаються в льодові кришталіки, що ми їх бачимо в вигляді сніжинок.

Рух повітря

Дослід. Відчинимо двері в теплої кімнати в холодну і на різній вишині приліпимо запалені свічки. Побачимо, що вгорі полум'я відхиляється в бік холодного повітря, посередині майже не відхиляється, а знизу — в бік теплого повітря.

Отже там, де холодне повітря межує з теплим, весь час повітря рухається. Холодне важке повітря стелиться по підлозі теплої кімнати, заходячи через двері. Тепле легке повітря через тіж двері стелиться попід стелею холодної кімнати. Ви побачите, що повітря рухається. Вітер, що ми його добре знаємо, це є рух повітря.

Сонце гріє землю й повітря, що оточує землю. Те повітря, що ближче до землі, вбирає більше тепла й стає легшим. Тепле повітря підноситься до гори, а холодне займає його

місце. Від такого руху повітря утворюється вітер. Так саме виходить з теплих країв тепле повітря, зараз же його місце займає холодне. Іноді рух повітря буває такий сильний, що невеличкий вітрець перетворюється в хуртовину.

Часто ми спостерігаємо, що вітер дме в один бік, а хмари йдуть в інший. Це тому, що в верхніх шарах повітря вітер часто дме в інший бік.

Сила вітра, напрямок

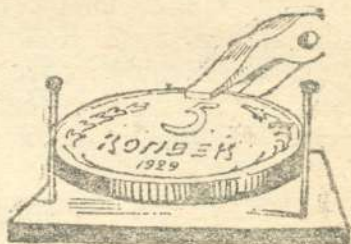
Напрямок й силу вітра визнають по флюгеру. Флюгер легко зробити самому. Треба взяти легку тоненьку дощечку й не-

личку завіску, наприклад від шафи, завісу прибивають до дощечки й застромлюють на великого цвяха. Цвях забивають до палки. Ось і буде флюгер. Його закріплюють на дахові будинку, як мога вище. Вітер буде повертати флюгер в той бік, куди він дме.

Речі від тепла розширюються

Дослід 1. Забиймо в дошку два цвяхи на такій віддалі один від одного, щоб мідний п'ятак щільно проходив поміж ними. Тримавши п'ятака щипцями, нагріваємо його кілька хвилин на полум'ї, і знов просуваємо його поміж цвяхами. На цей раз п'ятак уже не пролізе, хоча віддаль поміж цвяхами й не змінилася. Охолоджуємо п'ятака і він знов вільно проходить.

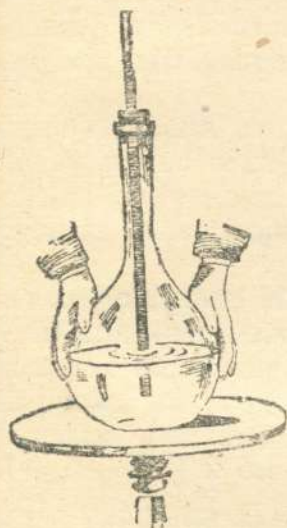
Дослід 2. Налиймо в пляшку води (краще пофарбувати її), затулімо щільно корком, що крізь нього проходить вузька довга трубка (слідкуйте, щоб корок був затулений якнайщільніше й не пускав повітря). На корок начепіть картонку. Вода трохи підійметься в трубці. На картонці відмітимо рисочкою рівень води. Далі прикладаємо щільно до пляшки руки. Рівень води в трубці трошечки знизився, але скоро починає підніматися. Нагріваємо поволі на полум'ї, рівень води підвищується далі. Ви бачите, що від тепла все речі розширюються.

Градусник або термометр

Увійшовши взимку з морозу до кімнати, ми одразу відчуваємо тепло. В тій таки кімнаті, коли ми довго сидімо не рухаючись, ми починаємо часом мерзнути.

Візьмімо ще приклад. Влітку, коли ми купаемось і в цей час пече сонце, вода нам здається холоднувата. Коли ж сонце сховається за хмари і в повітрі стане холодніше, — та сама вода здається тепла.

Ви бачите, що ми не завжди можемо сказати чи досить зараз тепло чи холодно. Люди, знаючи, що від тепла всі речі поширюються (не всі однаково), винайшли приладдя, щоб визначати

тепло й холод. Це приладдя зветься градусником або термометром, бо ступінь нагріву речей ми звемо температурою.

Є різні градусники — одними визначають температуру повітря, другими температуру тіла, води тощо. Кожен градусник складається з скляної зликованої з країв трубочки, що з одного боку має форму кульки, в цій кульці знаходиться живе срібло. Трубочка закріплена на дощинці, на якій зроблено рисочки з цифрами. Догори від 0 до 110, а донизу до 40 або й більше.

З трубки випомповано повітря. Коли трохи нагріти трубочку, живе срібло піде догори. Чим сильніше гріти, тим вище піднесеться живе срібло.

Як що трубочку з живим сріблом вмістити в киплячу воду, то живе срібло піднесеться до цифри 100. Це є температура, за якої кипить вода. Коли трубочку вмістити в сніг, що почав танути, живе срібло спуститься до 0. Це є температура замерзання води й розтавання снігу. Вище нуля буде температура тепла, нижче — температура холоду.

Спостереження над погодою

Спостереження над погодою мають велике значення для сільського господарства. Ці спостереження звемо метеорологічними, бо наука, що їх вивчає, зветься метеорологією. Для наших спостережень важливі: а) температура повітря, б) напрямок і сила вітру, в) кмарність, г) опади.

Від тепла залежить життя всіх живих істот, що заселяють землю. Тому спостереження над температурою повітря дуже важливе для розуміння явищ, що відбуваються в природі.

Коли будете записувати в які дні місяця був мороз, в які відлига, ви помітите, як поступово збільшується тепло ранньою весною. Ще певніше буде спостереження, коли відмічати три рази на день температуру: ранком, удень, ввечері.

Спостереження температури треба провадити ланкою, розподілив поміж членів ланки обов'язки. Один чи двоє ведуть записи ранком, другі вдень, треті ввечері.

Термометра вішають не на соняшному місці, а в захистку від вітру.

Звичайно спостереження роблять о 7 годині ранку, о 1 годині дня й о 9 годині вечора, з записаних чисел градусів виводять пересічну температуру. Роблять це так. Складають числа, що одержали й ділять на число спостережень. Наприклад, коли ми мали ранком 2° (щоб визначити градус, збоку числа ставлять маленьке коло $^{\circ}$), у день 10° , увечері 3° , то ми складаємо $2 + 10 + 3 = 15$ й ділимо на 3. Маємо пересічну температуру -5° . Коли серед записів тепла зустрічаємо записи морозу, то їх віднімаємо з суми градусів тепла. Наприклад, 5° морозу, 10° тепла, 4° тепла складаємо: $10 + 4 = 14$, віднімаємо 5, маємо 9, ділимо на число спостережень $9 : 3 = 3$. Пересічна температура 3° тепла. Перед цифрою

градусів морозу ставимо знак —, так що 5 градусів морозу запишемо так: —5°. Тепло визначаємо знаком +, 3 градуса тепла запишемо так: +3°.

Хмарність. На теплоту повітря впливає також ясність неба. В день хмари заважають нагріванню повітря й землі, вночі вони не дають їм хутко охолоджуватись.

Тому ясність та хмарність неба також треба записувати, вивчаючи весняні явища в природі. Ясне небо помічають знаком 0, небо суцільно закрите хмарою—10, половина неба вкрита хмарами пишемо—5.

Сила вітру. Вітер розгонить хмари, впливає на ясність неба. Спостерігаємо силу вітрів. Коли надворі тихо, то в запису вітрів пишемо 0. В тиху погоду дим з комінів йде прямо догори, листя дерев не трипочуться: малий ветрець помічаємо—1. Дим трохи відхиляється на бік, на воді ледве помітне ряботіння; помірний вітер—2. Трипочуть листя, пралорчики, на воді ряботіння; свіжий вітер—3. Хитаються тонкі стовбури дерев, на воді білі баранчики; сильний вітер—4. Хитаються товсті стовбури дерев, на воді хвиля; Буря—5. Хитаються великі дерева, ламаються гілки; хуртовина—6, руйнуються будівлі, ламаються й з корінням видаються дерева.

Опади—Опади записуємо їх же назвами: дощ, сніг, роса, іней тощо. Але також вживають відповідні метеорологічні знаки.

Як вести журнал погоди

В журналі записуємо назву місцевости, прізвища спостерігачів, місяць, число, рік.

Число	Година	t°	Хмарність	Спостер. силу вітру	Опади в мм	Примітка
1	7 г. ранку	—2	10	П=3—2	1	Ранок.
	1 г. дня	—1	10	П=3—2		Увечері
	9 г. веч.	—2	10	Пивн.=Сх. 3		

Напрямок до вітру визначаємо по сторонам світу (південний, східний тощо).

ВЕСНЯНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Як вести щоденника весняних спостережень

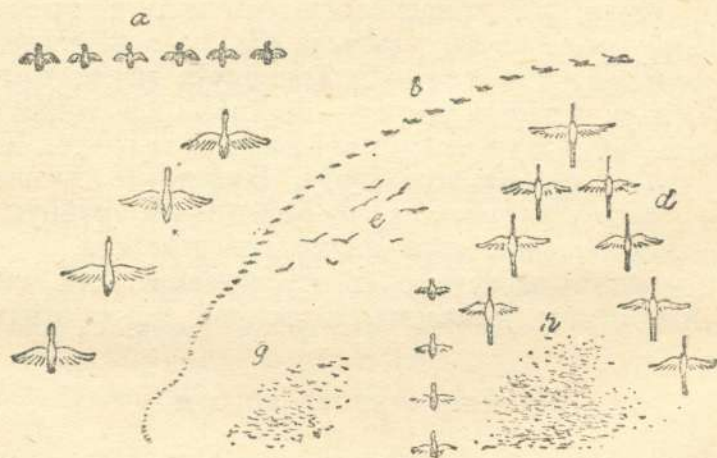
З початком весни кожна шкільна група заводить щоденник весняних спостережень.

Щоб легше було вести спостереження вирішили розподілити весну на три пори; початок весни, середину й кінець весни.

Птахи прилетіли

Пригріває веселе весняне сонечко, з'явилися таловини. Весна почувається сквізь. Гави й галки, що всю зиму хазяйнували на смітниках наших дворів, починають перелітати до лісів і левад. Сороки, що стрекотіли по тинах, теж повернулися до лісів, де заходилися будувати кубла. На їх місця летять нові пташині зграї, до свої домівель.

Першими прилетіли граки. Вони, не чекаючи доки зійде сніг, починають клопотатись біля своїх незграбних кубел, що десятками чорніють по високих берегах. Грака ми пізнали відразу. У нього

чорне пір'я, великий дзьоб. У старих граків дзьоб біліє. Граки поважно ходять по ріллі, вишукують хробачків.

Вслід за граками прилетіли жайворонки й задзвеніли по полях їх веселі пісні. На шпаківнях, що ми їх встановили по деревах, вовтузяться шпаки, їх веселі трелі й переспіви чути по всьому селу.

Яких комах ми побачили на початку весни

Ледве зліз сніг, наша ланка пішла відшукувати перших весняних комах. Олеся, що бігла вперед, раптом закричала й затупотіла ногами.

— Мерщій сюди... ось вони!

Під дерев'яним шкільним парканом, ніби червоні зернята, висипали червоненькі з невеличкими чорними цяточками—козачки. Олеся не довго пишалася тим, що перша побачила комах. Петрусь Горбанів хутко побіг під школу, а за ним уся ланка.

— Мухи!.. Мухи!..

Справді, на шкільній стіні сиділо декілька великих мух. Добре угрівшись на сонечку, вони полетіли десь далі.

Оглянувши шкільну садибу, ми пішли до колгоспного саду. Тут ми помітили декілька метеликів. Вчитель пояснив, що це метелики—кропивниці. Пообідавши ми знову побігли до школи. Вечоріло. В тихому теплому повітрі стовпчиком товклися невеличкі комари. Ще торік ми довідались, що звуть їх товкунчиками. Ось перші комахи, що ми їх побачили цієї весни.

Весело на повітрі, навколо дзюрчать весняні струмочки. По струмочках пливають човники, їх пускають учні першої групи, їм теж весело, а нам радісно, бо човники ми зробили для першої групи в шкільній майстерні.

Весняна повідь

Щодня четверта ланка відвідувала річку. Ланка мала відповідальне завдання—не прогавити, як зрушить крила.

До річки підійти було не дуже легко, бо всі струмочки бігли до річки й доводилось весь час їх обминати.

Через річку (вже не їздили, бо крига стала як намоклий цукор, поверх криги виступила вода. З краю берега крига розтанула й було видно дно.

Минуло декілька день, крига почала тріщати, покололася на багато крижин, але ще не зрушила. Ми запитали вчителя, чому крига не рухається? Вчитель Андрій Максимович пояснив, що доти вона не зрушить, доки не зійде крига далі на південь. Звільнить південна крига місце, посуне й наша.

Ранком, коли ми збиралися йти до школи, ми почули як на річці щось загуло. Наввипередки, перестрибуючи через струмочки, бігли до річки, а там гуло і тріщало. Сунулась крижина на крижину. Серединою річки прудкий струмень ніс крижину.—Дивиться, хлопці, дорога попливла!—кричить Омелько. Справді, велика крижина, що на неї залишився слід полозів та гній, неслася серединою струменю.

—Знаєте, хлопці, Гнат Рибальчин учора з Мар'янівки ще переходив.

—Іду, каже, а крига тріщить, ноги аж витанцьовують, біля берега ввалився. Ну та тут мілко, лише в чобіт води набрав.

— Дивиться, хлопці, беріг валиться!

Справді, на звороті річки втиснулись крижини, полізли одна на одну, а тоді від тиску великі брилі глини почали валитися в річку.

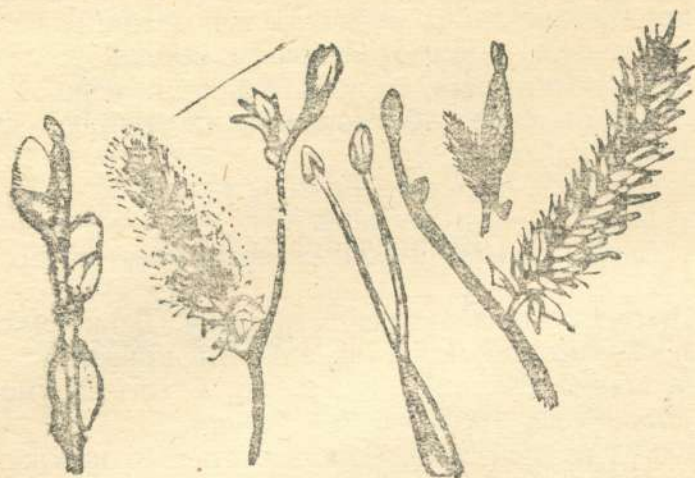
Вода прибувала щодня й хутко протилежний беріг залило далеко-далеко.

Вийшла вода й на наш беріг, але не так далеко, бо він дуже високий.

До щоденника ми записали день і годину, коли зрушила крига. Записали й до яких місць доходила вода, щоб порівняти з наступною повіддю.

Перші квіти

Разом з повіддю зацвіла біла вільха. Ще раніш, коли лише почав сходити сніг, білими пухнотими баранчиками вкрилися верби й лози. Довгими сережками зацвіла ліщина. Всі ці дерева цвітуть

не розпустивши листя. Бо бувають ранком морози, листя могло б померзнути, а квіти цих дерев морозів не бояться.

Першими квітами, що ми записали, були проліски й жовті, схожі на кульбабу, квіти мати-мачухи.

ЗАВДАННЯ. Спостерігайте, як змінюється крига на річці. Коли зрушила крига? Які вперше зацвіли дерева й квіти? Запишіть до щоденника, коли й які крилетими птахи. Яких комах ви спостерігали?

2. ВЕСНА В РОЗПАЛІ

Після повідді до початку травня ми почали вести записи в другому зошиті під наголовком — „Середина весни“.

Більше комах — більше птахів

В квітні ми почули першу жабу. Підчас екскурсії до річки побачили в воді водяних павуків й багато інших водяних комах. Більше стало мух, метеликів, ми записали їх нісь із десятків — веснянки, крушиниці тощо. З жуків ми побачили кравчика, яблуневику слоників. В повітрі гудуть джмелі, оси, бджоли.

Більше стало комах — більше й птахів.

Високо ключем летять журавлі, їх журливе кру...у...кру...у...кру, чути ще тоді, як не побачиш самих птахів. Поважно герго-чучи, летять гуси. Невеличкими табунами летять до боліт качки.

В садку й в лісі нишпорять дрозди, малинівки, зорянки, горюхвістки й багато інших дрібних птахів.

Хижі птахи не всі шкідливі

У вечорі на верховіттях над річкою, ми побачили великого рудого птаха. — Це шуліка, — сказав Гнат Михал-

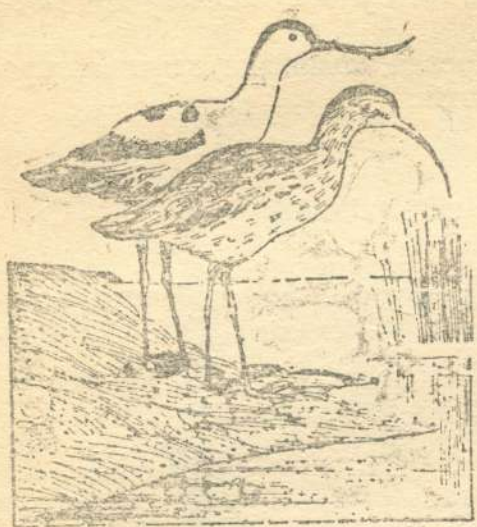
чуків. — Я його добре знаю, він дуже шкідливий птах, багато нищить свійських птахів. Але є багато хижих птахів, що дають користь.

— Он бачите над лісом, скиглячи, літає сарич, вищукує здобич. Над полем ви мабуть не раз бачили великого білявого птаха, це — лунь. Ці птахи багато нищать мишей, ховрахів й інших гризунів, що шкодять полям.

Повертаючись додому попри старого млина, ми почули як запутькав сич, над садком тихо пролетіла сова. — Ось вам, діти, й нічні птахи, — сказав вчитель. — Вони найбільші вороги мишей та й іншим гризунам достається чимало. В сови м'яке пір'я, тому й літає вона дуже тихо. Очі в неї опуклі, щоб краще бачити вночі.

Болотяні птахи

Другого дня ми пішли до болота. Скрізь скиглили — чи... і... ві, чи...і... ві й літали над нами чубаті чайки. Біля води ми зігнали двох куликів. По болоту поважно, витягуючи довгі червоні ноги, ходив чорногуз. Бачили ми й чаплю. Всі болотні птахи мають довгі ноги й носи. Вони пристосовані до життя в болотах.

Останні гості

Коли зовсім потепліло, прилетіли ластівки, козодої, стрижи, мухоловки й солів'ї. Разом з ними й сива зозуля. Цим птахам треба багато комах, а в травні комах дуже багато. Птахи не голодуватимуть. Прилетіли наші друзі — комахоїди. Більше птахів — менше буде шкідливих для садів та городів комах.

Як птахи різняться поміж собою

Тіло кожного птаха побудовано в залежності від його життя. Ми знаємо, що ластівка має довгі вузькі крила, маленького дзьоба, широко може розкрити рота. Ластівка хутко літає. Вона в повітрі ловить комах, а тому й все її тіло пристосовано за для цієї мети. Ятіль (деревоклюй) вишукує хробачків під корою дерева. Голова велика, дзьоб твердий. Язик у ятіля довгий, він може язиком витягати з дірочок в корі їжу. Горобець має твердого невеличкого дзьоба, він їсть зерно, тому й дзьоб пристосований для цього корму. Ви бачите, що кожен птах має свої ознаки.

ЗАВДАННЯ. Чи потрібні ластівці й стрижеві міцні ноги? Чому ятіль має короткі ноги й довгого язика?

Які птахи їдять зерно? Шпак комахоїдний чи зерноїдний?

Птахи в сільських господарстві

Щороку наші садки, поля, луки, ліси, та городи обсідає сила всіляких шкідливих комах та інших тварин і через те колгоспи втрачають на своїх нивах десятки пудів зерна, а в садку й городі — овочів.

Щороку різні пташки, що прилітають до нас із вирію, а також і ті, що зимували в нас, знову починають уперту боротьбу проти цих шкідливих комах.

Звичайно, якби не було птахів, сили самих людей не вистачило б боротися з численною комашнею, бо один метелик за літо встигає відкласти сотні яєчок; з них вилуплюється незчисленна сила ненажерливої гусені й починає троцтити різні рослини.

Навіть є такі комахи, як жуки — „кузька“, „хрущ“ та інші, що роблять подвійно велику шкоду, бо личинки цих жуків живуть у землі й під'їдають коріння різних рослин, а самі жуки теж шкодять рослинам, як от жук „кузька“ випиває колоски, а „хрущ“ з'їдає листя на садкових та лісових деревах.

Багато є отаких різних ворогів у господарстві, що на кожнім кроці роблять людині шкоду, силою нападають на наші садки, ліси, городи, поля й роблять великі збитки, а від цього руйнується й господарство.

Велику силу різних шкідників поїдають птахи й вигодовують ними своїх пташенят. Хто був у полі весною, коли орють ниви, той бачив, як зграями слідкують за плугом галки та граки (гайворони) і щось нишпорять у борознах; вони відшуковують різних шкідливих комах, особливо личинок жука „кузьки“ та хруща.

Ластівки та інші малі пташки знищують силу дрібної комашні, що літає в повітрі.

Та не тільки людині надокучують такі комахи, як комарі, мухи, оводи тощо, вони шкодять й ще свійським тваринам.

За ними худоба добре не напасеться й приходиться з пасовиська додому голодна, худне, хворіє.

Не мало дошкуляють сільському господарству й дрібні тварини, ховрашки та миші. Багато через них втрачається врожаю на полі.

Але й проти них ми маємо пернате військо — корисних хижаків, сов, сичів, що працюють і вдень і вночі.

Отже, птахи дуже нам допомагають боротися з різними шкідливими комахами та іншими тваринами.

Охорона птахів

Птахи знаючи небезпеку від ворогів, тварин та птахів-хижаків, будують гнізда глибше в дуплах, вибирають густі чагарники та переліски, куди не долізуть такі вороги.

Ті птахи, що бояться птахів-хижаків, переселяються, через порідшення лісів, ближче до житла людини, мріючи що людина —

їхній опікун; будують гнізда в садку, в городі, у тинах і загатах; та тут з'являються ворогами пташок діти, що звиклим оком всюди знаходять пташині гнізда і замість того, щоб захистити, починають забирати яйця, пташенят або й самих пташок. Особливо велику шкоду пташкам роблять пастухи, що пасуть ходобу в лісі, по ярах, на луках, і на кожному кроці зустрічаються з пташками та пташиними гніздами, вони не лишають жодного з них у спокою, а коли пощастить, забивають і пташку-матір, на яку потім довго чекають діти-пташки роззявлучи голодні дзьобачки. Та не дждуться. Гинуть з голоду.

Убивати пташок, забирати яйця та мучити пташенят — лихе діло. Хто це робить — той ворог не лише пташкам, а й сам собі й усій громаді села, і усій радянській суспільності.

ЗАВДАННЯ. 1. Розкажіть всім дітям про користь пташок. Організуйте охорону птахів. Слідкуйте щоб ніхто не вбивав птахів, не руйнував їхніх гніздечок. В садках, лісі тощо вивішайте гасла, що закликатимуть до охорони птахів.

ПОЧАВСЯ БІЛЬШОВИЦЬКИЙ СІВ

Як з насіння паросток розвивається

Насипте в горщик чистого перемитого піску, або тирси й посадіть у нього кілька квасолин та кілька горошин. Полийте добре водою. Через кожних 2—3 дні виймайте по насінині з горщика й придивляйтеся, що з ними робиться.

Спробуйте намалювати те, що побачите.

Всі свої спостереження записуйте в календар-щоденник.

Що треба насінині, щоб вона проростала

Насипте в три горщичка просіяного, чистого, перемішаного, сухого піску. Посадіть туди по кілька квасолин. Один горщик полийте й поставте в холодному місці. Другий — полийте й поставте в теплому місці, третій поставте поруч із другим, але не поливайте його. Простежте, що далі буде? Що треба насінині, щоб вона проростала?

Яке зерно на насіння гідне

Виберіть з купи зерна 10 найкращих зернин та 10 найгірших. Посадіть їх у двох горщиках із землею або піском. Поставте в теплому місці.

Поливайте, щоб зерно могло проростати. Простежте, яке зерно краще сходитеме, гарне чи погане.

Як готують насіння

— Візьміть кожен по жмені зерна. Одберіть найкраще зерно. Порахуйте скільки кожен із вас зможе одібрати зернин за 2 хвилини? Чи зручно руками перебирати зерно на насіння? Подивіться, як у колгоспі одбирають зерно на насіння. Які там є для цього машини? Подивіться, як вони працюють.

Будова насіння

Досвід. Візьміть намоклу квасолину; найдіть те місце, яким квасолина трималась на стручкові, це — пружок. Біля пружка найдіть насінньовий хід, крізь якого вода проходить всередину квасолини. Поміркуйте, яке значення він має під час проростання рослини. Підійміть на квасолині шкурку. Обережно зніміть її. Спробуйте, чи міцна вона. Яке це має значення?

Роздвіться звільнену від шкурки квасолину, на скільки частин вона ділиться? Ці частки зветься — прозябці, в них відклалися поживні речовини. Обережно розтуліть прозябці й загляньте поміж них всередину. Так само зробіть з пророслою насінниною. Що ви там помічаєте?

Найдіть й роздвіться зародок квасолини. З яких часток він складається? Найдіть корінець й бруньку. Змалюйте їх в зошиті.

Допіру візьміть сухе намокле й проросле зерно пшениці. Порівняйте зерно пшениці до квасолини. З скількох прозябців складається зерно пшениці? Знайдіть зародок пшениці.

Як проростає насіння

З досвіду ми бачимо, що насіння квасолини й пшениці має різну будову. Квасолина складається з шкурки, двох прозябців і зародка (малюнок). Зародок має дві частини, корінець і бруньку. На шкурці залишається слід від того місця, де квасолина тримається стручка. Це — пружок. Над ним добре видно насінньовий вхід. Вода проходить крізь нього в квасо-

лину, змочує прозябці і збуджує зародок до життя. Насіннина починає проростати. Корінець під шкуркою розростається, розриває її й впирається в ґрунт. За деякий час шкурка зовсім злазить з квасолини, прозябці розтулюються, брунька вперше стикається з світлом. Ще далі прозябці зеленіють, вкриваються зморшками і кінець-кінцем висихають. Завдання цих прозябців — годувати молоденький зародок, доки він не стане жити із ґрунту.

Пшеничне зерно побудоване інакше (малюнок). Тут ми шкурку вже не стягнемо так легко, як у квасолини, двох прозябців не знайдемо. Зерно має один гострий кінець — нижній і другий тупий верхній. На верхньому кінці помітно пухнатий чубок. Через усю зернину проходить рівчачок, а внизу зморщений зародок, всю зернину вскриває жовта шкура.

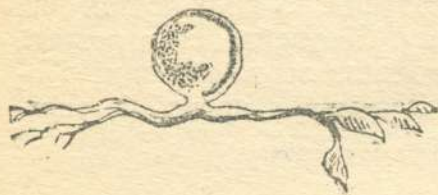
Прозябець у пшеничного зерна дуже малий і зветься „щиток“, за допомогою щитка зародок тягне поживні речовини з решти зерна.

В зерні пшениці ми знаходимо такі частини: зародок, один прозябець-щиток і так звану ендосперму (решта зерна, де відкладені поживні речовини).

Ті рослини, що в них насіння має один прозябець, зуться однопрозябцевими, а ті що мають два прозябці двопроябцевими.

Від зародка до рослини

Коли зародок пустив корінці, обережно витягнем його з землі, й оглянемо уважно, як побудована молоденька рослина. Ви побачите, що рослина складається з двох головних частин — корінці в землі, а стебло й листя над землею.

Для життя рослин, як і тварин, потрібні поживні речовини. Де ж їх бере рослина? Вона ж не рухається й не може приготувати, чи десь відшукати їжі. Чи так воно? Ні, не зовсім. Рослина не рухається так, як тварини, але своїми коріннями вона все далі й далі посувається вглиб землі. Там корінці висмоктують з землі вологу. З вологою до корінців висмоктуються різні солі,

вапно тощо. Від корінців до стовбура тягнуться дрібнісінькі трубочки, по них всі поживні соки йдуть в стебло. Листя рослини теж мають своє призначення. На спідній частині листя є невеличкі непомітні для ока отвори (дірочки). Через ці дірочки рослина дихає, її для перетравлення їжі так само, як і тваринам, потрібно повітря. Але рослині недосить ще повітря й поживних соків, потрібне також тепло від сонця. Ви мабуть помічали, що в холодні весни, коли мало тріє сонце, рослини бувають кволими, ростуть погано, а коли весна тепла, то й рослина зростає добра.

Якщо навесні надрубати дерево, то з його виступить ніби вода. Оце той саме сік, що з нього живляться рослини. Коли дерево дуже надрубане, сік не піде до стовбуру й дерево засохне.

Рослини, що живуть два роки, відкладають в коріні багато поживних речовин (буряк, картопля, й інші відомі вам корінняки). Другого року починаючи пускати листя, рослина живиться цими речовинами. Ви мабуть бачили, що висажені на насіння буряки, моркву тощо, коли їх видерти восени з землі, мають тонке коріння. Рослина використала з коріння вся поживні речовини.

ЗАВДАННЯ. Як ми розподіляємо насіння? З яких частин складається насіння Для чого зародкові потрібна та частина насінини, що його оточує?

Для чого рослині—листя, корінці, стебло? Чи можуть рослини добре рости без тепла? Що бере з землі рослина? Які ви знаєте корінняки?

Як ми вирощували розсаду й ранні овочі

Готуючись до весняних робіт, ми насамперед обговорили, що робитимем в шкільному городі. Вирішили засадити частину ранньої городини. Перша ланка, порадившись з колгоспним городником, склала таку табличку.

Яку городину висівають в парники, яку просто в ґрунт

Сіють у парники:		Просто в ґрунт
На розсаду	На ранній овоч	
Капусту звичайну	Шпінат	Буряки
Капусту цвітну	Салату	Редьку
Салеру	Огірки	Петрушку
Гарбузи	Цвітну капусту	Кріп
Брукву	Редиску	Ріпу
Цибулю	Кріп	Моркву
Кукурудзу	Редьку ранню	Мак
Баклажани	Горох	Огірки
	Квасолю,	Горох
		Цибулю та інші

Маючи таку табличку, ми вже знали з чого починати городні роботи.

Друга ланка склала пляна роботи на пришкільній ділянці. Ось головні роботи.

1. Поділ городу на окремі ділянки.
2. Влаштування парників та вибір культур, що їх маємо вирощувати.
3. Засів парників та догляд за ними.
4. Вирощування розсади й засів городніх грядок.
5. Розподіл на бригади.

Як влаштували парника

Наша школа, ще з осені склала догівір на змагання з колгоспом, до того, ми погодилися допомагати колгоспові, а він нам. Ще з початку лютого старші групи почали готувати рями для парників. Наша група в'язала солом'яні мати. В кінці лютого на городі ми викопали яму завглибшки $\frac{3}{4}$ м; завдовжки 2 м та завширшки $1\frac{1}{2}$ м. Встановили всередину дерев'яну ряму. Привезли свіжого кінського гною, накидали повну яму й вкрили сухим листям, що було наготовлене ще з осені. Гній почав осідати. Зверху був вкритий парник скляними рямими, а щоб було тепліше--солом'яними матами.

Коли гній зглягся, зверху насипали на 12 сантиметрів шар доброї перегнійної, перемішаної з чистим піском землі.

Парник був готовий. Кожна група мала свого парника.

За деякий час можна було сіяти.

Що ми засіяли в парникові

Наша друга група посіяла на розсаду четвертину парника капусти й четвертину баклажанів. В другій половині парника посіяли на овоч редиску й огірки.

Вибравши насіння, ми зробили в землі рівчачки завглибшки на 1 см та на віддалені 4—5 см один рядок від одного. Насіння засівали не густо й пригорнули добре просіяною землею.

Щодня довідувались до парників і стежили як сходять рослини. В зошиті записали, коли яке насіння зійшло. Ходили й до парників інших груп. Ось наша табличка:

Коли зійшло насіння

Огірки	на	10-й	день;
салата	"	14-й	"
баклажани	на	16-й	"
капуста	"	10-й	"
цибуля	"	14-й	"
петрушка	"	20-й	"

В гарну теплу погоду відкривали парникові рями. На ніч закривали й зверху клали солом'яні мати.

Город засіяли

Коли земля на городі трохи підсохла й не бралася до лопати, город розпушили культиватором і почали готувати грядки.

Розподілили город на ділянки й кожную ділянку закріпили за окремою групою. По шнурові наша група розмітила грядки. Грунт високий, водою його не заливало, тому високо грядки не

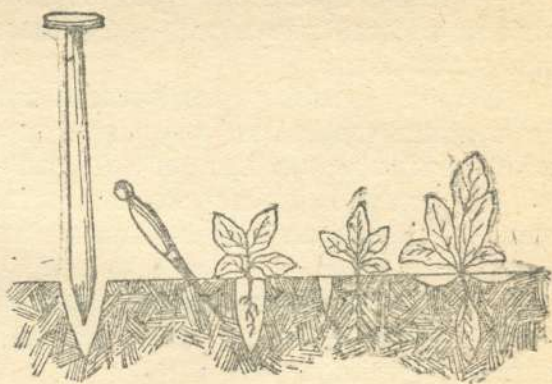
робили. Лише попротоптували стежки поміж грядок, завширшки на 30 — 40 см. Завширки грядки були 1 метр, а довжиною на 15 м. Засіяли: буряки, редьку, квасолю, мак та огірки. Цибулю садили сіянку.

Найпізніша робота наша—це висаджування розсади. Для капусти ми виробили добру ділянку. Баклажани садили на соняшному місці.

За декілька днів до висаджування, ми добре поливали розсаду в парниках, щоб земля трималася біля корінців грудочкою.

На грядках розмітили місця, куди висаджували розсаду. Потім вийняли обережно з землею стільки розсади, скільки її намічено було висадити. В цеберках рознесли на грядки.

Тут вже були готові ямки, до кожної ямки вкладали рослинку—сіянець так, щоб корінець не загинався вгору. У тих сіянців, у яких корінь був надто довгий, трохи корінця відрізували. Тримавши лівою рукою сіянця, правою нагортали землю плескатим кілочком.

Посадивши сіянці, ми обережно їх полили так, щоб вони не приплескувались до землі, бо тоді погано будуть рости.

Як проріджували городину

Посіяли сіянці, часто поливали, особливо в суху погоду. Коли сіянці добре вкорінилися—поливали менше. Щоб густо не росли, ми виривали зайві рослини. Розпитали агронома як треба проріджувати, щоб росла городина добре. За вказівкою агронома склали таблицю проріджування.

Назва рослини	В і д д а л ь	
	Між рослинами	Між рядками
Баклажани	70 см	70 см
Буряки	25 „	25 „
Капуста	45 „	70 „
Огірки	25 „	25 „
Редиска	8 „	12 „
Морква	22 „	25 „
Квасоля	36 „	35 „

В бій з приморозками

Рясно зацвіли сади. Здала здаються вони сніговими купами. Радіють колгоспники, гарний врожай буде на садовину. Лише садівник Максим Онопрійович ходить заклопотаний.

— Чого це ви Максиме Онопрійовичу зажурилися? Садки ж як море. Врожай буде!

— Врожай тоді рахуватимеш, як збереш! Ось вдарять приморозки, посипляться садки... дулю їстимем!

Прийшов Максим Онопрійович до школи.

— А ну, дріб'язок, дуже любите груші та яблуні трусити, ходітьте врожай рятувати! — Довго не збиралися. За дідусем рушив цілий загін.

В садку поміж дерев наклали купи мокрої соломи, гною, сміття від очистки саду. Далі перейшли до городу й понакривали соломою й солом'яними матами висаджену розсаду.

Як настав вечір почало холодіти. — Ну, хлоп'ята запалюйте купи. — Запалили. Над садком ростелився дим. Діти посідали біля дідуса.

— Ось і врятуємо садки! Дим береже садки від приморозку.

— А чи не можна ще якнебудь боротись від приморозку? — запитав Матвійко.

— А як же! Ми вирошуємо зараз такі рослини, що не бояться приморозків. Ніжну городину висіваємо в парниках. Висаджуємо тоді, як приморозків вони вже не боятимуться.

Розкажіть, як і ви боролися з приморозками. Які ви знаєте рослини, що не бояться приморозків?

Не молитвою, а наукою переможемо стихійні лиха

Без води не житимуть ні люди, ні тварини, ні рослини. Всі ви знаєте, що посушливого літа бувають неврожай. Всі чекають на дощ. Пройдуть дощі й зазеленіє все навкруги. Дощ врятовує врожай. Але буває й так, що дощ замість користі завдає шкоди. Велика злива часто змиває городи, заносить поле мулом, прибиває до землі хліба. Ще більше шкодить полям град. Град іноді вщент вибиває посіви.

Надто шкідливо впливає на рослини посуха. Всі чули, як в 1921 році від посухи на Україні, Надволжжі й частині нашої області загинули майже всі хліба. Був голод. Але за старого часу були ще більші голодівки від посухи.

Єдиний засіб боротися з посухою—це організувати великі колективні господарства. Раніш попівство намагалось на народніх злиднях набити свої кишені, влаштовували хресні ходи, молебні, а люди голодували.

За радянської влади ми на поля йдемо не з молебнем, а трактором сіємо посухотривалі рослини, зрошуємо наші поля. За колективної праці не страшні й злива, град, приморозки, бо у вели-

кому господарстві легше організувати боротьбу з стихійними лихами.

Не попівською молитвою, а наукою й технікою переможемо стихійні лиха.

Досвіди на нашому городі

Ви знаєте, що всі городні рослини ми полемо, поливаємо, проріджуємо. Давайте на нашому городі проведемо декілька досвідів.

1. Виберить на грядці 20 будьяких рослин. Навколо десяти підпушуйте ґрунт, виполіть усі бур'яни, прорвіть зайві рослини. З другими десятима не робіть нічого, залиште їх рости так, як вони є, що дня записуйте спостереження над ціми рослинами.

2. З тих рослин, що ви пололи, п'ять поливайте, а п'ять залиште без поливання. Спостерігайте, як ростимуть ті й другі рослини.

Все, що помітите, записуйте у зошити.

Зробіть цікавий досвід, що його вивчають наші вчені. Дістаньте шматок толю, що ним вкривають дах, або товстого картону. Зробіть в ньому невеличкі дірочки, щоб крізь них пройшли рослини, а рештою картону буде вкрита земля. Спостерігайте, як ростимуть ці рослини? Коли збиратимете врожай, довідайтесь, які рослини з вашого городу дали більший врожай.

Зверніться до вчителя, щоб розказав, чому всі рослини росли не однаково.

Весняні роботи в садкові

На шкільній садибі цього року ми закладаємо овочевий садок. Місцевість для садка добра. Садиба рівна, має невеликий схил на південь, це захищатиме від північних холодних вітрів. З осені було добре угноєно садову землю. На визначених місцях під осінь викопали ями. Віддаль поміж деревами така:

для яблунь і груш	8—10 метрів;
„ вишень і слив	4—6 „
„ кущів	3—5 „

Ямки викопали у шаховому порядку, це зручніше, бо більше можна вмістити дерев. Розмір ям 1—1¹/₂ метра завширшки й близько 1 м завглибшки.

Як но добре угрілася земля, ми заходилися садити щепи, що їх привезли з радгоспівської шкільки. Групу розподілили на бригади. Кожну щепу садили вдвох. Один держав щепу й розправляв коріння, а другий закидав яму землею. Під коріння вкинули трохи гною.

Садити так, щоб, коли трохи осяде земля в ямі, корінева шийка прийшла якраз нарівні землі.—Мілко й глибоко розсаджени дерева хорітимуть від посухи, — так казав нам колгоспний садівник.

Коли засадили садок, поміж рядків засіяли город. Доки дерева розростуться, ми матимем прибуток від городу. Буде овоч на шкільні сніданки.

Від молодого садка перейшли до старого. Добре оглянули стовбури дерев. Обчистили їх від моху, обрисників та грибів — паразитів.

Потім обмазали стовбури глиною з вапном. Від обмазу гинуть різні шкідники, що часто живуть у тріщинах кори.

Далі під керівництвом садівника обрізали сухі й зайві гілки, щоб крізь гілки добре проходило соняшне проміння. Обрізали гілки гострим ножом, зрізи позамазували глиною з вапном, щоб не було дуплин.

Робота I-ша. 1. Улаштуйте екскурсію в добре впорядкований усупільнений сад. З'ясуйте, кому він належить: радгоспові чи колгоспові?

2. Зверніть увагу на загальний вигляд саду. Як тут розсаджено дерева: густо, рідко, в порядку, в безладді? В якому стані земля в межіряддях під деревами?

3. З'ясуйте, які гатунки дерев, ягідних кущів тут культивують? Які гатунки пізні, які ранні? Де дістають молоді дерева, щепи?

4. Розпитайте, як тут доглядають дерева. Придивитися до окремих дерев, чи не занедбані вони.

5. Попрохайте показати вам садові інструменти й приладдя для догляду саду.

6. Ознайомтеся з весняними роботами в саду. Як садять овочеві дерева? Свої спостереження й висновки занотуйте в зошит.

Бджолина комуна

В нашому колгоспі велика пасіка.

Коли зійшов сніг, нас покликали допомогати виставляти бджіл. Завданням другої групи було забивати в землю кілочки, що на них ставитимуть вулики.

Старий бджільник Марко Тимофійович метушився по садку, встановлюючи лад.

— Сюди, хлопці, ставте! Рівненько, не трусність.— У вуликах аж гуло, але жодна бджілка не вилітала, щільно було затулено всі відтулини.

Пасіка в нас зразкова і дупляків немає, самі рямкові вулики. Тому колгосп ще торік чимало здав державі меду й воску, а за них придбав багато приладдя і вуликів для пасіки, та ще й на інкубатора вистачило.

Бджоли допомогли й птахівництву.

Теплого весняного ранку побігли ми на пасіку на вербах весело гули бджоли, одна за одною летіли до вуликів.

Бужола.

Матка.

Жнунть.

На пасіці, ставши збоку літка, ми побачили, що бджоли щось несуть на ніжках жовте або жовтувато-сіре. — Що це таке? — запитала Маруся. — Ніхто не знав, але тут підійшов Марко Тимофійович і розказав.

Бджола несе пилок з квітки, цим пилом, змішаним з медом, годують черву (своїх личинок).

Приходьте до мене, коли оглядатиму вулики, я покажу вам бджолину матку й черву.

ЗАВДАННЯ. Відвідайте зі вчителем колгоспну пасіку. Ознайомтеся з життям бджіл. Роздивіться, як влаштовано вулика.

Квітка й комаха

Весело бігли до школи учні теплого квітневого ранку. На весні діти менше сидять в класі, а більше на повітрі на екскурсіях.

— Сьогодні в садок — повідомив вчитель.

Веселою юрбою пішли до великого колгоспного саду.

Ще здалека чути приємний медовий запах квітів.

Садок ніби вкритий рожевою білою ковдрою. Цвітуть яблуні та грушки.

Прийшли до садку. Посідали під великою яблунею. В яблуні гудуть бджоли.

— Скажіть, діти, яка користь бджолі від квітів?

— Мед бере! — закричали діти.

— Ну, а квітка яку має користь?

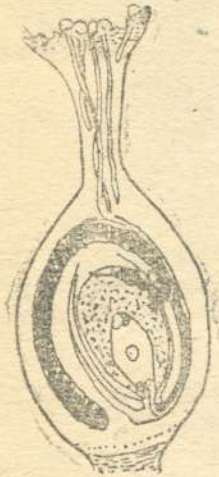
Всі мовчали.

— Ану, Олексю, зірви дві квітки,—наказав вчитель. Олексю зірвав дві великих яблуневих квітки.

— Давайте познайомимось з квіткою. Як це називають?—сказав вчитель, вказавши на блідо-рожевий вінчик, що оточував квітку.

— Пелюстки,—сказала Маруся.

— Так, ви бачите, що пелюсток у квітки яблуні є 5,—продовжував далі вчитель, обриваючи пелюстки.

— А ось ці тонесенькі стовпчики звуться пиляками,—вказав вчитель на двадцять зеленкуватих стовпчиків, що стирчали з середини квітки.

Обірвавши пиляки, вчитель показав ще п'ять товстеньких стовпчиків—це товкачики.

Розрізавши товсту нижню частину квітки, вчитель показав, що кожний товкачик з'єднується з гніздечком.

— Зараз я вам розкажу, для чого потрібна кожна частина квітки.

Ви вже бачили пиляки. Кожен пиляк складається з двох частин—невеличкої ніжки, що зветься пиляковою ниткою, на ній ви бачите довгастого мішечка—пилочню, в ній жовтуватий

пилек. Для чого він потрібний скажу далі.

Товкачик складається з приймочки (верхня частина товкачика) й нижньої частини зав'язка-зав'язок ділиться на гніздечка.

Ви бачили, що яблунева квітка має 5 гніздечок.

В кожному гніздечку є подекілька зерняток—залеженів.

Всі ці частини квітки оточені пелюстками.

Щоб з квітки утворився плід, треба щоб пилек з пилячка потрапив до приймочки на товкачику, а звідти до гніздечка з залеженнями, себто відбулося так зване обпилковування.

Є рослини, що їх квітки обпилковуються пилком з своїх же пиляків, а є квітки, що обпилковуються пилком з іншої квітки.

Якже може попасти пилек з одного дерева на друге?

Ось тут допомагають вітер і комахи.

Бджоли, джмелі, метелики беруть з рослин солодкий сік.

Ось цей сік і приваблює до квіток комах (не мед, як казала Олеся, а сік).

Перелітаючи з квітки на квітку, комахи переносять з собою пилек, торкнувшись приймочки вони залишають на ній пилек. Квітки багатьох рослин мають яскраві пелюстки, що приваблюють комах, багато квіток мають також приємний запах, що теж приваблює комах. Ось як комаха допомагає рослинам.

Ось ви бачите скільки бджіл на яблунях. А хто розкаже про бджіл?

Шкідники садів та городів

Щоб город дав добрий врожай, його треба вберегти від шкідників. Інакше хоч яка земля, хоч яке насіння, хоч як доглядай городину, більшого врожаю не збереш. Звичайно, половину врожаю „збирають“ шкідники.

Сотні мільйонів карбованців витрачаємо на годівлю стрибок (земних блошок), метеликів капустияного білана, капустияної сновиги тощо.

Городніх шкідників чимало, багато між ними дуже небезпечних. Особливо терплять від шкідників хрестоцвіті рослини: капуста, ріпа, турнепс, редька, рапс. Далеко рідше ушкоджуються морква, петрушка, селера, кріп, ще менше огірки, дині, гарбузи, цибуля й майже зовсім не ушкоджуються баклажани.

Деякі шкідники нападають майже на всі городні рослини, це вовчок, озимий під'єдень, трав'яна нічниця. В роки масового розплоджування дуже шкодить городам метелиця.

Городня стрибка

На городі нашого колгоспу ми знайшли городню стрибку або земляну блошку. Це дуже маленький жучок, зверху чорний або темно-синій з жовтим смужечками.

Стрибка—ворог розсади. На молодому листячку жучки вигризають ямочки, часто від цього рослини гинуть. В жаркі й посушливі дні, вони особливо шкідливі.

Зимує жучок на диких рослинах—свиріпі, дикий редці тощо. Отже, знищуючи на городах бур'яни, ми боремось зі стрибкою.

Від агронома довідалися про засоби боротьби зі стрибкою. Посипають розсаду попільом або тютюновою потерухою. Насипають порошок на густе сито й ясної тихої погоди, доки не зійшла роса, розсіюють над рослинами так, щоб рівним шаром порошок устелив листки.

Ми обійшли всі городи й де виявили стрибок, посипали всю розсаду порошком. Стрибки перебравись на бур'ян, а ми бур'ян повіривали. Стрибки почали гинути, бо нема куди їм подітись.

Капустияна стеблова свинка

Це маленький жучок щось із 3 міліметри завдовжки, землясто-сірого кольору. Коли його вразити, то він падає на землю й лежить як мертвий. Шкодить не так сам жук, як його личинка. Жучки з'являються рано навесні. Самичка провірчує жилки листків ріпи або інших рослин, відкладає туди свої яєчка. Личинки вгризаються в ніжку листка та в головний стовбур, і геть його виїдають з середини. Дуже пошкоджена рослина гине. Найбільшої шкоди завдає капустияна стеблова свинка розсаді.

Заходи боротьби:

1. Укрити парники марлевими рядами.
2. Вибракувати заражену розсаду. Проходи личинок просвічуються крізь ніжку листка брунатними лініями. Таку розсаду треба знищити. Треба пам'ятати, що помітити ці проходи не так то й легко. Проходи в стеблі краще помітні.

3. Завести придатні посадки. Свинка вибирає для відкладання яєць найміцніші рослини. Коли зростити десяток-два ранньої капусти (краще цвітної, бо на неї свинка йде охочіше) і посадити її відкрито в парнику, то жучки накинуться на неї і відкладуть яєчка саме на ці корчики. Потім, коли закінчиться відкладення яєць, заражену розсаду знищують.

Капустяний білан

Усі знають цього білого великого метелика, з маленькими чорними крапками на крильцях. У самички капустяного білана також і краєчки передніх крилець чорні.

Білан дуже небезпечний шкідник капусти. А крім того більш шкодить ріпі, редці, турнепсові, хрінові, гірчиці та місячній редці.

Білан подибується у нас скрізь. У білана зимує опрядень. Метелики появляються у середині травня. Самиця кількома нападами кладе на листках розсади та інших хрестоцвітних від 15—100 блідножовтих яєчок. Ці купки жовтих яєчок добре помітні на листі (на спідній стороні). За 1—1,5 тижні вилу-

плюється гусінь. До першої линьби вона живе купкою, а після неї розповзається і живе спочатку в купі, а пізніше по одинці. Гусінь білана жовтовато-зеленоватою кольору. Молода гусінь з'їдає м'якш листка.

Доросла гусінь живе на верхній стороні листка, тим-часом як молодняк на спідній. Коли гусінь починає підростати, то спочатку виїдає в листях дірочки, віконечки, а потім з'їдає м'якш так, що від листка залишаються тільки жилки.

Заходи боротьби: 1. Як тільки помічено, що на городі літає білан, треба зробити огляд розсади. Для цього проходять по рядах капусти, і одгортаючи листя, оглядають їх спідню сторону. Купки жовтих яєчок білана добре помітні. Яйця просто душать пальцями. Робота ця дуже легка, її можна робити досить швидко. Розвиваються яєчка не менше як два тижні, а тому огляд досить

зробити перший раз після літання метеликів, а другий згодом днів за 5—6.

Молода гусінь перші дні сидить на спідній стороні листя. Вона живе купками, а тому її легко душити, як і яйця. Коли ж гусінь підросте і розгніздиться, то душити її буде важче. Але й тоді їх добре можна збирати руками.

2. Оббризувати капусту паризькою зеленню. Це теж добрий засіб. Довідайтесь в агронома як треба оббризувати.

ЗАПИТАННЯ. Як ви боролися з шкідниками садів та городів? Які знаєте засоби боротьби зі шкідниками?

Околиці нашого колгоспу

Соняшним ранком зробіть екскурсію на найбільшу верховину, звідкіля добре видно ваш колгосп. Візьміть з собою олівці й зошити. Коли в школі є компас—візьміть теж і його з собою.

Коли прийдете на верховину, визначаєте сторони світу (по сонцю або компасу). Добре придивиться на розподіл вашого села. Який куток села розташовано на північ, який на південь, захід, схід? Як розташовані хати, однією вулицею чи декількома?

Як розташовані хліви, комори, клуні й інші будівлі колгоспу, в якому напрямкові? Зазначте найбільші будівлі села (школу, сільраду тощо).

З якого боку садки, городи, поля, ліс? З якого боку підходить до села річка, ставок, озеро? Чи є яри, де саме? Зазначте, де саме високе й де найнижче місце в вашому селі.

В якому напрямкові й куди лежать шляхи з вашого села?

Відповіді запишіть до зошитів.

В школі колективно обговоріть ваші записи й напишіть твір „Околиці нашого колгоспу“.

Як зробити плян свого села

Візьміть аркуш паперу, а ще краще картону, наріжте маленькі прямокутники, розміром в сантиметр.

Ці прямокутники визначатимуть хати. Зробіть більші прямокутники й визначте їх: один буде школа, другий—сільрада, третій—кооператив тощо.

Всі ці прямокутники розкладіть так, як розташовані в вашому селі хати.

Починайте укладати прямокутники з головної вулиці. Можна обвести прямокутники олівцем. Порожні місця пофарбуйте фарбами або олівцями.

Коли ви все це зробите—матимете плян вашого села.

Як накреслити пляна місцевості

Візьміть аркуш паперу. На ньому накресліть, де у вас буде північ, південь, схід, захід. В центрі визначіть ваше село. Далі на папері накресліть села на північ, південь, схід і захід від вашого села. Відстань поміж селами визначте так: кожен кілометр на папері визначаєте як один сантиметр.

Боротьба з ярами

Багато ярів в нашій області. Скрізь зустрічаються вони: в полях, лісах, в садках і навіть в селах.

Деякі з них поросли травою або лісом. Інші голі, без рослинності мають круті схили і дно, завалене брилами землі або каміння.

Такі яри найнебезпечніші, бо вони весь час поширюються. Влітку такі яри спокійні. Але подивіться на них весною, або в велику літню зливу. Зі всіх боків до ярів біжать струмки, зверху з великою силою падає вниз вода й тут каламутним струменем тече по дну, струмень тягне за собою не лише пісок і шматки землі, а навіть цілі брили й великі камні. З одного яру утворюється декілька. Виростають бокові розгалуження, спочатку невеличкі й мілкі, а далі довгі й глибокі.

Шкода від ярів велика. Щороку збільшуючись, вони зменшують площу здібної землі. В них хутко збігає з полів вода, висушується ґрунт. Яри псують шляхи, доводиться далеко їх об'їздити.

Щоб припинити шкідливе діяння ярів, їх закріплюють. Схили ярів не дозволяють заорювати повздош, а їх орють впоперек.

Засівають яри багатолітніми травами, щоб перетворити ґрунт на дерен, а потім засаджують лісом та чагарником.

Треба попереджувати утворення ярів. Починаються яри з невеликої ковдобини, тому кожну навіть невеличку ковдобину треба засипати землею.

Закріплюють в першу чергу верховини ярів, щоб припинити сильний водоспад.

Для цього заплітають невисокі плетені. Вони перегороджують хід води й вода тече не так хутко. Дно й бокові схили ярів закріплюють хворостом і каменем.

Охорона лісу—обов'язок кожного

СРСР — країна найбагатіша в світі на ліс. Ми маємо п'яту частину всіх лісів, що ростуть на земній кулі.

Ліс багато важить у природі й у народньому господарстві.

Ліс змінює підсоння. Винищування лісів зле відбивається на водяних запасах країни: річки міліють, ґрунти пересихають, підсоння гірчає.

Найбагатіші землі стають малородючими, дають щорічні нев-
рожаї.

Ліс затримує вітер, зменшує його посушливий вплив на
грунти.

Лісові насаджування на схилах гір, ярів і берегів річок зміц-
нюють ґрунт від розмивання водою.

Ліси затримують летючі піски, що можуть засипати родючі
землі.

Дерево обробляють на різні будівельні матеріали, дошки,
бруски, стовпи тощо; на фабрикати: фанеру, лико, корок, дере-
винну вовну, шовк, спирт, оцет, каніфоль, дьоготь, гуму, цукор і
багато інших цінних виробів.

Дерево дає нарешті папір для газет і книжок. Продукти де-
рева ми збуваємо за кордон, обмінюємо на машини.

Релігія—шкідник дерева

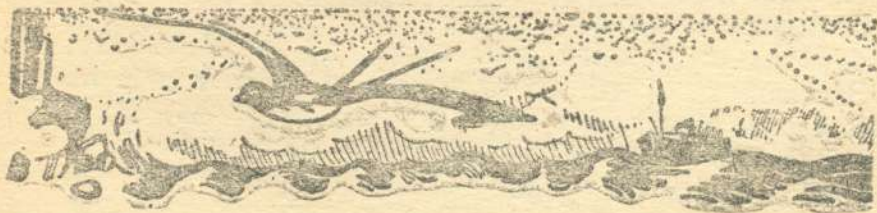
Ліс має багато шкідників. За часів громадянської війни, коли
Донбас і Баку були в руках ворогів, багато було знищено лісу.
Але найнебезпечніший ворог лісу є релігія з її „зеленими“ й
„різдвяними“ святами. Щороку темна, релігійна людність ламає
тисячі такої цінної деревини на клечання і десятки тисяч ялин
та сосен. Дикий звичай губить великі простори рослинності. Ще
1920 року радянська влада видала перший закон про охорону
лісу, радянська влада суворо карає за нищення лісу.

Щоб поповнювати ліси, ми щороку влаштовуємо десятки й
сотні школок, де вирощують молоді дерева. Щороку ми прова-
димо день лісу, коли насаджуємо дерева. Замість колишнього
„зеленого“ свята, коли затьмарені попами люди нищили ліс школа
і учні мусять якнайсуворіше захищати ліс від релігійних шкідників.

Треба пам'ятати, що релігія шкодить на кожній ділянці нашого
господарства.

ЗАВДАННЯ. Складіть пляна вашої участі в проведенні дня лісу.

Розкажіть, яке значення мають ліси. Напишіть про значення дня
лісу до стіпної газети. Розкажіть, хто ворог лісів, як треба боротися зі
шкідниками лісу.

МАТЕМАТИКА

I. УСНА ТА ПИСЬМОВА НОМЕРАЦІЯ В МЕЖАХ ТИСЯЧІ

1. Зроби рахівну дошку яку намальовано на малюнку.

Тисячі	Сотні	Десятки	Одиниці

2. Виріж 10 зелених кружечків для одиниць, 10 блакитних для сотен і десять чорних для десятків.

Поклади на дошці, одиницю, десять, сто.

Запиші скільки в одному десяткові одиниць, скільки в одній сотні десятків.

Тисячі	Сотні	Десятки	Одиниці	
—	—	—	5	= 5
—	—	1	5	= 15
—	1	2	3	= 123
—	3	0	7	= 307
—	4	3	6	= 436
1	0	0	0	= 1000

3. Поклади на дошці п'ять, двадцять п'ять, сто двадцять п'ять. Запишіть ці числа.

4. Поклади на дошці такі числа: 1, 8, 18, 28, 128, 10, 101, 648. Замалюй у зошиті, як ти поклав ці числа у себе на дошці.

5. Рахуй підряд. Від 100—200, від 281—300, від 355—400, 687—700, 786—800, 875—900, 940—1000.

6. Поклади на рахівниці: 95, 195, 295, 495, 895, 995.

7. " " " 700, 800, 380, 580, 680, 880, 980.

Поклади на рахівниці: 105, 205, 505, 305, 905, 605, 405.

8. Полічи від 250 до 100, від 360 до 300, від 480 до 400, від 100 до 0.

9. За допомогою рахівної дошки—запиші такі числа: 333, 5, 50, 500, 222, 1, 10, покажи одиниці, десятки, сотні в таких числах: 1, 12, 412, 625, 780, 609, 250, 798, 305, 100

10. Скільки одиниць у десятковій? Скільки десятків у сотні і скільки сотен у тисячі?

11. Скільки буде—без двох одиниць сто, двісті, без одиниці триста, без трьох 400, без п'яти 500, без чотирьох 600, без восьми 900 і без одного 1000?

12. Поклади на рахівниці; а потім запиши число у якому: 2 десятки і п'ять одиниць, одна сотня два десятки і сім одиниць, сім сотен і два десятки, три сотні два десятки сім одиниць, дев'ять сотен і сім одиниць, п'ять сотен і вісім одиниць.

13. До 99 соломинок додай одну, скільки буде разом? До 299 соломинок додай одну, скільки буде разом?

Яке число після 599, 399, 461, 576. Які числа перед 300, 200, 400, 600, 560, 420, 370.

14. Скільки всього десятків: у сто, триста, п'ятьсот, вісімсот, тисячі?

Скільки всього десятків у числах: 120, 270, 350, 640, 760? Скільки всього десятків у числах: 185, 244, 850, 914, 320, 280, 390, 430, 520, 710, 918?

15. Запиши числа: 10 десятків, 20 десятків, 42 десятки, 40 десятків і дві одиниці, 37 десятків і три одиниці, 50 десятків і 7 одиниць.

16. Скільки копійок в карбованці? Скільки копійок в двох карбованцях і чотирьох гривениках. Числа, що одержали запишіть.

Скільки копійок складають три карбованці, сім карбованців 8 коп. 2 гривеники п'ять коп? Запишіть, скільки карбованців у п'ятьсот копійках; 800 коп.; 700 коп.; у 600 і 200?

Скільки карбованців і копійок в 405 коп.; у 570 коп.; у 585 коп.; у 999 коп. Скільки гривеників в 300 коп.; 400 коп.; 610 коп.; 380 коп.; 475 коп.?

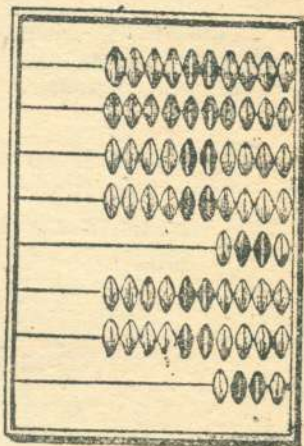
17. Поклади на рахівниці й запиши: 275, 340, 84, 247, 712, 318.

18. Яке число буде між 199 и 201, 699 і 701, 439 і 441, між 899 і 901, 329 і 331, 649 і 651, 189 і 191, 599 і 601?

19. Поклади на рахівниці, а потім запиши такі числа: 5 одиниць, п'ять десятків, п'ять сотен, дев'ять одиниць, дев'ять десятків і дев'ять сотен.

20. Порахуйте від 60 до 0, 211—165; порахуй десятками від 800 до 600, 320—220, 120—0, 40—0.

21. Поклади на рахівниці й запиши в зошит такі числа: 804, 609, 707, 106, 403, 501, 202, 303, 901. 101, 203.

22. Запиші такі числа: три, тридцять, триста, сто двадцять, триста сорок, двісті п'ять, вісімсот п'ятьдесят, тисяча.

23. Прочитайте числами—243, 427, 815, скільки в кожному з них сотен, скільки крім того десятків, скільки крім того одиниць, запишіть в зошиті ці числа?

24. Запишіть цифрами числа; що показують розмір озимого посіву в окремих колгоспах.

Розмір озимого посіву:

Колгоспи	до МТС	після МТС
«Нове життя»	Сто га	Сто п'ятьдесят сім
«Ім. Воровського»	Сто шістьдесят	Чотириста п'ятьдесят
«Дружба»	Сто один	Шістьсот шість
«Червоний путіловець»	Дев'яносто	Триста п'ять
«12 років Жовтня»	Сто тридцять	Сімсот три
«Червоний партизан»	Сто сім	Триста чотири

25. Сільгосп артіль „Перемога“ накреслила за пляном витрату роб. сили своїх членів таку: чоловіки по 275 трудоднів, жінки по 227, підлітки по 150 трудоднів, запишіть ці числа цифрами.

26. Запишіть розмір прибутків від сільгосподарства на одну селянську родину: Зарайський район в колгоспі 648, а в одноосібника—367 карбованців. Михайлівський район у колгоспі триста п'ятьдесят, а у одноосібника—сто сім карбованців. Інжавінський район: у колгоспі п'ятьсот карбованців, а в одноосібника—сто тридцять карб. Узнайте, який розмір прибутку на одну родину в вашому селі у колгоспника і одноосібника?

27. Запишіть число яке складається з 3 сотен 4 десятків і п'яти одиниць, запишіть число яке складається з 7 сотен 5 десятків і 2 одиниць.

28. В числі є одна сотня два десятки і три одиниці, запишіть це число.

29. Числа що записуються трьома числами звуться трьох значними. Напишіть найменше трьох значне число яке ви знаєте. Напишіть найбільше яке ви знаєте трьохзначне число.

II. ВСІ ДІЇ НАД КРУГЛИМИ ДЕСЯТКАМИ ТА КРУГЛИМИ СОТНЯМИ В МЕЖАХ ТИСЯЧИ

1	120 + 120	240 + 120	420 + 140	240 + 120	220 + 220
	130 + 130	320 + 160	510 + 170	260 + 130	230 + 230
	140 + 140	240 + 140	450 + 130	280 + 140	240 + 240
	130 + 120	360 + 120	540 + 120	250 + 120	320 + 320
	150 + 140	210 + 150	460 + 130	290 + 150	340 + 340
2	410 + 410	540 + 230	420 - 210		550 - 230
	420 + 420	610 + 350	490 - 230		680 - 460
	440 + 440	720 + 260	480 - 250		750 - 240
	420 + 240	630 + 340	440 - 220		840 - 630
	420 + 340	520 + 470	640 - 320		960 - 720

3	100×5	200×2	300×2	$200 : 2$	$900 : 9$	$900 : 3$
	100×7	200×4	300×3	$300 : 3$	$700 : 7$	$600 : 2$
	100×9	200×3	200×5	$400 : 4$	$100 : 2$	$800 : 2$
	100×3	200×5	500×2	$800 : 8$	$1000 : 10$	$800 : 4$
	100×4	200×4	100×10	$600 : 6$	$700 : 2$	$600 : 3$

4	$10 + 5$	$200 + 30$	$400 + 20$	$300 + 30$	$120 + 30$
	$100 + 40$	$200 + 40$	$400 + 40$	$300 + 70$	$140 + 30$
	$100 + 50$	$200 + 60$	$400 + 10$	$300 + 40$	$150 + 30$
	$100 + 60$	$200 + 50$	$400 + 30$	$500 + 10$	$160 + 10$
	$100 + 70$	$200 + 80$	$400 + 60$	$500 + 50$	$170 + 20$
	$100 + 90$	$200 + 70$	$400 + 70$	$500 + 90$	$190 + 10$

5	$230 + 20$	$420 + 20$	$630 + 40$	$x - 30 = 120$	$150 - 50$
	$250 + 40$	$460 + 10$	$720 + 70$	$x - 50 = 210$	$130 - 30$
	$240 + 50$	$510 + 40$	$830 + 60$	$x - 70 = 220$	$160 - 60$
	$320 + 10$	$540 + 10$	$920 + 70$	$x - 40 = 620$	$180 - 80$
	$350 + 20$	$560 + 30$	$840 + 40$	$x - 80 = 310$	$190 - 90$
	$370 + 20$	$580 + 10$	$650 + 40$	$x - 60 = 820$	$120 - 20$

Ці приклади рішіть за допомогою рахівниці.

$250 - 50$	$410 - 10$	$630 - 30$	$x + 30 = 130$	$420 - 20$
$270 - 70$	$460 - 60$	$790 - 20$	$x + 20 = 220$	$540 - 40$
$320 - 10$	$520 - 20$	$830 - 30$	$x + 60 = 360$	$650 - 50$
$460 - 60$	$550 - 50$	$810 - 10$	$x + 40 = 490$	$730 - 30$
$470 - 70$	$590 - 90$	$960 - 60$	$x + 80 = 690$	$840 - 40$

7	$100 + 100$	$400 + 200$	$500 + 400$	$100 + 500$
	$200 + 100$	$200 + 200$	$600 + 200$	$200 + 800$
	$400 + 100$	$300 + 300$	$400 + 300$	$300 + 600$
	$600 + 100$	$400 + 400$	$700 + 300$	$400 + 500$
	$800 + 100$	$500 + 500$	$300 + 500$	$200 + 700$

8	$200 + 100$	$200 - 100$	$400 - 200$	$800 - 400$	100×2
	$400 + 100$	$400 - 100$	$600 - 200$	$900 - 400$	100×4
	$400 + 400$	$600 - 100$	$800 - 200$	$700 - 200$	100×3
	$800 + 200$	$800 - 100$	$600 - 300$	$500 - 300$	100×6
	$500 + 200$	$1000 - 100$	$900 - 300$	$1000 - 500$	$100 + 8$

9	$90 + 20$	$180 + 30$	$360 + 50$	$640 + 80$	$x - 40 = 180$
	$80 + 40$	$160 + 50$	$480 + 60$	$570 + 90$	$x - 60 = 250$
	$90 + 50$	$170 + 70$	$370 + 40$	$780 + 70$	$x - 90 = 360$
	$70 + 60$	$290 + 20$	$450 + 60$	$850 + 80$	$x - 80 = 480$
	$80 + 40$	$270 + 50$	$560 + 70$	$760 + 90$	$x - 70 = 560$

10	$160 + 100$	$360 + 360$	$560 + 250$	$x - 260 = 520$
	$180 + 180$	$460 + 460$	$480 + 340$	$x - 260 = 720$
	$190 + 190$	$370 + 370$	$670 + 280$	$x - 480 = 260$
	$260 + 260$	$480 + 480$	$750 + 190$	$x - 370 = 540$
	$280 + 280$	$390 + 390$	$640 + 290$	$x - 460 = 320$

11	$200 - 10$	$300 - 50$	$500 - 50$	12	$200 - 150$	$300 - 150$	$500 - 120$
	$200 - 50$	$300 - 30$	$500 - 60$		$200 - 120$	$400 - 120$	$600 - 140$
	$200 - 20$	$300 - 60$	$600 - 40$		$200 - 140$	$300 - 160$	$500 - 180$
	$200 - 40$	$400 - 20$	$600 - 70$		$200 - 160$	$400 - 140$	$600 - 160$
	$200 - 60$	$400 - 50$	$700 - 20$		$200 - 130$	$300 - 130$	$700 - 150$

13. У колгоспі „Нове життя“ в першій бригаді 100 коней, а в другій бригаді 200. Скільки коней разом в обох бригадах?

14. Колгоспники с. Криничного коли перейшли на відрядність засіяли за 5 днів 800 га, замість 500 га за плянком. На скільки га відрядність підвищила площу засівів?

15. За допомогою 4 комбайнів в Інжавінському радгоспі за першу зміну було зібрано 100 га і за другу зміну 120 га. Скільки зібрано разом за обидві зміни?

16. Третя бригада колгоспу „Зоря хлібороба“ відсортувала 400 цент., а друга 200 цн. На скільки цн. третя бригада відсортували більше від другої?

17. Колгосп „Комінтерн“ засіяв 200 га озимої пшениці і 260 га житом. Скільки всього засіяв колгосп?

18. Колгосп ім. Ворошилова засильосував 2 ями по 300 цн. Скільки цн. він засильосував разом?

19. Воронізькій Трактороремонтний завод виробляє щодня 100 запасних частин для тракторів. Скільки він виробить за 4 дні, за п'ять днів?

20. У комуні „Рассвет труда“ є 160 великих свиней та 340 поросят. Скільки разом у комуні свиней?

21. У колгоспі „Нове життя“ є два лани жита по 200 га в кожному. Скільки разом жита має колгосп?

22. Паровий млин у с. Інжавіно що—зміни—переробляє 200 цн зерна. Скільки він переробить за дві зміни, за три зміни?

23. На цегельні колгоспу „Перемога“ робітник Бондаренко виробляє 200 цеглин, а робітник Дубовик—150. Скільки вони вироблять обидва разом за один день, за два дні?

24. У селі Харківському, лікнепівці своїми силами організували дві червоних хлібних валки: одну на 350 центн., а другу на 150 центн. Скільки разом дві валки вивезли хліба?

25. Колгосп „Зоря хлібороба“ Розсошанського району за першу п'ятиденку здав державі 300 цн. хліба, за другу 100 і за третю 600. На скільки центнерів більше колгосп здав хліба у третю п'ятиденку проти двох перших?

26. Сільгосподарчий кооператив на купівлю гатункового насіння витратив 280 крб., а на купівлю плугів та борін 400 крб. Скільки грошей витратив кооператив?

27. Кооператив для своїх членів заготовив городинного насіння на 120 крб., а польового на 470 крб. Скільки всього витратив кооператив на купівлю насіння?

28. В Інжавінському районі селянський двір збирав з одного гектара 700 кг житом, а колгосп „ім. Войкова“ збирав з одного га 1000 кг. На скільки більше жита збирали з одного гектара колгоспи проти одноосібника?

29. Пересічно врожайність з одного га зернових хлібів в СРСР мусить піднятися з 760 кг до 950. На скільки кг мусить підвищитись врожайність?

30. Взимку колгосп „Заповіт Леніна“ перевіз всі стоги сіна. В грудні було перевезено 128; в січні 160; в лютому 108. Скільки разом було перевезено возів колгоспом?

III. УСНИЙ РАХУНОК У МЕЖАХ 100 (ДОДАВАННЯ Й ВІДНІМАННЯ)

1	$12 + 10 =$	$11 + 29 =$	$35 + 45 =$	$27 + 58 =$
	$14 + 20 =$	$23 + 37 =$	$25 + 36 =$	$34 + 47 =$
	$23 + 30 =$	$24 + 26 =$	$37 + 45 =$	$23 + 75 =$
	$25 + 40 =$	$32 + 18 =$	$28 + 54 =$	$84 + 15 =$
	$36 + 50 =$	$45 + 55 =$	$34 + 59 =$	$67 + 24 =$

2	$35 - 10 =$	$26 - 13 =$	$32 - 19 =$	$25 - 14 =$
	$45 - 20 =$	$37 - 15 =$	$45 - 27 =$	$27 - 13 =$
	$78 - 30 =$	$59 - 36 =$	$64 - 38 =$	$38 - 13 =$
	$89 - 20 =$	$78 - 44 =$	$87 - 59 =$	$39 - 15 =$
	$67 - 40 =$	$94 - 42 =$	$76 - 47 =$	$46 - 40 =$

3	$48 - 28 =$	$68 - 37 =$	$100 - 17 =$	$100 - 40 =$	$100 - 27 =$
	$49 - 27 =$	$69 - 34 =$	$100 - 19 =$	$100 - 35 =$	$73 + 27 =$
	$53 - 24 =$	$74 - 46 =$	$100 - 15 =$	$100 - 36 =$	$100 - 12 =$
	$57 - 39 =$	$85 - 27 =$	$100 - 25 =$	$79 + 27 =$	$88 + 12 =$
	$64 - 37 =$	$100 - 12 =$	$100 - 30 =$	$100 - 11 =$	$100 - 50 =$

4. Василь пішов до крамниці й купив собі літр гасу за 9 коп. та книжку за 25 коп. Скільки всього витратив Василь?

5. А Денис купив себе арифметичний задачник за 27 коп. та олівець за 8 коп. Скільки витратив Денис?

6. Колгосп „Червоний Прогрес“ Павлівського району, щоб виконати зустрічний плян організував 25 листопада червону валку хліба на 35 возів, а колгосп XIV роковин жовтня“ на 22 вози. Скільки разом вивезли два колгоспи в цей день?

7. У цей же день колгосп „ім. Ворошилова“ Павлівського р-ну організував червону валку на 20 возів, а комуна Рассвет труда“ на 23 воза.

А ці два колгоспи скільки вивезли разом?

8. А скільки ці 4 колгоспи разом вивезли червоними валками? (див. 6 та 7 задачку),

9. На 7 грудня у Р. Буйлівці було членів СВБ 39, а в Петрівці 25. Скільки членів СВБ у двох цих селах разом?

10. Колгосп „Новый мир“ Львівського р-ну на 19 грудня 31 року замість 67 тон здав 87. На скільки тон більше ніж це було за пляном здав хліба колгосп „Новый мир“?

11. У піонера Семена було 85 коп. він купив собі зубну щітку за 35 коп. і зубний порошок за 35 коп. Скільки ще лишилось у Семена грошей?

12. Учні однієї школи посіяли на проростання 100 зерен ярої пшениці, з них 87 проросло. Скільки зерен не проросло?

13. Чарівні квадрати. Квадрат поділен на клітинки, в яких записані числа. Додавай числа в кожному ряді, потім в кожному стовпчику, а потім з кута на кут, або як кажуть по діагоналі. Що ти помічаєш?

8	13	12	1
11	2	7	14
5	16	9	4
10	3	6	15

19	26	21
24	22	20
23	18	25

12	15	0	3
11	1	14	4
2	8	7	13
5	6	9	10

3	2	15	14
13	16	1	4
10	11	6	7
8	5	12	9

11	24	7	20	3
4	12	25	8	16
17	5	13	21	9
10	18	1	14	22
23	6	19	2	15

1	35	34	4
32	6	7	29
8	30	31	5
33	3	2	36

ДОДАВАННЯ І ВІДНИМАННЯ В МЕЖАХ ТИСЯЧІ

1	$123 + 3$	$153 + 4$	$142 + 7$	$165 - 5$	$169 - 7$	$489 - 9$
	$242 + 4$	$272 + 7$	$321 + 8$	$369 - 6$	$458 - 8$	$649 - 8$
	$474 + 4$	$482 + 6$	$532 + 6$	$575 - 7$	$567 - 5$	$788 - 7$
	$780 + 5$	$525 + 7$	$681 + 5$	$689 - 5$	$857 - 7$	$959 - 8$
	$926 + 3$	$693 + 5$	$971 + 6$	$798 - 6$	$969 - 8$	$849 - 9$

2	$110 + 85$	$128 - 16$	$129 - 17$	$149 - 18$	$259 - 49$
	$216 + 83$	$249 - 26$	$358 - 37$	$259 - 28$	$495 - 94$
	$451 + 38$	$374 - 62$	$482 - 71$	$392 - 81$	$786 - 85$
	$621 + 78$	$589 - 46$	$696 - 74$	$598 - 87$	$879 - 59$
	$901 + 98$	$768 - 65$	$958 - 47$	$997 - 85$	$948 - 38$

3	$124 + 124$	$252 + 324$	$461 + 325$	$121 + 534$	$115 + 107$
	$242 + 324$	$161 + 135$	$523 + 465$	$232 + 565$	$208 + 371$
	$351 + 235$	$526 + 352$	$782 + 204$	$345 + 654$	$451 + 547$
	$426 + 343$	$615 + 263$	$635 + 363$	$521 + 346$	$642 + 257$
	$537 + 452$	$821 + 145$	$846 + 152$	$613 + 266$	$812 + 177$

4	$121 + 208$	$284 - 124$	$562 + 341$	$645 + 323$
	$150 + 349$	$468 - 234$	$687 + 345$	$498 + 154$
	$713 + 286$	$652 - 321$	$869 + 535$	$769 + 532$
	$621 + 378$	$786 - 543$	$798 + 425$	$875 + 451$
	$531 + 468$	$875 - 453$	$607 + 406$	$989 + 546$

5	$248 - 136$	$589 - 367$	$429 - 218$	$129 + 1$	$265 + 5$
	$475 - 362$	$687 - 576$	$585 - 384$	$138 + 2$	$376 + 4$
	$756 - 646$	$896 - 475$	$796 - 583$	$326 + 4$	$424 + 6$
	$592 - 461$	$728 - 617$	$689 - 478$	$475 + 5$	$535 + 7$
	$789 - 656$	$959 - 744$	$978 - 867$	$387 + 3$	$674 + 6$

6	324+6	151+9	120-1	240-5	250-5
	432+8	452+8	240-2	320-4	230-6
	343+7	601+9	250-5	450-2	340-7
	562+8	803+7	360-1	730-4	580-6
	783+7	901+9	380-5	850-3	940-7

7	272+36	178+22	281+19	150-25
	346+34	263+37	329+71	180-64
	537+72	425+75	613+87	260-52
	721+87	516+84	724+76	370-43
	817+92	438+62	817+83	480-67

8	530-25	106-54	509-87	300-90
	760-58	204-42	605-93	500-82
	870-59	309-54	809-95	700-76
	980-67	504-73	908-86	900-87
	990-76	407-65	706-74	800-96

22. Колгосп „Червоний партизан“ передплатив позики на 987 крб., а колгосп „Червоний шлях“ на 635 крб. На скільки карбованців більше передплатив позики перший проти другого?

23. Підчас хлібозаготівлі колгоспові „Червоний орач“, Михайлівського району, треба було здати 122 цн, а він здав 205 цн, На скільки цн перевиконав завдання колгосп?

24. У Борганській сільраді колгоспи за тиждень засіяли 510 га треба ж засіяти 775, а одноосібники засіяли 67 га, треба ж засіяти 242 га. Скільки га залишилось засіяти колгоспам і скільки одноосібникам?

25. В Інжавінському районі 17 вересня перша зміна засіяла 123 га, а друга 90 га, на скільки га засіяла друга зміна більше проти першої?

26. Сталінградський тракт. завод 17 грудня 31 р. випустив 111 тракторів, Харківський — 13 тракторів і Червоний Путіловець 83. Скільки тракторів всі три заводи випустили разом?

27. У Борисівському колгоспі „ім. 12 роковин жовтня“ за п'ять ден засіяли 100 га пшениці, 40 га вівса і 100 га буряків. Скільки засіяли разом?

28. Щоб охопити навчанням всіх неписьменних у Н. Калитвянському районі потрібно 600 чоловік культармійців, а їх є лише 470. Скільки не вистачає культармійців?

29. Узнайте, скільки у вашому селі культармійців, скільки вони навчають неписьменних та малописьменних?

30. У с. Архипівці Розсошанського р-на 392 двори селян, з них 370 в колгоспі. Скільки дворів в Архипівці ще поза колгоспом?

31. Узнайте, чи є ще у вашому селі не колгоспники, як що є то скільки дворів?

32	289+111	325+675	150-125	640-322
	372+228	891+109	380-242	680-568
	264+336	286+714	460-328	750-439
	548+252	362+638	370-136	870-636
	621+279	572+428	530-321	980-878

33	405 - 232	509 - 376	350 - 246	1000 - 250	136 + 8	126 + 48
	308 - 124	602 - 421	408 - 185	1000 - 425	247 + 9	345 + 39
	509 - 365	707 - 483	605 - 491	1000 - 672	375 + 7	226 + 65
	304 - 124	709 - 576	780 - 627	1000 - 806	486 + 9	438 + 59
	607 - 596	806 - 654	807 - 793	1000 - 928	595 + 8	545 + 47
34	142 - 6	151 - 23	234 - 25	128 - 36	258 - 63	125 - 68
	254 - 8	232 - 16	481 - 69	136 - 42	427 - 87	332 - 84
	376 - 9	495 - 76	697 - 78	251 - 61	385 - 92	416 - 78
	516 - 7	374 - 58	573 - 47	329 - 72	526 - 74	628 - 89
	725 - 9	687 - 49	765 - 57	248 - 96	819 - 95	934 - 95
35	246 + 226		285 + 142			375 + 386
	437 + 338		372 + 374			482 + 298
	245 + 326		594 + 283			596 + 387
	528 + 279		785 + 193			673 + 279
	615 + 368		729 + 191			726 + 198
36	78 + 4	85 + 50	63 + 60	475 + 140		375 + 140
	378 + 24	385 + 250	363 + 160	575 + 240		365 + 150
	578 + 14	285 + 150	563 + 160	672 + 150		225 + 190
	478 + 24	185 + 350	663 + 260	772 + 150		635 + 180
37	335 - 48	125 - 73	142 - 56	136 - 78		146 - 68
	235 - 48	425 - 73	342 - 56	536 - 78		426 - 68
	134 - 78	155 - 88	133 - 85	124 - 75		164 - 78
	524 - 78	355 - 88	333 - 85	324 - 75		184 - 75
38	124 - 60	124 - 62		144 - 82		114 - 82
	324 - 160	324 - 162		544 - 282		514 - 282
	136 - 80	144 - 75		135 - 63		133 - 73
	536 - 280	343 - 175		635 - 363		833 - 273
39	63 - 26	72 - 25	283 - 128	372 - 125		362 - 138
	463 - 125	172 - 125	352 - 127	565 - 239		458 - 249
	363 - 225	572 - 325	875 - 238	788 - 139		623 - 514
	863 - 525	972 - 325	763 - 258	485 - 239		745 - 626
40	186 - 158	223 - 181		306 - 171		204 - 179
	295 - 178	456 - 395		502 - 491		805 - 726
	382 - 265	624 - 456		406 - 328		904 - 625
	455 - 149	413 - 295		605 - 417		703 - 515
	681 - 507	785 - 569		901 - 729		609 - 418

41. В ЦЧО запроєктовано організувати 600 кролячих товарних фарм. До 22-го листопада 31 року було організовано 230 фарм. Скільки ще лишилося організувати?

42. Мордовська МТС відремонтувала 56 сівалок і 45 культиваторів. Скільки разом машин відремонтовано Мордовською МТС?

43. Ковбинська МТФ Лисянського району має 105 шт. великої і 120 дрібної худоби. Скільки разом має худоби Ковбинська МТФ?

44. Село „Земляне“ мало землі під оранку 148 га, а після землеупорядкування прибавилось 22 га. Скільки мало село землі після землеупорядкування?

45. В колгоспі занято під житом 60 га землі, під озимою пшеницею—25 га, під вівсом 42 га, а під конюшиною 1-го року 23 га, під конюшиною другого року 22 га, та під конюшиною 3-го року 23 га.

Скільки разом землі займає озимина (жито і озима пшениця)?

Скільки землі займає ярина (овес і конюшина)?

46. Завод випустив у січні 29 верстатів, у лютому 34 і в березні 36, скільки разом випустив завод за три м-ці?

47. У селі Гаврилівці на вузьких ділянках нараховувалось 145 га землі, а після колективізації коли розорали межі, землі стало 158 га. Скільки га землі в с. Гаврилівці було під межами?

48. При посіві сортованим насінням було зібрано 896 кг жита, при посіві несортованим насінням з такої ж ділянки було зібрано 605 кг. На скільки підвищився врожай, через посів сортованим насінням?

49. В сіль. бібліотеці є 930 книжок, з них 230 дитячий літератури, а остання для дорослих. На скільки більше книжок для дорослих?

50. Дізнайтесь, скільки у вашому селі всього людей, скільки відвідують хату читальню (дізнайте у хатача). Скільки жінок, чоловіків, та учнів відвідує читальню. Відомості що одержите помістите у таку таблицю:

Скільки всього людей в селі	Скільки відвідують читальню		
	чоловіки	жінки	учні

51. В Москві було в 1930 році 170 днів з дощем або з снігом. Скільки днів у Москві було без дощу або снігу?

ДОДАВАННЯ Й ВІДНІМАННЯ СКЛАДОВИХ ІМЕНОВАНИХ ЧИСЕЛ З ДВОМА НЕВІДОМИМИ

$$1 \quad + \quad \begin{array}{r} 1 \text{ крб. } 25 \text{ коп.} \\ 1 \text{ крб. } 20 \text{ коп.} \\ \hline \end{array}$$

$$6 \quad + \quad \begin{array}{r} 100 \text{ крб. } 95 \text{ коп.} \\ 30 \text{ крб. } 5 \text{ коп.} \\ \hline \end{array}$$

$$2 \quad + \quad \begin{array}{r} 3 \text{ крб. } 75 \text{ коп.} \\ 1 \text{ крб. } 25 \text{ коп.} \\ \hline \end{array}$$

$$7 \quad + \quad \begin{array}{r} 100 \text{ кг } 300 \text{ г} \\ 300 \text{ кг } 500 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$3 \quad + \quad \begin{array}{r} 12 \text{ крб. } 75 \text{ коп.} \\ 9 \text{ крб. } 25 \text{ коп.} \\ \hline \end{array}$$

$$8 \quad - \quad \begin{array}{r} 200 \text{ кг } 600 \text{ г} \\ 100 \text{ кг } 600 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$4 \quad + \quad \begin{array}{r} 16 \text{ км } 250 \text{ м} \\ 39 \text{ км } 750 \text{ м} \\ \hline \end{array}$$

$$9 \quad - \quad \begin{array}{r} 350 \text{ кг } 800 \text{ г} \\ 250 \text{ кг } 400 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$5 \quad + \quad \begin{array}{r} 25 \text{ км } 700 \text{ м} \\ 39 \text{ км } 110 \text{ м} \\ \hline \end{array}$$

$$10 \quad - \quad \begin{array}{r} 460 \text{ кг } 500 \text{ г} \\ 140 \text{ кг } 200 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

11	$\begin{array}{r} - 300 \text{ кг } 100 \text{ г} \\ \underline{200 \text{ кг } 50 \text{ г}} \end{array}$	19	$\begin{array}{r} - 960 \text{ кг } 800 \text{ г} \\ \underline{360 \text{ кг } 600 \text{ г}} \end{array}$
12	$\begin{array}{r} - 260 \text{ кг } 400 \text{ г} \\ \underline{160 \text{ кг } 100 \text{ г}} \end{array}$	20	$\begin{array}{r} - 580 \text{ кг } 400 \text{ г} \\ \underline{460 \text{ кг } 100 \text{ г}} \end{array}$
13	$\begin{array}{r} + 120 \text{ крб. } 65 \text{ коп.} \\ \underline{+ 140 \text{ крб. } 30 \text{ коп.}} \end{array}$	21	$\begin{array}{r} + 340 \text{ кг } 400 \text{ г} \\ \underline{+ 140 \text{ кг } 600 \text{ г}} \end{array}$
14	$\begin{array}{r} - 130 \text{ крб. } 35 \text{ коп.} \\ \underline{100 \text{ крб. } 20 \text{ коп.}} \end{array}$	22	$\begin{array}{r} - 48 \text{ м } 96 \text{ см} \\ \underline{37 \text{ м } 48 \text{ см}} \\ 75 \text{ м } 50 \text{ см} \\ - 48 \text{ м } 25 \text{ см} \\ \underline{25 \text{ м } 75 \text{ см}} \\ - 19 \text{ м } 71 \text{ см} \end{array}$
15	$\begin{array}{r} + 270 \text{ крб. } 85 \text{ коп.} \\ \underline{+ 130 \text{ крб. } 15 \text{ коп.}} \end{array}$	23	$\begin{array}{r} - 15 \text{ м } 250 \text{ см} \\ \underline{9 \text{ м } 130 \text{ см}} \\ - 16 \text{ год. } 50 \text{ хв.} \\ \underline{9 \text{ год. } 30 \text{ хв.}} \\ - 12 \text{ крб. } 25 \text{ коп.} \\ \underline{- 8 \text{ крб. } 12 \text{ коп.}} \end{array}$
16	$\begin{array}{r} + 48 \text{ хв } 55 \text{ ск} \\ \underline{+ 12 \text{ хв } 5 \text{ ск}} \end{array}$		
17	$\begin{array}{r} - 130 \text{ м } 150 \text{ см} \\ \underline{30 \text{ м } 100 \text{ см}} \end{array}$		
18	$\begin{array}{r} + 14 \text{ м } 120 \text{ см} \\ \underline{+ 16 \text{ м } 180 \text{ см}} \end{array}$		
24	$\begin{array}{r} - 56 \text{ км } 910 \text{ м} \\ \underline{36 \text{ км } 470 \text{ м}} \end{array}$		$\begin{array}{r} + 15 \text{ т } 280 \text{ кг} \\ \underline{+ 26 \text{ т } 590 \text{ кг}} \end{array}$
25	$\begin{array}{r} - 570 \text{ м } 20 \text{ см} \\ \underline{490 \text{ м } 20 \text{ см}} \end{array}$		$\begin{array}{r} - 21 \text{ крб. } 30 \\ \underline{- 16 \text{ крб. } 50} \end{array}$
26	$\begin{array}{r} - 97 \text{ км } 450 \text{ м} \\ \underline{78 \text{ км } 280 \text{ м}} \end{array}$		$\begin{array}{r} - 68 \text{ кг } 620 \text{ г} \\ \underline{- 59 \text{ кг } 350 \text{ г}} \end{array}$
	$\begin{array}{r} - 270 \text{ м } 50 \text{ см} \\ \underline{- 190 \text{ м } 50 \text{ см}} \end{array}$		$\begin{array}{r} - 250 \text{ кг } 910 \text{ г} \\ \underline{- 160 \text{ кг } 760 \text{ г}} \end{array}$

Вправа на час

1 рік має 12 місяців або 61 шостиденку.

1 місяць має на-круг 5 шостиденок.

1 шостиденка має 6 діб.

1 доба має 24 години.

1 година має 60 хвилин.

1 хвилина має 60 секунд.

Пригадайте собі, скільки в якому місяці днів?

При розв'язанні задачок пересічно беріть місяць за 30 день.

Доба починається о 12 год. ночі. Замість 12 год. ночі кажуть, північ.

Через 12 годин по півночі буває південь. Час від 12 годин до 12 годин наступної ночі називають добію.

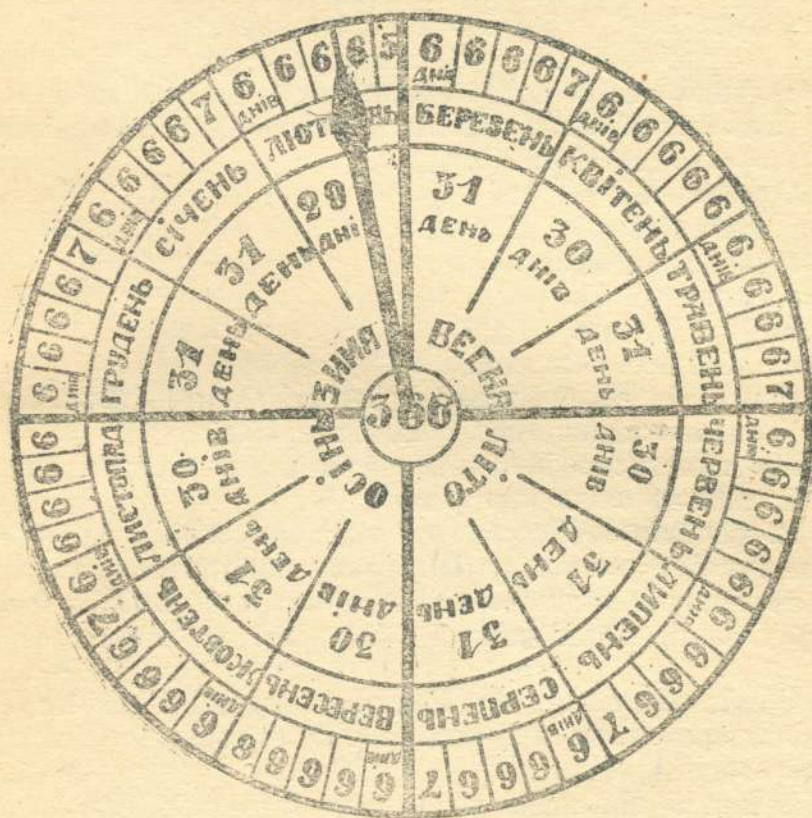
27. Котра година ранку буде, коли з початку доби минуло 8 год. 30 хвил.; 10 год?

28. Котра година дня буде коли з початку доби минуло 13 годин; 15 год.; 19 год. 30 хвил.; 20 г. 45 хвил.; 22 год.; 23 год.; 30 хвил.; 23 год. 45 хвил.?

29. Скільки лишилося часу до кінця доби, коли зараз 12 год. дня. 2 год. 30 хвил. дня, 7 год. вечора, 10 год. 45 хвил. вечора, 11 год. 50 хвил. вечора.

30. Навчання в школі починаються о 9 год, ранку, а кінчаються о 1 год. дня. Скільки часу учні бувають у школі.

31. Після навчання в учнів були збори, що тягнулись 1 год. 30 хвил. У скільки часу учні пішли зі школу додому?

Щоб легко обчислити час у межах одного року зробіть для цього приладдя, що намальоване на мал.

Зробити його можна так: візьміть великий аркуш картону або фанери ширини й довжиною в 50 або 100 см. Виріжте з цього аркуша найбільше коло. Накресліть центр кола. Від краю накресліть дві полоси по 5—7 см. завширки. В центрі намалуйте маленьке коло.

Розбийте це коло порівну на четверо.

Кожну чверть розбийте простими лініями наскрізь на троє. В першій від краю полосі, кожную третину розбийте на 5 частин.

Всі написи зробіть, як це зазначено на малюнку, до краю кола. Один кінець стрілки натуго цвяхом або гвинтиком прикріпите до центру кола. 1 все приладдя буде готове.

Користуватись ним можна так: наприклад треба вирахувати скільки днів буде від дня Червоної армії (23 лютого) до дня робітничі (8 березня)? Беріть це приладдя, стрілку кладіть на 4 частину лютого. У цій частині буде наш лише один день (24 лютого) Ведімо стрілку через 5 частину лютого. Тут буде ще 5 днів.

А разом буде $(1+5=6)$ 6 днів. Потім у березні ведімо через першу частину. Тут буде 6 днів. А разом буде $(1+5+6=12)$ 12 днів. Потім ведімо стрілку в другу частину березня. Тут наших 2 дні, (7-8 березня). А разом від дня Червоної Армії до дня Робітничі буде $1+5+6+2=14$ (14 днів).

32. 22 січня ми що-року згадуємо розстріл робітників в Ленінграді (тоді Петербург) і смерть Володимира Ільча Леніна. Через скільки днів бувають чергові революційні свята і дні спогад?

День організації Червоної Армії.

День робітничі,

День пам'яті Тараса Шевченко.

День скинення царату.

День Паризької Комуни.

Свято 1-го Травня.

Свято Жовтневі революції.

33. Пригадайте, який йде зараз рік п'ятирічки? Коли він почався?

34. Коли має закінчитися 4 рік п'ятирічки?

35. Ми виконуємо п'ятирічку в 4 роки. Скільки лишилося місяців та днів до кінця п'ятирічки?

36. 12 березня 1917 року повалили царський уряд (Лютнева революція), а 7-го листопаду 1917 року робітнича кляса разом з селянством скинули уряд поміщиків та капіталістів (Жовтнева революція). Скільки збігло часу від лютневої до жовтневої революції?

37. Поштовий потяг від Розсоши до Вороніжа їде 7 год. і в Вороніж приїжджає о 4 год. дня. У скільки він виходить із Розсоши?

38. Із Калача поштовий потяг відходить о 11 год. вечора, а приходить у Вороніж о 9 год. наступного дня. Скільки годин їде потяг від Калача до Вороніжа?

39. Щоб хліб вистиг, треба для цього ось скільки днів:

Для жита	320 днів
„ ячміня	120 „
„ вівса	115 „
„ гречки	90 „

Коли займуть жнива, як-що:

жито посіяно	1-го вересня
ячмінь	18-го квітня
овес	23-го „
гречка	25-го „

40. 300. років назад винайшли годинник, якого теперь вживають у всьому світі для визначення часу.

41. Восени дні становляться короткими, а ночі довгими. Так наприклад: 24 вересня в Москві сонце сходить о 5 годині 47 хвилин ранку, а заходить о 17 год. 55 хвил. Яка довжина дня та ночі 24 вересня?

Вирахуйте по циферблату.

42. 1-го жовтня сонце зійшло о 6 год. 1 хвилина, а зайшло о 17 год. 37 хвил. Яка довжина дня і ночі була 1-го жовтня?

43. Пересічно прибутковість сільгосподарства на одного їдця в сільгосподар. артілі „Труд“ Розсошанського району 219 карб., а прибутковість в одноосібному господарстві 93 крб. Наскільки прибутковість у колгоспі більша проти прибутковости одноосібників?

44. Оранка кіньми одного га колгоспу обійшлась в 15 крб. 19 коп., а трактором 6 крб. 40 коп. Наскільки оранка трактором дешевша?

45. У великому радянському господарстві собівартість одної тони жита складає 18 крб. 60 коп. Собівартість одної тони жита в одноосібному господарстві нижча ніж у одноосібника?

46. 25 грудня сонце зійшло о 8 год. 29 хвилин, а зайшло о 15 год. 30 хвил. Яка довжина дня та ночі 25 грудня?

47. У СРСР 2 роки тому назад пересічна зарплатня робітника була 89 карб. 68 коп., а зараз пересічно 146 кр. 14 коп. за м-ць. Наскільки карбованців підвищилась зарплата робітників?

48. Колгосп „Урожайная нива“ повинен здати продукції Аненській МТС на 529 крб. 80 коп., а він здав на 523 крб. 61 коп. Наскільки карбованців колгосп не додав продукції МТС?

49. Сільгосподарча артіль „Промінь Жовтня“ Ржаксінського р-ну замість зустрічного пляну по хлібозаготівлям 150 *цн* 10 *кг* здала 154 *цн* 13 *кг*. На скільки *цн* і *кг*, артіль здала більше хліба ніж за зустрічним пляном?

50. Врожаї жита в радгоспах 13 *цн* 4 *кг* з *га*, у колгоспах 10 *цн* 14 *кг* і в одноосібному господарстві 3 *цн* 6 *кг* (по ЦЧО). На скільки *цн* і *кг* врожаю в одноосібників і колгоспах менше за радгоспи?

VI. ГРАМ, КІЛОГРАМ, ТОНА

1. Коли будете купувати що небудь на вагу конче зустрінеться з кілограмом і грамом. Тепер ця міра ваги обов'язкова. Для дрібного грамowego розвісу можна скористуватись бронзовими монетами, як що вони у вас є.

Бронзова монета в 1 копійку важить 1 грам, в 2 коп. — два грами, в три коп. — три грами і в п'ять коп. — п'ять грам. Серебряний полтиник має 10 грамів.

2. Чи можна взявши бронзові монети в одну, дві, три і п'ять копійок і серебряний полтиник зважити 20 грам, 15 грам,

9 грам, 8 грам, 4 грами? Як це зробити, чи можна одержати за допомогою цих монет любую вагу від 1 до 20 грам, 22 грам?

Замість слова грам можна записувати г.

Щоб зважувати легкі речі біля терез мусять бути гірки,

1 г	10 г	100 г
2 г	20 г	200 г
3 г	20 г	200 г
4 г	50 г	500 г

Які гірки треба взяти, щоб скласти 38 грам, 45 грам, 323 грами 714 грам?

ЗАВДАННЯ. Зробіть маленькі терези й за допомогою бронзових монет зважте сірникову коробочку, олівець, ручку, зошит, свій сніданок, цукор, що кладете в склянку чаю.

Візьміть в одну руку 200 грам, в другу 500 грам, що буде важче? Візьміть в одну руку 100 грам, в другу свою книжку, що буде важче? Перевірьте своє визначення на терезах, що ви їх зробили.

4. Більша міра кілограм. Слово кілограм скорочено можна записувати кг.

Кілограм складається із 1000 грам.

5. Що більше: $\frac{1}{2}$ кг або 500 г; $\frac{1}{4}$ кг або 250 г? Скільки грамів у половині кілограма й десяти грамах?

6. Скільки грамів у $\frac{1}{4}$ кг і 500 г?

ЗАВДАННЯ. Візьміть в руки 1 кг і 2 кг що важче? Візьміть в руки 2 кг і своє пальто, що буде важче?

Своє визначення перевірьте на терезах.

7. Ще значно більша міра ваги — тона.

У тоні 1000 кг.

8. Скільки кг у половині тони, $\frac{1}{4}$ тони, у трьох чверт. тони?

Слово тона скорочено можна записувати т.

$$\begin{array}{r} 9 \quad + \quad 30 \text{ т. } 300 \text{ кг.} \\ \quad \quad + \quad 80 \text{ т. } 500 \text{ кг.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad 114 \text{ т. } 915 \text{ кг.} \\ + \quad 819 \text{ т. } 16 \text{ кг.} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad 623 \text{ т. } 813 \text{ кг} \\ \quad \quad + \quad 117 \text{ т. } 113 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad 905 \text{ кг. } 906 \text{ г} \\ \quad \quad + \quad 86 \text{ кг. } 87 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad 821 \text{ кг } 500 \text{ г.} \\ \quad \quad + \quad 137 \text{ кг } 297 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} + \quad 718 \text{ т } 319 \text{ кг} \\ \quad \quad + \quad 119 \text{ т } 516 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 10 \quad - \quad 87 \text{ т } 700 \text{ кг} \\ \quad \quad - \quad 15 \text{ т } 660 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - \quad 96 \text{ т } 509 \text{ кг} \\ - \quad 87 \text{ т } 410 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - \quad 960 \text{ кг } 630 \text{ г} \\ \quad \quad - \quad 57 \text{ кг } 580 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} - \quad 611 \text{ кг } 105 \text{ г} \\ - \quad 119 \text{ кг } 96 \text{ г} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 319 \text{ т } 609 \text{ кг} \\ - \quad 120 \text{ т } 513 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 713 \text{ т } 330 \text{ кг} \\ - \quad 590 \text{ т } 190 \text{ кг} \\ \hline \end{array}$$

11. У комуні „Прогрес“ Богучарського району 1930/31 року щодня витрачалось хліба по 144 кг. Скільки витрачалось за 2 дні, 3 дні, 5 день?

12. До крамниці привезено 110 кг цукру, 96 кг цукерок і 115 кг риби. Скільки всього краму привезено до крамниці?

13. Дільниця що руками засіяна житом, дала 815 кг зерна. Друга дільниця такогж розміру засіяна за допомогою рядової сівалки дала на 185 кг більше. Який врожай що засіяний рядовою сівалкою?

14. Сояшник, що посіяно на однакових дільницях у колгоспі й досвідній станції дає різні врожаї, у колгоспі 720 кг, а у досвідній станції 960 кг. На скільки кілограмів врожай на досвідній станції більший проти колгоспу?

15. При розподілі прибутків Харківського колгоспу Вільховатського району відраховано до насіннєвого фонду 210 тон 11 кг і до фуражного фонду 330 тон 15 кг. На скільки більше відраховано до фуражного фонду проти насіннєвого?

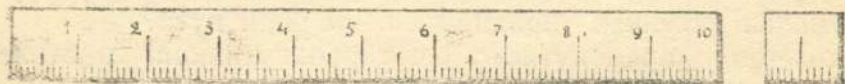
16. Діти, для досвіду одержали 800 г вівса і відібрали з нього все сміття, його виявилось 150 г скільки г залишилось чистого зерна?

17. Весною 31 року в колгоспі „ім. Профспілок“ не вистачало посівного матеріалу 480 кг, колгосп „ім. Радченко“ дав на засів 210 кг. Скільки ще треба було кг щоб колгосп повністю виконав плян?

18. Колгосп „Червоний партизан“ перевиконав хлібозаготівельний плян на 316 кг, а „Червоний Жовтень“ на 290 кг.

На скільки кг перевиконали пляна обидва колгоспи разом?

Сантиметр, метр, кілометр

1. Ширина мизінця людини середнього зросту буде 1 сантиметр. 10 сантиметрів складають дециметр.

Слово сантиметр скорочено можна записувати *см*, а дециметр—*дц*.

10 сантиметрів складають 1 дециметр. 10 дециметрів складають 1 метр.

Слово метр скорочено можна записати *м*.

2. Зробіть вимірний метр 12 кілочків офарбуйте білою фарбою. Вбийте з одного боку дороги кілочок так, щоб він нікому не перешкодив.

Одмірьте від нього метром 10 метрів і вбийте другий кілочок.
Далі відмірьте ще 90 метрів і поставте третій кілочок. Ви одмірили 100 метрів. Продовжуйте міряти дорогу далі-доки не відмірите 1000 метрів.

Тисяча (1000) метрів складають
1 кілометр.

Кілометр трохи менший за версту. Довжину шляху вимірюють кілометром. Слово кілометр можна записувати км.

3. Вимірним „польовим“ метром виміряйте віддалення від свого дому до школи, від свого дому до сільради, до кооперативу. Запишіть.

4. Скільки кілометрів від вашого села до найближчого міста?

5. Скільки метрів у півкілометрі, у одній четвертій частині, у $\frac{3}{4}$ км?

Прямокутник

1. Перекресліть на клітчатий папір фігури що бачите, на рисунках.

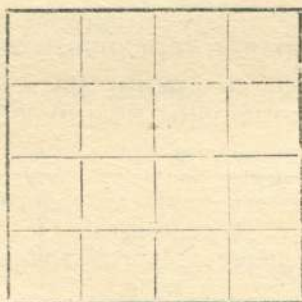

Скільки боків має кожна фігура, скільки кутів? Ці фігури називаються чотириохкутниками.

Кути наших фігур рівно вкладаються з кутами зошита. Ці кути називаються прямими кутами. А загалом наші фігури можна назвати прямокутними чотириохкутниками.

2. Зміряйте чи рівні величиною протилежні боки фігур, що намальовані на рисунках придивіться, чи рівні кути?

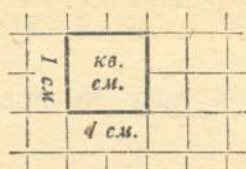
У кожному прямокутному чотириохкутнику протилежні боки і кути рівні.

3. Порівняйте—між собою боки прямокутного чотириохкутника на рис. у нього всі боки рівні.

Такий прямокутний чотириохкутник у якого всі боки рівні називається квадратом.

4. Накресліть у зошиті оцей рис. чому рівняється цього квадрату.

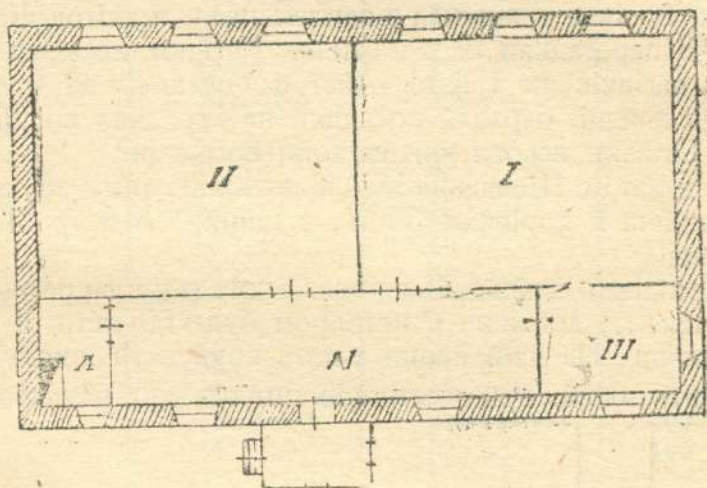

Такий квадрат у якого кожний бік рівний 1-му см. називається квадратним сантиметром.

5. Квадрат у якого бік рівний одному м називається квадратним метром.

ЗАВДАННЯ. Накресліть на підлозі квадратний метр.

6. На рисункові нарисовано плян кляси. На рисункові плян цієї ж кляси розбийте на полоси шириною по 1-му мілі.

Скільки стало полос. На рисункові кожна полоса розбита на квадратів міліметрів. Скільки квадратних міліметрів в кожній полосі?

Скільки їх у площі підлоги?

У кожній полосі по 6 кв. мм усіх полос $4 \cdot 6 \text{ кв. мм} = 24 \text{ кв. мм}$

Площа кімнати дорівнює 24 кв. м.

Щоб знайти площу прямокутного чотирикутника треба зміряти довжину і ширину його, і одержані числа перемножити.

7. Вирахуйте площі кімнат що мають форму прямокутних чотириохкутників. У них:

Довжина у метрах . . . 10 7 7 6 9.

Ширина „ . . . 6 5 7 4 9.

Площі кв. м.

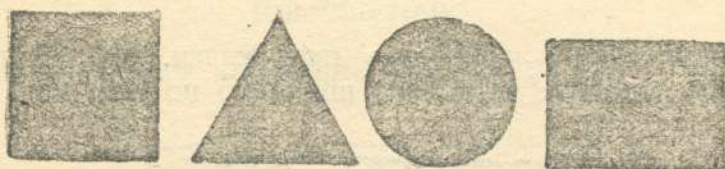
8. Які з цих прямокутних чотириох-кутників можна звати квадратними.

ЗАВДАННЯ:

Накресліть квадрат, бік якого рівний 5 сантим. Скільки квадратних сантиметрів буде площа цього квадрату. Зміряйте довжину і ширину своєї кляси і вирахуйте площу.

Накресліть плян квітника, який ви бажали б мати в своєму садку і назвіть геометричні фігури які накреслили на пляні.

Квітник—Тут накреслено плян квітника. Назвіть всі фігури що бачите на плянові.

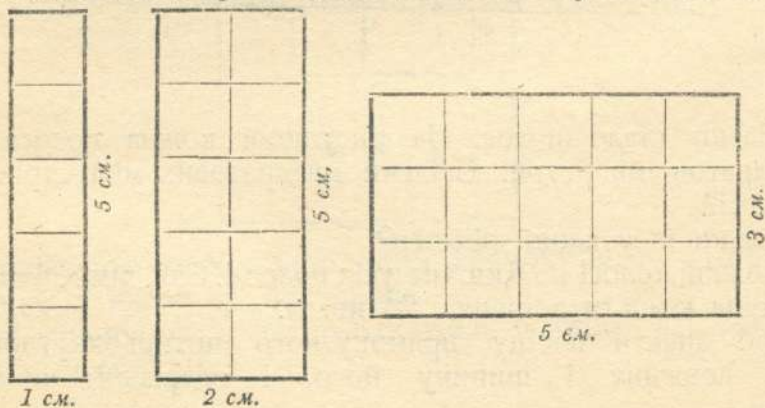

9. Діти посіяли в ящиках з землею насіння квіток. Коли квітки зійшли вони пересадили їх в квітник. Нагідки посадили на грядках, по 36 нагідків на грядці. Айстри посадили на 4 грядках по 16 айстр на грядці, бархати посадили на 4 грядках по 25 бархаток на грядці. Скільки всього квіток вони посадили?

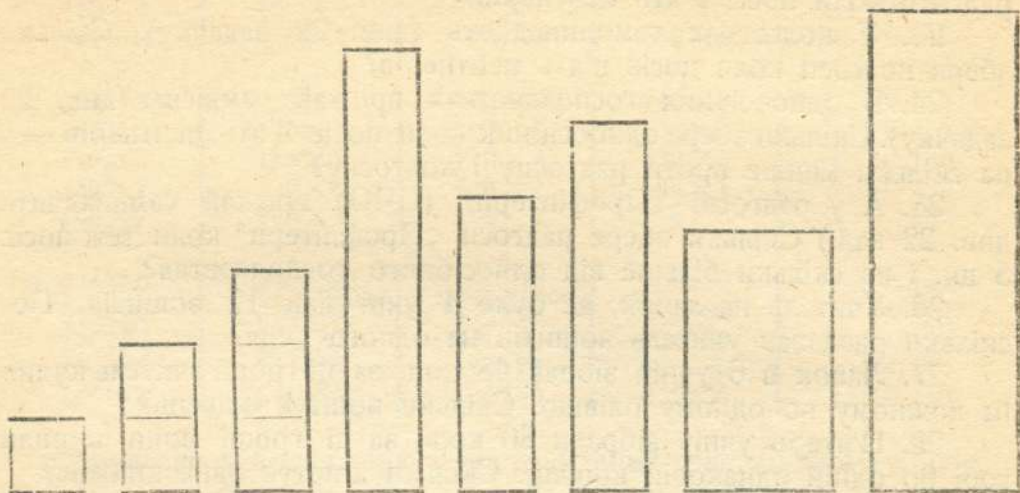
10. Колгосп ім. Шевченка Вільховатського р-ну збудував нову стайню довжина її дорівнює 50 м., а ширина 8 метр. Яку площу посіла стайня.

11. Харківська сільрада Вільховатського р-ну накреслила 1932 р. збудувати школу, довжина її приміром буде 60 метр. а ширина в два рази менше. На якій площі мають збудувати школу?

Обчисліть площі прямокутників що ось тут намальовані

Обміряйте ширину й довжину цих прямокутних чотирикутників й обчисліть їх площу.

УСНИЙ РАХУНОК У МЕЖАХ 100

(Множення та ділення)

14	$5 \times 8 =$		$13 \times 6 =$		$3 \times 24 =$		$31 \times 3 =$
	$13 \times 2 =$		$14 \times 3 =$		$3 \times 12 =$		$33 \times 2 =$
	$22 \times 3 =$		$26 \times 2 =$		$4 \times 23 =$		$41 \times 2 =$
	$34 \times 2 =$		$12 \times 8 =$		$5 \times 16 =$		$47 \times 2 =$
	$25 \times 4 =$		$30 \times 5 =$		$2 \times 50 =$		$48 \times 2 =$

15	$34 \times 2 =$		$16 \times 5 =$		$20 : 4 =$		$25 : 5 =$
	$21 \times 4 =$		$28 \times 3 =$		$40 : 5 =$		$36 : 4 =$
	$15 \times 6 =$		$40 \times 2 =$		$40 : 8 =$		$54 : 9 =$
	$13 \times 6 =$		$50 \times 1 =$		$60 : 3 =$		$54 : 6 =$
	$19 \times 3 =$		$50 \times 2 =$		$50 : 2 =$		$81 : 9 =$

16	$14 : 2 =$		$27 : 3 =$		$63 : 9 =$		$76 : 2 =$
	$18 : 2 =$		$36 : 4 =$		$64 : 8 =$		$81 : 9 =$
	$21 : 3 =$		$42 : 6 =$		$68 : 4 =$		$93 : 3 =$
	$28 : 4 =$		$48 : 8 =$		$72 : 8 =$		$99 : 9 =$
	$32 : 8 =$		$56 : 7 =$		$72 : 9 =$		$100 : 10 =$

17. Хведько купив собі три простих олівці по 8 коп. Скільки він заплатив за них?

18. Марійка купила собі два хемічних олівці по 23 коп. Скільки заплатила Марійка за олівці.

19. А Олеська щоб писати атраментом, купила собі дві ручки по 8 коп. і п'ятеро пер по 3 коп. Скільки разом заплатила Олеська?

20. В школі посіяли в трьох малесеньких ящиках по 25 зерен пшениці на проростання. Скільки всього посіяли пшениці?

21. А з них п'ятеро не проросло. Скільки проросло? ●

22. По ЦЧО такі врожаї: у радгоспах самтринадцять (коли вродиться у тринадцятеро раз більше, ніж посіяно). Скільки збере радгосп коли посіє п'ять центнерів?

23. У колгоспах самодинадцять (див. 22 задачку). Скільки збере колгосп коли посіє п'ять центнерів?

24. В одноосібних господарствах врожай самвісім (див. 22 задачку). Скільки збере одноосібник коли посіє п'ять центнерів — і на скільки менше проти радгоспу і колгоспу?

25. А у радгоспі „Профінтерн“ (ЦЧО) врожай самдвадцять (див. 22 зад.) Скільки збере радгосп „Профінтерн“ коли теж посіє 5 цн. і на скільки більше від одноосібного господарства?

26. Учитель на ланок, де було 4 учні дав 12 зошитів. По-скільки раздавав учитель зошитів на одного учня?

27. Ланок в 6 учнів зібрав 48 коп. за ці гроші учитель купив їм кожному по одному олівцю. Скільки коштує олівець?

28. П'ятеро учнів зібрали 80 коп., за ці гроші вони купили собі по одній однаковій книжці. Скільки коштує одна книжка?

Множення круглими десятками та сотнями на однозначне число в межах тисячі

1	$10 \times 5 =$	$60 \times 2 =$	$2 \times 20 =$	$10 \times 3 =$	$30 \times 5 =$
	$20 \times 5 =$	$70 \times 6 =$	$2 \times 20 =$	$10 \times 4 =$	$40 \times 3 =$
	$30 \times 5 =$	$80 \times 7 =$	$4 \times 60 =$	$10 \times 5 =$	$40 \times 4 =$
	$40 \times 4 =$	$90 \times 8 =$	$5 \times 70 =$	$20 \times 4 =$	$40 \times 5 =$
	$50 \times 3 =$	$100 \times 3 =$	$8 \times 90 =$	$30 \times 4 =$	$50 \times 6 =$

2	100×3	200×4	50×2	$x : 2 = 60$
	100×5	300×2	50×4	$x : 3 = 40$
	100×10	400×2	50×6	$x : 4 = 30$
	200×2	200×3	50×8	$x : 2 = 80$
	200×5	300×3	50×7	$x : 3 = 70$

3	20×5	50×8	60×6	80×6	$x : 5 = 50$
	20×8	40×9	70×8	00×7	$x : 7 = 70$
	30×4	30×8	60×9	70×6	$x : 8 = 60$
	30×6	40×8	80×7	90×8	$x : 6 = 80$
	40×7	30×9	70×9	80×9	$x : 9 = 70$

4	100×3	200×4	50×2	$x : 2 = 50$
	100×5	300×2	50×4	$x : 3 = 70$
	100×10	400×2	50×7	$x : 4 = 90$
	200×2	200×3	50×8	$x : 2 = 80$
	200×5	300×3	50×7	$x : 3 = 70$

5	20×5	50×8	60×6	80×6	$x : 5 = 50$
	20×8	40×9	70×8	90×7	$x : 7 = 70$
	30×4	30×8	60×9	70×6	$x : 8 = 90$
	30×6	40×8	80×7	90×8	$x : 6 = 80$
	40×7	30×9	70×9	80×9	$x : 9 = 70$

6	120×2	120×4	150×3	120×5	$x:2=240$
	250×2	150×4	250×3	150×5	$x:5=120$
	360×2	250×4	320×3	180×5	$x:3=250$
	450×2	100×4	160×3	160×5	$x:4=120$
	480×2	230×4	240×3	190×5	$x:2=360$

7	120×6	120×8	150×5	240×4	$x:4=150$
	150×6	130×7	160×6	190×4	$x:3=250$
	140×6	110×9	120×8	130×5	$x:4=120$
	120×7	130×6	140×7	180×4	$x:5=150$
	140×7	190×5	180×5	170×5	$x:4=160$

8	2×150	5×120	7×140	9×110	$x:5=180$
	3×120	6×140	6×060	4×180	$x:7=120$
	4×250	7×130	8×120	5×170	$x:8=110$
	2×360	5×180	5×170	6×160	$x:7=140$
	4×240	6×150	4×150	8×120	$x:5=150$

9. Радгосп накосив сіна з лук і посіяних трав. Лучного зібрав 369 центн., а посіяних трав — з 8 га конюшини по 40 центн., а з 6 га люцерни по 50 центн. Скільки всього сіна різного сорту зібрав радгосп?

10. В Сиротівській артїлі „ім. Ворошилова Павлівського“ району сім'я Босова І. Ю. складає 6 чоловік, кожний з них виробив по 70 трудоднів. Скільки разом виробила трудоднів сім'я Босова?

11. За кожен трудодень Босову з колгоспу дали по 4 кг хліба. Скільки одержав Босов хліба?

12. А в одноосібника Василя Ткачова було посіяно тільки лише 1 гектар і він зібрав з нього 40 пудів хліба. Сім'я у нього складає 4 чоловіки. По скільки пудів припадає на 1 чоловіка?

13. Обчисліть, у кого — з цих двох громадян припадає більше хліба на 1 душу чи у Босова чи у Ткачова — і який з них більше може здати хліба державі?

14. Довідайтесь, з яких причин колгоспники працюють нарівні з одноосібниками, а мають хліба з колгоспу більше ніж одноосібники зі свого поля?

15. Довідайтесь, скільки по вашому колгоспу виробили ваші батьки трудоднів, і по скільки вони мали хліба з колгоспу і скільки одноосібники мають хліба?

16. Довідайтесь, чи в колгоспі більше здали хліба державі, чи одноосібники та з яких причин?

Моження двохзначного та трьохзначного числа на однозначне

1	$12 \times 3 =$	$56 \times 4 =$	$68 \times 4 =$	$024 \times 2 =$
	$17 \times 2 =$	$47 \times 5 =$	$84 \times 7 =$	$132 \times 3 =$
	$22 \times 6 =$	$59 \times 6 =$	$83 \times 3 =$	$143 \times 2 =$
	$37 \times 3 =$	$63 \times 4 =$	$91 \times 4 =$	$231 \times 3 =$
	$44 \times 6 =$	$67 \times 5 =$	$96 \times 7 =$	$246 \times 2 =$

2	$127 \times 6 =$	$134 \times 5 =$	$32 \times 7 =$	$75 \times 8 =$
	$134 \times 7 =$	$156 \times 6 =$	$39 \times 8 =$	$69 \times 0 =$
	$275 \times 3 =$	$201 \times 3 =$	$44 \times 9 =$	$83 \times 8 =$
	$287 \times 2 =$	$377 \times 2 =$	$50 \times 6 =$	$94 \times 7 =$
	$356 \times 2 =$	$284 \times 3 =$	$97 \times 7 =$	$78 \times 6 =$
3	$112 \times 8 =$	$128 \times 7 =$	$167 \times 4 =$	$213 \times 2 =$
	$134 \times 7 =$	$129 \times 6 =$	$178 \times 3 =$	$223 \times 2 =$
	$124 \times 4 =$	$131 \times 7 =$	$280 \times 4 =$	$243 \times 2 =$
	$117 \times 5 =$	$153 \times 6 =$	$243 \times 3 =$	$257 \times 1 =$
	$199 \times 4 =$	$157 \times 5 =$	$257 \times 3 =$	$275 \times 1 =$
4	$317 \times 3 =$	$103 \times 4 =$	$201 \times 4 =$	$401 \times 2 =$
	$373 \times 2 =$	$106 \times 4 =$	$203 \times 3 =$	$402 \times 2 =$
	$463 \times 2 =$	$107 \times 2 =$	$204 \times 2 =$	$409 \times 2 =$
	$497 \times 2 =$	$108 \times 2 =$	$305 \times 2 =$	$504 \times 1 =$
	$50 \times 2 =$	$105 \times 1 =$	$309 \times 1 =$	$909 \times 1 =$

5. Тракторний завод „Червоний путіловець“ у Ленінграді пересічно в грудні 31 року виробляв щодня по 85 тракторів. Скільки він виробить коли він буде так працювати, п'ять день, шість, сім день?

6. Сталінградський тракторний завод ім. Дзержинського за 30 грудня 31 року виробив 120 тракторів. Скільки він виробить коли він буде так працювати три дні, п'ять день, шість, сім день?

7. Харківський тракторний завод за 30 грудня 31 року випустив 45 тракторів. Скільки він виробить, коли буде працювати також п'ять день, сім день, дев'ять день?

8. Обчисліть, скільки тракторів три заводи разом вироблять за день, два дні, три дні?

9. Дізнайтеся, з газет, чи від учителя скільки зараз виробляють ці заводи за день, два дні, три дні?

10. Московський автомобільний завод АМО „ім. Сталіна“ виробив за 30 грудня 28 автомобілів, коли він буде працювати також, скільки він виробить за п'ять день, шість день, сім день?

11. Дізнайтеся, скільки зараз випускає цей завод автомобілів?

12. Пересічний врожай за три роки (1928—29—30 роки) озимої пшениці у всіх радгоспах ЦЧО 15 центн. у колгоспах ЦЧО 11 цн, у одноособних господарствах ЦЧО 10 цн., а в радгоспі Профінтерн аж 21 центн. з одного га.

Узнайте на скільки центн. більше зібрали пшениці з 9 га, у радгоспах, колгоспах й у радгоспі Профінтерн проти одноосібного господарства?

13. Врожай картоплі з га за тіж роки (див. зад. 12) такий: у радгоспах 107 центн., а в одноосібних господарствах 94 а в Дунайському радгоспі ЦЧО аж 133 центнерів.

Узнайте на скільки центнерів більше зібрано з 7 га у радгоспах, в Дунайському радгоспі проти одноосібних господарств?

14. Богучарське досвідне поле через те що сіяло не разом одержало різний врожай, коли посіяло 15 серпня то одержало 15 цн з га, а коли посіяло 15 вересня то одержали тільки 9 цн з га.

Узнайте, на скільки *цн* більше одержали в ділянки 8 га, що сіяли 15-го серпня проти такої ж ділянки засіяної 15 вересня?

15. Комуна Карла Маркса Павлівського району повесні 31 року для годування худоби склала такі норми годування на день кг.

Назва худоби	Назва кормів					
	Сіно	Концен- тров. кормів	Полови	Соломи	Сильосу	Буряка
1. Коням	5	2 ¹ / ₅	4	2	—	2
2. Коровам	3	1 ¹ / ₄	3	4	10	—
3. Нетелям	2	—	2	3	5	—
4. Телятам	2	1 ¹ / ₄	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	—	2
5. Волам	3	—	3	4	5	—
6. Бикам плідник.	4	1	4	2	—	4
7. Вівцям	1	—	1	—	1 ¹ / ₂	—

Комуна мала: коней 56 голів, корів 80, нетель 41, волів 32, биків плід. 1, телят 42, овець 83.

Обчисліть, скільки витрачається в комуні за день соломи, концентрованих кормів, полови, сіна, соломи й буряка?

16. Обчисліть, скільки потребувала комуна різних кормів за два дні? Обчислення зробіть за допомогою рахівниць.

17. Обчисліть, скільки всіх кормів разом за день потребують одні коні, корови, воли, вівці й друга худоба?

18. Довідайтеся, як у вашому колгоспі годують худобу, і чи більше чи менше потребують кормів на одну коняку, корову, вола, й др. худобу і з яких причин?

19. Добийтеся складання норм годування худоби у вашому колгоспі й годівлі худоби по цим нормам.

VII. ДІЛЕННЯ КРУГЛИХ ДЕСЯТКІВ ТА ТРЬОХЗНАЧНОГО ЧИСЛА НА ОДНОЗНАЧНЕ ЧИСЛО

1	100 : 2	80 : 4	90 : 3	150 : 3	2 . x = 180
	120 : 2	120 : 4	120 : 3	320 : 4	3 . x = 240
	160 : 2	200 : 4	180 : 3	210 : 3	4 . x = 360
	140 : 2	160 : 4	270 : 3	360 : 4	3 . x = 270
	180 : 2	240 : 4	300 : 3	280 : 4	2 . x = 200
2	100 : 5	120 : 6	140 : 7	400 : 5	3 . x = 270
	150 : 5	240 : 6	280 : 7	480 : 6	4 . x = 320
	200 : 5	360 : 6	350 : 7	500 : 7	3 . x = 240
	250 : 5	420 : 6	490 : 7	420 : 6	4 . x = 280
	450 : 5	300 : 6	630 : 7	420 : 7	3 . x = 210

3	160 : 8 =	180 : 9 =	130 : 10 =	400 : 8 =	6 × x = 540
	320 : 8 =	360 : 9 =	720 : 10 =	450 : 9 =	7 × x = 630
	640 : 8 =	270 : 9 =	680 : 10 =	630 : 9 =	9 × x = 810
	240 : 8 =	540 : 9 =	910 : 10 =	720 : 8 =	6 × x = 420
	480 : 8 =	720 : 9 =	1000 : 10 =	810 : 9 =	8 × x = 720

4	240 : 2 =	620 : 2 =	360 : 3 =	480 : 4 =	2 × x = 240
	280 : 2 =	640 : 2 =	690 : 3 =	840 : 4 =	3 × x = 360
	260 : 2 =	820 : 2 =	630 : 3 =	880 : 4 =	2 × x = 480
	420 : 2 =	860 : 2 =	960 : 3 =	550 : 5 =	3 × x = 540
	480 : 2 =	880 : 2 =	990 : 3 =	660 : 6 =	5 × x = 750

5	560 : 2 =	126 : 2 =	248 : 4 =	498 : 6 =	345 : 3 =
	580 : 4 =	141 : 3 =	264 : 4 =	469 : 7 =	369 : 3 =
	630 : 9 =	192 : 3 =	275 : 5 =	573 : 7 =	456 : 2 =
	540 : 6 =	144 : 4 =	235 : 5 =	632 : 8 =	464 : 4 =
	560 : 7 =	192 : 6 =	340 : 5 =	728 : 8 =	516 : 4 =

6	565 : 5 =	894 : 3 =	171 : 3 =	424 : 8 =	714 : 2 =
	576 : 6 =	884 : 4 =	284 : 4 =	512 : 4 =	735 : 5 =
	686 : 6 =	872 : 8 =	346 : 6 =	576 : 6 =	896 : 7 =
	672 : 7 =	963 : 9 =	372 : 3 =	632 : 2 =	912 : 8 =
	784 : 7 =	981 : 9 =	413 : 7 =	693 : 3 =	963 : 9 =

7. Богучарське досвідне поле (ЦЧО) в 1931 р. з ділянки озимої пшениці в 6 га без угноєння збрало 510 пудів, а з другої ділянки теж в 6 га з угноєння гумусом збрало 600 пуд. Знайдіть який врожай з одного га з угноєнням і без угноєння?

8. За колективним досвідом Борисоглібського р-ну збиралось з кожних 7 га посіяних рядовим посівом 996 пуд., а з кожних 7 га посіяних в розброс збиралось 756 пуд. Знайдіть врожай з 1 га посіяного рядовим посівом і в розброс.

8. Шатілівська досвідна станція мала врожай з 1 га.

Назва хліба	Без угноєння	З угноєнням суперфосфатом	З угноєн. фосфорит.	З угноєнням гумусу
Жито	104 п	144 п	149 п	140 „
Овес	102 „	112 „	112 „	129 п

° Обчисліть, на скільки пудів більше мали з різним угноєнням проти того, що мали на ділянці без угноєння?

10. Довідайтеся, чи є в вас у колгоспі досвідні ділянки з угноєнням і які мають врожай?

11. Добийтеся, щоб у вашому колгоспі були організовані досвідні ділянки з угноєнням.

12. Богучарський р-н що мав в 1931 році убрати 461 га городини на 15 листопада убрав 376 га. Скільки лишилось га не убраним? Коли в районі будуть убирати щодня по 9 га в день,

то за скільки день Богучарський район має закінчити уборку городини?

14. У Сиротівський артілі ім. Ворошилова Павлівського р-ну сім'я Витебського Т. А. має 9 чоловік, всього за рік виробила ця сім'я 450 трудоднів. Скільки трудоднів припадає на чоловіка?

15. В сім'ї того ж Витебського (див. задачу ч. 14) працює всього тільки 5 чоловік, по скільки кожен працює в день? Скільки трудоднів виробив кожен?

16. Дізнайтеся, по скільки у вашому колгоспі виробили колгоспники трудоднів.

ХІІ.

Повторення 4-х арифметичних дій у межах 1000

1	$380 + 76 =$	$209 + 46 =$	$230 + 79 =$	$590 - 93 =$
	$408 + 94 =$	$607 + 37 =$	$39 + 270 =$	$250 - 56 =$
	$18 + 216 =$	$903 - 260 =$	$89 + 220 =$	$370 - 318 =$
	$36 + 257 =$	$406 - 209 =$	$282 - 24 =$	$930 - 229 =$
	$306 + 39 =$	$440 + 55 =$	$627 - 78 =$	$332 - 169 =$

Ці стовпчики рішіть за допомогою рахівниці.

2	$270 + 180 =$	$526 + 38 =$	$347 + 333 =$	$622 + 281 =$
	$360 - 197 =$	$339 + 269 =$	$393 + 127 =$	$550 - 353 =$
	$720 - 640 =$	$114 - 39 =$	$534 - 366 =$	$413 - 194 =$
	$437 + 125 =$	$656 - 249 =$	$721 - 442 =$	$600 - 560 =$
	$76 + 256 =$	$367 + 58 =$	$307 + 268 =$	$500 - 79 =$

3	$400 - 240 =$	$611 + 298 =$	$282 : 3 =$	$480 : 80 =$
	$900 - 268 =$	$848 - 232 =$	$31 \times 20 =$	$11 \times 80 =$
	$1000 - 723 =$	$570 + 309 =$	$492 : 6 =$	$540 : 90 =$
	$321 + 678 =$	$500 - 78 =$	$13 \times 17 =$	$475 : 5 =$
	$777 - 329 =$	$140 + 860 =$	$496 : 8 =$	$18 \times 50 =$

4	$685 : 5 =$	$840 : 60 =$	$24 \times 20 =$	$19 \times 26 =$
	$570 : 30 =$	$990 : 90 =$	$540 : 60 =$	$38 \times 18 =$
	$21 \times 30 =$	$41 \times 20 =$	$46 \times 20 =$	$851 : 37 =$
	$80 \times 12 =$	$14 \times 60 =$	$306 : 6 =$	$41 \times 15 =$
	$600 : 20 =$	$37 \times 20 =$	$88 \times 10 =$	$60 \times 16 =$

5	$416 : 22 =$	$899 : 29 =$	$48 \times 15 =$	$816 : 24 =$
	$16 \times 47 =$	$28 \times 17 =$	$35 \times 18 =$	$25 \times 24 =$
	$36 \times 19 =$	$19 \times 37 =$	$29 \times 22 =$	$31 \times 24 =$
	$39 \times 15 =$	$651 : 21 =$	$816 : 24 =$	$22 \times 34 =$
	$17 \times 42 =$	$42 \times 14 =$	$37 \times 16 =$	$37 \times 19 =$

6	$736 : 43 =$	$377 : 29 =$	$744 : 31 =$	$828 : 23 =$
	$49 \times 17 =$	$17 \times 42 =$	$851 : 37 =$	$53 \times 14 =$
	$31 \times 25 =$	$851 : 23 =$	$48 \times 15 =$	$748 : 34 =$
	$484 : 22 =$	$45 \times 18 =$	$728 : 28 =$	$540 : 24 =$
	$45 \times 18 =$	$22 \times 22 =$	$28 \times 31 =$	$19 \times 46 =$

7	$760 : 19 =$	$22 \times 42 =$	$484 : 22 =$	$14 \times 55 =$
	$840 : 28 =$	$720 : 36 =$	$744 : 24 =$	$39 \times 15 =$
	$43 \times 18 =$	$750 : 15 =$	$27 \times 26 =$	$377 : 29 =$
	$360 : 12 =$	$23 \times 31 =$	$36 \times 19 =$	$39 \times 18 =$
	$960 : 16 =$	$480 \times 16 =$	$728 : 28 =$	$17 \times 48 =$

8	$851 : 23 =$	$925 : 37 =$	$899 : 31 =$	$22 \times 32 =$
	$24 \times 36 =$	$22 \times 38 =$	$32 \times 23 =$	$792 : 33 =$
	$17 \times 16 =$	$988 : 19 =$	$736 : 23 =$	$52 \times 17 =$
	$744 : 31 =$	$38 \times 17 =$	$24 \times 35 =$	$465 : 15 =$
	$851 : 37 =$	$322 : 14 =$	$864 : 24 =$	$54 \times 16 =$

9	$17 \times 46 =$	$832 : 26 =$	$29 \times 22 =$	$924 : 24 =$
	$31 \times 23 =$	$27 \times 27 =$	$925 : 25 =$	$26 \times 31 =$
	$864 : 36 =$	$38 \times 18 =$	$18 \times 16 =$	$48 \times 19 =$
	$737 : 23 =$	$651 : 31 =$	$768 : 32 =$	$864 : 24 =$
	$27 \times 19 =$	$36 \times 19 =$	$43 \times 15 =$	$26 \times 32 =$

10	$x : 151 = 3$	$x : 153 = 6$	$x \times 55 = 770$	$728 : x \times 28$
	$393 : x = 3$	$665 : x = 5$	$17 \times x = 289$	$26 \times x \times 841$
	$472 : x = 4$	$x : 143 = 3$	$x \times 15 = 805$	$x : 127 \times 4$
	$832 : x = 26$	$x \times 32 = 800$	$396 : x = 12$	$x : 186 \times 4$
	$x : 29 = 56$	$21 \times x = 770$	$x : 16 = 3$	$536 : x \times 8$

11. Радгосп зібрав різного сіна, лучного 374 центн. та трав з 9 га конюшини по 38 центн., із 4 га люцерна по 57 цн. Скільки разом сіна зібрав радгосп?

12. П'яту частину всього сіна радгосп залишив на корм своєї худоби, а решту продав до сінопресувальної контори. Скільки було продано сіна?

13. Богучарське досвідне поле з 1 ділянки, що була під чорним паром в 27 га, зібрав по 540 цн. по скільки цн. збиралось на круг з 1 га.

14. Теж досвідне поле з 1 ділянки що була під кулісним паром (кукурудзяним) в 19 га, збрало 418 центн. А тут скільки вродило на 1 га?

15. Скільки коштував врожай з 1 га 1-ї і 2-ої ділянки (див. задач. 13 і 14), коли центн. пшениці коштує 8 карбов.

16. Добудьте відомости з вашого колгоспу, найближчого радгоспу й комуни про врожай різних хлібів і городини (з одного га) і порівняйте їх по окремих селянських господарствах.

17. Накреслить діаграму на врожай різних хлібів в колгоспі, радгоспі, комуні і по різних одноосібних селянських господарствах.

Робота на пришкільній ділянці

18. 2-я група вирішила виробити город для цього учням були дані такі розрахунки: учні 2-ї групи по своїй працездатности слабші за дорослого в 30 раз; на одного дорослого робітника припадає 60 кв. м городини. Скільки кв. м по такому розрахунку можна відвести на 1 учня 2-ї групи на всю 2-у групу, коли в неї 32 учня?

19. Скільки землі треба відвести в городі на одну рослину? Для цього треба знати, скільки продуктів цієї рослини потребується людині на рік, і з якої площі ця кількість збирається. Цей розрахунок дано в таблиці.

Назва рослини	Скільки потребується на рік на 1 людину	З якої площі збирається ця кількість продуктів
Капуста	64 кг	20 кв. м
Картопля	160 „	80 „ „
Морква	39 „	15 „ „
Цибуля	4 „	12 „ „
Огірки	28 „	14 „ „
Редька	16 „	4 „ „
Буряк	40 „	20 „ „

Коли в родині 2 чоловіки, скільки їм потребується городини на рік? Обчисліть це по таблиці і скільки на цю городину потрібно площі землі? А коли 3 чоловіки?

20. Друга група відмітила собі досвідну ділянку 640 кв. м, під картоплю в ньому відведено 340 кв. м. остання площа зазначена під город. Якої величини буде город?

21. В дальшій таблиці заповніть порожні гранки.

Назва рослини	Скільки посіяно насіння і посаджено розсади	Ціна 1 г насіння й 100 шт. розсади	Що коштує все насіння : вся розсада
Огірків			
Моркви			
Капусти			

На грядці в 10 кв. м. вміщується: капусти 35 гнізд, бураяка 125 огірків 80, ріпи 90. а) на прищільному городі грядки під капусту займають 100 кв. м. Скільки кущів розсади потрібно для них?

б) Огірки займають площу 50 кв. м. Скільки треба огірків розсади. в) Під бураяком 60 кв. м. Скільки гнізд треба засіяти бураяком?

22. Розглянь цю таблицю.

На городі посаджено	Мають зібрати з 1 кв. м.
250 кв. м. картоплі	3 кг.
200 „ м. капусти	5 „
180 „ м. бураяків	3 „
60 „ м. моркви	3 „

23	333 : 111 =	25 × 34 =	31 × 25 =	23 × 31 =
	508 : 127 =	25 × 34 =	49 × 18 =	600 : 120 =
	666 : 333 =	888 : 222 =	513 : 171 =	43 × 18 =
	999 : 333 =	624 : 156 =	37 × 19 =	606 : 101 =
	592 : 148 =	590 : 118 =	615 : 205 =	22 × 32 =
24	920 : 230 =	522 : 174 =	36 × 18 =	480 : 120 =
	500 : 250 =	744 : 186 =	629 : 310 =	53 × 17 =
	19 × 46 =	27 × 19 =	380 : 190 =	18 × 45 =
	396 : 198 =	342 : 114 =	49 × 15 =	16 × 44 =
	54 × 18 =	685 : 136 =	450 : 150 =	690 : 130 =
25	17 × 42 =	280 : 140 =	390 : 130 =	875 : 125 =
	960 : 480 =	46 × 19 =	453 : 151 =	945 : 135 =
	43 × 14 =	540 : 270 =	980 : 490 =	24 × 32 =
	420 : 210 =	26 × 28 =	860 : 430 =	272 : 137 =
	15 × 39 =	580 : 290 =	37 × 21 =	264 : 132 =
26	31 × 21 =	260 : 130 =	24 × 34 =	700 : 350 =
	880 : 110 =	340 : 170 =	300 : 150 =	34 × 22 =
	35 × 24 =	440 : 110 =	47 × 23 =	750 : 250 =
	920 : 460 =	36 × 24 =	880 : 450 =	940 : 470 =
	25 × 35 =	570 : 280 =	42 × 15 =	29 × 26 =
27	423 : 141 =	488 : 122 =	1000 : 25 =	1000 : 50 =
	648 : 162 =	665 : 133 =	1000 : 200 =	100 × 10 =
	918 : 153 =	429 : 143 =	1000 : 40 =	200 × 5 =
	393 : 131 =	453 : 151 =	20 × 50 =	1000 : 4 =
	37 × 25 =	492 : 164 =	1000 : 100 =	1000 : 500 =

28. Колгосп має змолоти 479 центи. пшениці та 337 центи. жита. По близу колгоспу є три млини—вітряк, водяний млин, паровий. Вітряк в силі перемолоти за добу (24 години) 24 центи. збіжжя, водяний—48 центи., а млин паровий 408 центи. Чи довго довелось б молоти все збіжжя на кожному з цих млинів окремо?

29. Коли мелють пшеницю то на кожні 200 кг збіжжя припадає 35 кг висівок, а 5 кг іде на розпил. Скільки борошна й висівок вийде з 1 тони збіжжя?

30. З 250 кг пшениці (коли мелють) виходить 103 кг борошна 1-го гатунку, 50 кг другого гатунку і 44 кг 3-го гатунку.

Скільки борошна кожного гатунку вийде за 750 кг, а з одної тони?

32. З 250 кг жита, борошна 1-го гатунку виходить 82 кг, другого гатунку 58 кг, а третього гатунку 56 кг. Скільки вийде борошна кожного гатунку з одної тони збіжжя? Скільки піде на висівки і на розпил?

33. Діти рішили підрахувати, скільки несе куриця яєць за літо, для цього вони завели таку відомість:

Місяць та число	Число курей	Зібрано яєць
Березень 10	8	6
„ 11	8	2

Складіть і ви таку відомість. Підрахуйте по ній прибуток від курей за місяць.

34. Російська куриця при звичайній годівлі дає біля 70 яєць за рік, а французька куриця при такій же годівлі — 100 яєць. На скільки більше яєць дасть породиста куриця за рік проти простої?

35. При добрій годівлі російська куриця може дати за рік 100 яєць, а фавероль 200 шт. На скільки яєць при добрій годівлі фавероль дає більше за російську і на скільки більше прибутки коли 10 яєць рос. куриці коштують 80 коп., а 10 яєць фавероль 1 карб.?

36. Десяток яєць від звичайної куриці важуть 400 грам, а від фаверолей 500 грам. Скільки важить 1 яйце звичайної куриці і одно яйце фаверолі?

37. В колгоспі 5 жінок організували гурток. Вони визначили в своєму колгоспі 1 господарство де була добра несушка російська куриця. Гурток домовився з господаркою, що вони візьмуть 100 самих кращих яєць від її несушки, а їй за кожне яйце дадуть 2 від своїх курей. Скільки яєць одержала господарка за яйця своєї несушки? Скільки яєць дісталось кожній жінці в гурткові коли вони поділили їх порівну?

38. 15-го квітня господарка посадила на яйця 6 гусинь. Під кожну вона положила по 12 яєць. Гусята можуть вилупитись через 28 день. Коли вилупляться гусята? Скільки їх може бути у господарки?

39. Є штучні квочки, вони звуться інкубатори. Є на 3 тисячі яєць. Скільки треба квочок щоб під них підсипати 1000 яєць коли під кожну квочку класти 20 яєць?

А скільки треба квочок щоб покласти під них всі 3 тисячі що вміщаються в один інкубатор?

40. А є інкубатори в які одразу вміщається 60 тисяч яєць. Скільки треба буде посадити квочок щоб під них підсипати 60 тисяч яєць коли під кожну квочку підсипати по 20 яєць?

VIII. ДІЇ З ДУЖКАМИ

$$\begin{array}{l}
 1 \quad (6 \times 6) + (9 \times 4) \\
 (8 \times 5) - (4 \times 7) \\
 (9 \times 6) + (7 \times 6) \\
 (8 \times 7) - (5 \times 9) \\
 (7 \times 9) - (7 \times 7)
 \end{array}
 \quad \left| \quad \begin{array}{l}
 (9 \times 6) + (7 \times 4) \\
 (6 \times 8) + (9 \times 4) \\
 (9 \times 8) - (7 \times 6) \\
 (7 \times 8) - (6 \times 7) \\
 (9 \times 9) - (6 \times 7)
 \end{array} \right| \quad \begin{array}{l}
 (7 \times 5) - (72 : 8) \\
 (6 \times 8) + (4 \times 9) \\
 (9 \times 7) - (63 : 7) \\
 (81 : 9) + (7 \times 6) \\
 (56 : 8) + (9 \times 7)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{l}
 2 \quad (6 \times 7) + (42 : 6) \\
 (7 \times 9) - (72 : 8) \\
 (8 \times 6) + (63 : 7) \\
 (9 \times 7) - (32 : 8) \\
 (8 \times 9) + (7 \times 4)
 \end{array}
 \quad \left| \quad \begin{array}{l}
 (72 : 8) + (63 : 7) \\
 (81 : 9) - (56 : 8) \\
 (63 : 9) + (6 \times 9) \\
 (56 : 7) + (72 : 9) \\
 (54 : 6) - (54 : 9)
 \end{array} \right| \quad \begin{array}{l}
 (3 \times 9) + (9 \times 6) \\
 (8 \times 7) - (6 \times 8) \\
 (64 : 8) + (72 : 9) \\
 (63 : 7) + (54 : 6) \\
 (81 : 9) - (28 : 4)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{l}
 3 \quad (28 \cdot 3) + (16 \cdot 4) + (26 \cdot 2) \quad 250 - (25 \cdot 3) \\
 (34 \cdot 2) + (28 \cdot 2) + (19 \cdot 4) \quad 200 - (16 \cdot 5) \\
 (4 \cdot 4) + (27 \cdot 3) + 29 \quad 300 - (24 \cdot 5) \\
 (26 \cdot 3) + (14 \cdot 4) + (11 \cdot 6) \quad 200 - (18 \cdot 5)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 4 \quad 300 - 48 - 48 - 48 & 500 - 35 - 35 - 35 - 35 \\
 500 - 24 - 24 - 24 & 600 - 75 - 75 - 75 - 75 \\
 400 - 75 - 75 - 75 & 700 - 24 - 24 - 24 - 24 \\
 600 - 45 - 45 - 45 & 200 - 45 - 45 - 45 - 45
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 5 \quad 15 \cdot 5 + (53 + 37) & 3 \cdot 27 - (16 + 15) \\
 18 \cdot 5 + (45 - 45) & 4 \cdot 18 - (19 + 18) \\
 17 \cdot 4 + (80 - 18) & 7 \cdot 12 - (50 + 11) \\
 16 \cdot 3 + (80 - 8) & 5 \cdot 12 - (18 + 17)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 6 \quad 16 \cdot 5 - (28 + 27) & 25 \cdot 5 - (99 : 6) \\
 24 \cdot 3 - (12 \cdot 6) & 12 \cdot 9 - (4 \cdot 12) \\
 15 \cdot 6 - (3 \cdot 25) & 18 \cdot 5 - (90 : 5) \\
 13 \cdot 7 - (18 \cdot 5) & 24 \cdot 4 - (96 : 4)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll}
 7 \quad 20 \cdot (84 : 14) & 77 - (90 : 5) & (64 : 4) \cdot 5 \\
 30 \cdot (75 : 15) & 91 - (80 : 5) & (81 : 3) \cdot 5 \\
 35 \cdot (56 : 14) & 71 - (96 : 6) & (84 : 7) \cdot 5 \\
 24 \cdot (60 : 13) & 87 - (72 : 6) & (72 : 4) \cdot 6
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 8 \quad (16 : 3) + (48 : 16) & (13 : 3) + (13 : 2) \\
 (19 : 3) + (57 : 19) & (12 : 3) + (12 : 3) \\
 (24 : 3) + (72 : 24) & (18 : 3) + (15 : 2) \\
 (25 : 3) + (75 : 25) & (15 : 3) + (18 : 2)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 9 \quad (36 : 12) + (36 : 3) & (75 : 3) + (75 : 25) \\
 (42 : 14) + (42 : 3) & (55 : 2) + (56 : 28) \\
 (48 : 12) + (48 : 4) & (72 : 4) + (72 : 18) \\
 (52 : 13) + (52 : 4) & (60 : 5) + (60 : 12)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{ll}
 10 \quad (60 : 15) + (15 : 4) & (25 : 2) + (18 : 2) \\
 (72 : 24) + (24 : 3) & (17 : 3) + (12 : 3) \\
 (56 : 14) + (56 : 4) & (20 : 4) + (17 : 4) \\
 (45 : 15) + (15 : 3) & (25 : 3) + (18 : 3)
 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll}
 11 \quad (120 + 130) \times 6 = & | & (113 + 27) \times 8 = \\
 (150 + 50) \times 4 = & | & (109 + 30) \times 5 = \\
 (200 - 70) \times 5 = & | & (203 - 37) \times 7 = \\
 (350 - 150) \times 3 = & | & (254 - 46) \times 8 = \\
 (350 - 50) \times 3 = & | & (263 - 70) \times 9 = \\
 & & (67 + 39) \times 8 = \\
 & & (73 + 19) \times 9 = \\
 & & (59 + 49) \times 7 = \\
 & & (103 - 46) \times 8 = \\
 & & (206 - 107) \times 9 =
 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll}
 12 \quad (250 - 140) \times 5 = & | & (378 - 353) \times 17 = \\
 (264 - 237) \times 10 = & | & (384 - 356) \times 18 = \\
 (268 - 343) \times 12 = & | & (413 - 384) \times 33 = \\
 (329 - 286) \times 13 = & | & (429 - 394) \times 27 = \\
 (347 - 315) \times 14 = & | & (431 - 409) \times 24 = \\
 & & (456 - 413) \times 19 = \\
 & & (467 - 453) \times 31 = \\
 & & (110 + 222) \times 3 = \\
 & & (113 + 74) \times 4 = \\
 & & (99 + 98) \times 4 =
 \end{array}$$

$$\begin{array}{lll}
 13 \quad (112 + 38) : 3 = & | & (199 + 58) : 12 = \\
 (160 + 15) : 5 = & | & (214 + 189) : 13 = \\
 (97 + 13) : 5 = & | & (237 + 205) : 17 = \\
 (143 + 23) : 6 = & | & (248 + 189) : 19 = \\
 (134 - 98) : 6 = & | & (256 + 364) : 20 = \\
 & & (760 - 415) : 23 = \\
 & & (434 - 192) : 27 = \\
 & & (476 - 157) : 29 = \\
 & & (893 - 431) : 37 = \\
 & & (760 + 239) : 43 =
 \end{array}$$

14	$(653:13) \times 18 =$		$(396:33) \times 38 =$		$(777:37) \times 28$
	$(880:44) \times 35 =$		$(720:24) \times 13 =$		$(840:28) \times 20$
	$(372:12) \times 24 =$		$(360:12) \times 04 =$		$(780:26) \times 30$
	$(920:46) \times 24 =$		$(720:18) \times 13 =$		$(720:36) \times 29$
	$(960:30) \times 26 =$		$(897:39) \times 19 =$		$(918:34) \times 31$

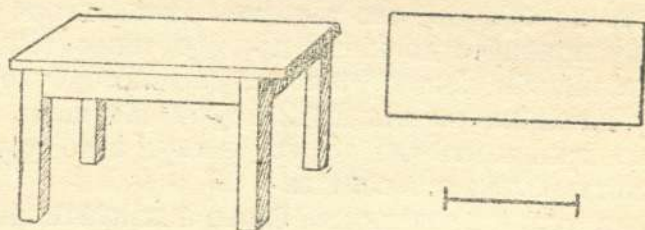
15	$(120:3):10$		$(720:4):10$		$(280:2):10$
	$(120:10):3$		$(720:10):4$		$(280:10):2$
	$(480:10):3$		$(320:4):10$		$(180:2):10$
	$(480:3):10$		$(320:10):4$		$(180:10):2$

16	$(560:70) \cdot 40$		$(8 \cdot 70):40$		$(362:30) \cdot 50$		$(4 \cdot 50):8$
	$(480:40) \cdot 50$		$(9 \cdot 50):30$		$(440:40) \cdot 30$		$(6 \cdot 40):8$
	$(360:60) \cdot 30$		$(4 \cdot 60):40$		$(500:20) \cdot 30$		$(8 \cdot 90):9$
	$(720:90) \cdot 60$		$(5 \cdot 80):50$		$(600:50) \cdot 40$		$(6 \cdot 50):5$

ІХ. МАШТАБ І ПЛЯН

Чи можна в зошиті нарисувати справжній метр? Навряд, бо місця не стане. Одже доведеться зменшеним його рисувати. Коли ми нарисуємо метр на 10 клітинках зошиту, то що значитиме одна клітинка?

А як треба буде рисувати лінію в двадцять чи тридцять метрів завдовжки, то вже не можна буде рисувати кожний метр

у десяти клітинках, а доведеться рисувати ще меншими, хоч би у дві клітинки, або навіть в одну. Коли умовитися писати в зошиті кожний метр лінією завдовжки в одну клітину, то ця маленька лінія заступатиме на рисунку справжній метр і зветься вона „маштабом“.

Коли писати метр лінією завдовжки в один сантиметр, то скажемо, що наш маштаб один сантиметр за метр.

А коли писатимемо кожний метр одним міліметром, то маштаб буде міліметр за метр, або кажучи інакше один метр в міліметрі.

Коробочку сірників можна поставити на папір і обвести. Тоді матимем плян коробочки у справжню величину. Але стола або будинка не можна поставити на зошит й обвести олівцем, отже їх доводиться рисувати зменшеними у якомусь маштабі.

Місце зменшене за маштабом і нарисовано на папері зветься пляном.

Вимірьте маштабом довжину і ширину шкільної садиби і окремих її частин. Місця під шкільними будинками й допоміжними службовими будинками, садок, город, розсадник.

Перерисуйте цей плян собі в зошит за яким бажаєте маштабом; позначте числами ці розміри.

Повчиться рисувати на папері рівнобіжні та перпендикулярні лінії лінійкою та трикутником, як зазначено на рисунках.

1. Виміряйте свою клясу, вигадайте якийсь маштаб, і накресліть пляна цієї кляси.

Яка кляса задовжки, завширшки?

Які задовжки, завширшки кімнати і коридора у школі?

Дізнайтеся про це з пляну.

2. Потім виміряйте у себе приміщення, у вашій школі і нарисуйте її плян Чи годитиметься тепер той маштаб, що ви брали для пляну кляси?

3. Так само, накресліть плян вашої пришкільної земельної ділянки.

4. Виміряйте кожен свою садибу і всі будівлі, що на ній є, і накресліть пляна своєї садиби.

Щоб правильно будувати прямі кути на місцевості корисно зробити для цього приладдя що зветься еккером.

Звичайний еккер можна зробити так: візьміть $\frac{1}{4}$ аркуша паперу, згорніть його чепурненько в четверо і потім розгорніть цей аркушець, прикріпіть до обструганої дощинки і на кінцях заломів увіткніть по булавці, але так, щоб вони сторч стояли. Потім цю дощечку прибийте до кінця довгого ціпка (125—130 см) з загостреним нижнім кінцем, щоб можна його було втикати в землю. З низу дощинки на віддалі 2—3 см від ціпка вбийте маленький цвяшок, прив'яжіть до нього нитку, а до другого кінця нитки прив'яжіть маленький вантаж.

Коли установлюватимете еккер пильнуйте цієї нитки, щоб ціпок не стояв навкоси.

Коли треба буде будувати прості кути на місцевості край якоїсь лінії, треба позначити цю лінію тичками, потім увіткнути еккер у землю і повернути його так, щоб дві булавки стояли навпроти тичок і затуляли одна одну, а також само й тички.

Після цього треба поглянути на інші дві булавки так, щоб вони затуляли одна одну і по цій лінії ставити нові тички. Лінія позначена новими тичками і становитиме простий кут з першу лінію.

5. Виміряйте на луці прямокутник завдовжки в 20 м і завширшки 15 метрів і позначте його тичками. Кути збудуйте якомога краще, з еккером.

6. Після цього на рівному місці збудуйте квадрат, що мав би 100 метрів завдовжки і заширшки, кути зробіть з еккером. Ось такий квадрат посідає місце точно—один гектар.

Можно збудувати простий кут і без еккера, а вимірною шворкою зробити це можна так: в кінець першої лінії треба забити

кілочок, відмірити від нього по тій лінії три метри і вбити другий кілочок потім узяти вимірну шворку, прикласти початок першого її метра до першого кілочка, а кінець дев'ятого метра до другого.

Двоє держатимуть так шворку, а третій нехай візьметься рукою за те місце шворки де кінчається четвертий метр і туго тягне шворку. Тоді й матимете простий кут.

Проводить таким способом простий кут і перевірьте його з екером.

Діаграми

В групі маємо 25 учнів з них 15 піонерів, а 10 неорганізованих. Як краще показати всім ці числа. Ці числа яскраво можна показати от як: умовимся, що наш масштаб буде п'ять учнів в одній клітинці, зошита, тоді піонерів буде $15:5=3$ — три клітини.

А неорганізованих — $10:2=5$ — дві клітинки.

Візьмемо ці клітинки і накреслимо як показано на рисунку.

Діаграма піонерського складу учнів

Ці стовпчики разом називаються діаграма.

1. Обчисліть, скільки у вашій групі піонерів і неорганізованих і накреслить діаграму.

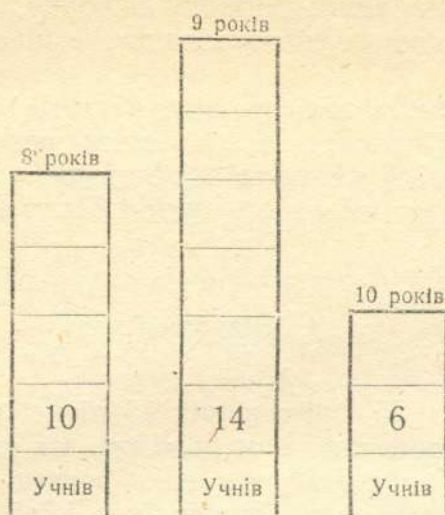
Другий приклад:

В групі 30 учнів, з них десять учнів по вісім років, 14 учнів — 9 років і 6 учнів — 10 років. Намалюймо діаграму.

Візьмемо масштаб 2 учні в одній клітинці, то прийдеться: на учнів 6 років п'ять клітинок, на учнів 14 років — 7 клітинок, і на учнів 10 років — 3 клітинки.

Треба рисувати так, як нарисовано на рисунку.

Діаграма складу учнів за віком

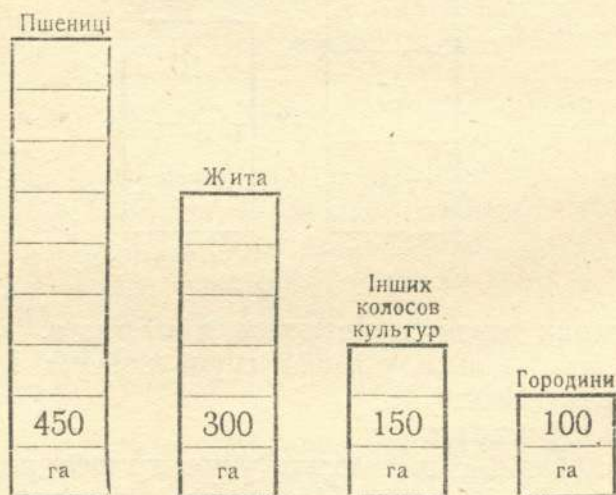

Діаграма складу учнів за віком.

Третій приклад:

В колгоспі було посіяно всього хліба 1000 гектарів, з них 450 пшениці, 300 жита, 150 інш. колосових і 100 га городини. Візьмемо масштаб 50 га у в одній клітинці, то матимемо.

Діаграма посіву у колгоспі

Мал. 33.

2. Дізнайтеся про посів у вашому колгоспі і накресліть діаграму.

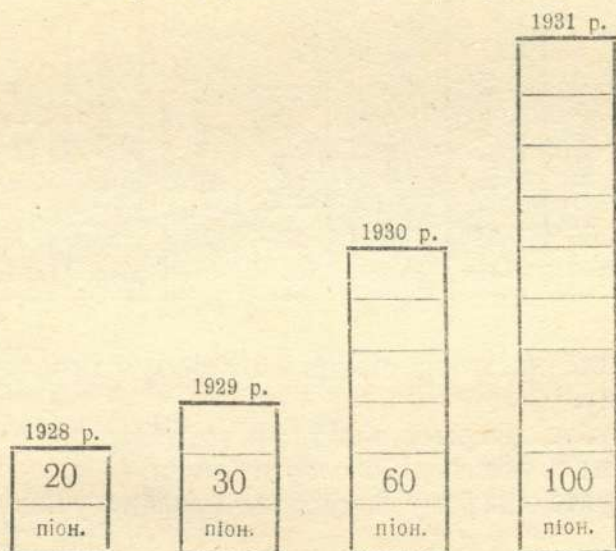
3. Дізнайтеся про кількість різної худоби у вашому колгоспі і нарисуйте діаграму.

Четвертий приклад.

В селі було піонерів у 1928 році 20 чоловік, у 1929 році 30 чоловік, у 1930 році—60 чоловік, у 1931 році 100 чоловік. Як намалювати діаграму зростання піонерів у селі?

Візьмімо масштаб 10 піонерів у одній клітинці, тоді матимемо:

Діаграма зростання піонерів у селі

П'ятий приклад:

На 10 грудня 1931 року кількість колгоспів в укр. районах ЦЧО була така:

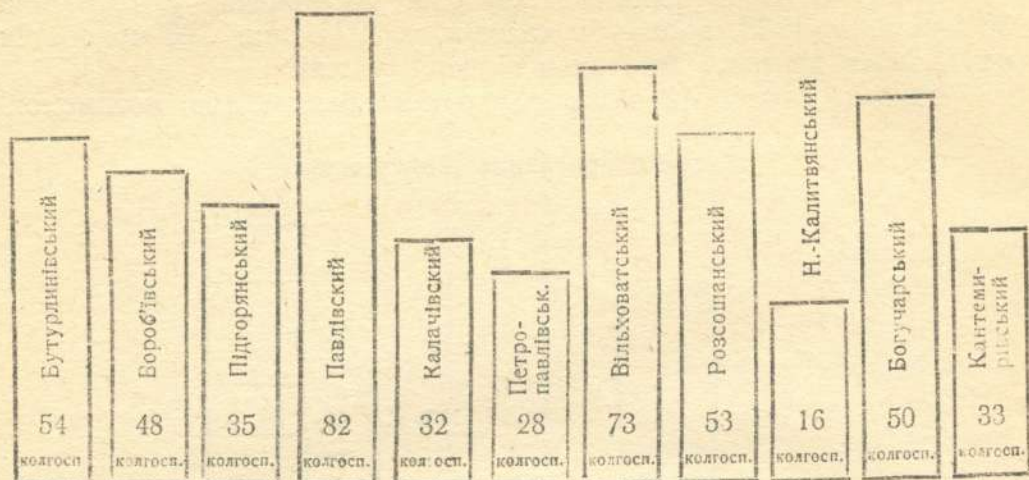
№№	Назва районів.	Кількість колгоспів.
1	Бутурлинівський р-н.	54
2	Вороб'ївський "	48
4	Підгоренський "	35
4	Павлівський "	82
5	Калачівський "	32
6	Петропавлівський "	28
7	Вільховатський "	74
8	Розсошанський "	53
9	Ново-Калитвянський "	16
10	Богучарський "	50
11	Кантемирівський "	33

Як намалювати діаграму.

Візьмемо масштаб чотири колгоспи в одній клітинці.

А щоб було ще яскравіше, будемо верхки стовпчиків з'єднувати простими лініями, як це показано на малюнку.

Діаграма кількості колгоспів Українських районів Ч.Ц.О.

4. Добудьте числа зростання піонерів у вашому селі і намалюйте діаграму.

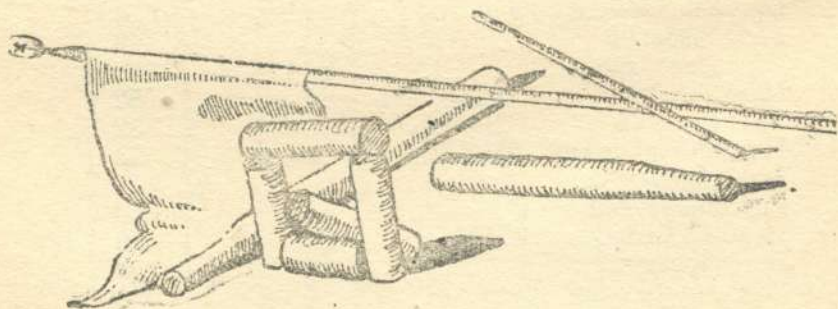
5. Нарисуйте діаграму зростання господарства у вашому колгоспі по рокам з початку його заснування.

6. Нарисуйте діаграму соціального складу учнів вашої школи, групи.

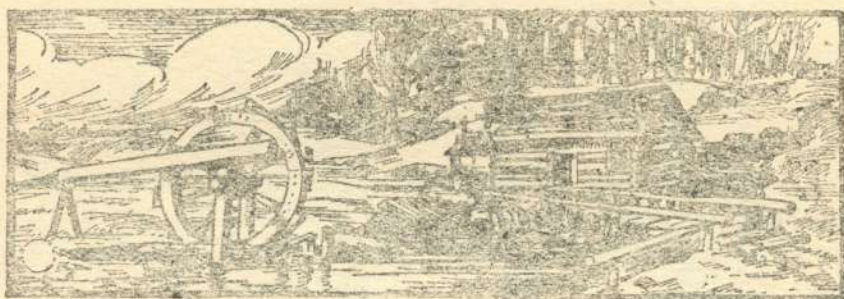
7. Нарисуйте діаграму посіву на вашій пришкільній земельній ділянці.

8. Нарисуйте діаграму зростання комсомолу у вашому селі.

9. Нарисуйте діаграму врожайності озимої пшениці за три роки (1928-29-30 роки) у радгоспах 15 центи., у колгоспах 12 центи., у одноосібних господарствах 10.

ОПАНУВАТИ ТЕХНІКОЮ ПОВИНЕН КОЖЕН

Як працюють вітер і вода

Щоб машина працювала, її треба рухати будьяким двигуном. Як що колгоспник, прочищаючи насіння, сам крутить корбу сортувалки, то двигуном є він сам.

Як що до сівалки запрягаємо коні, то двигуном будуть вони. Треба щоб за нас і тварин працювала сила води, вітру, сила пари, електрики, газу.

Як ми використовуємо для руху наших машин сили природи? Майже в кожному селі є вітряки.

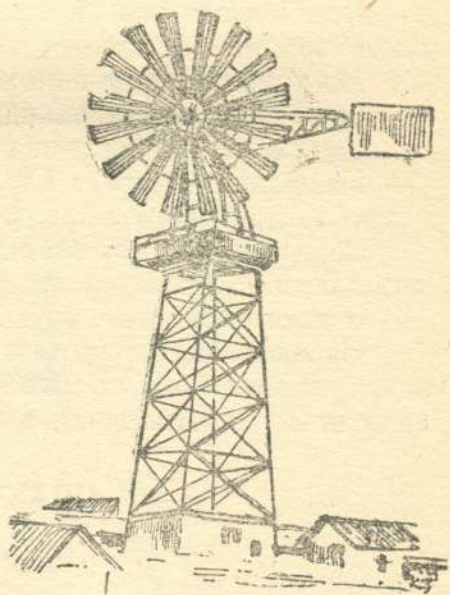
Вітер рухає млина. Такий двигун звано вітряним.

На вітрякові рух крил передається жорнам. Вони й мелють зерно на борошно.

Є також водяні млини. Їх влаштовують так: на річці будують греблю. Вода збирається перед греблею. Тоді воду через заставки випускають жолобама на водяне колесо. Колесо має на собі дощинки — ківші. Вода ллється на колесо, вони, спускаючись донизу під вагою води, обертають колесо.

Так увесь час рухається колесо.

Рух колеса передається через вали й трубу жорнам, що мелють зерно.

ЗАВДАННЯ. Підчас екскурсії на водяний і вітряний млин придивіться, як передається рух жорнам. Прогляньте весь хід розмолу зерна. Як воно очищується від домішок, як виходить борошно.

Напишіть оповідання, додайте до нього малюнки.

Що дає силу машинам

Ми вже знаємо як рухають вода і вітер машини. Є ще двигуни. Перетворюючи воду в пару, ми використовуємо силу пара, щоб рухати парові машини паротягів, пароплавів, льокомотивів тощо.

В топках цих машин палять дрова, торф, вугілля, нафту. Вони гріють воду й перетворюють її в пару, що рухає машину.

Найбільше на паливо вживають кам'яне вугілля.

Кам'яне вугілля

Щоб добути кам'яне вугілля, треба пробити підземні шахти. Кам'яне вугілля залягає шарами глибоко під землею.

Кам'яне вугілля видобувають в Донецькому кам'яновугільному басейні—Донбасі.

Найбільші поклади вугілля в нашій країні знайдено на сході—в Сибіру. Там відбувається за п'ятирічним пляном велике будівництво нових заводів, їм постачатиме вугілля—Кузнецький басейн, скорочено—Кузбас.

Нафта

Що рухає трактора? Ви знаєте, що для трактора потрібен гас.

Гас добувають з нафти.

Нафту добувають з під землі, де вона залягає дуже глибоко, Пробивають землю особливими свердлами. В щілину закладають труби.

По трубах нафту випомповують з землі особливими смоками.

Іноді сама, нафта викидається через щілину, викидає її газ.

Струмень, що б'є з під землі, зветься фонтаном.

Найбільше нафти в СРСР видобувають на Кавказі на узбережжі Каспійського моря, в м. Баку та Грозному.

За громадянської війни багатства нафти намагалися загарбати капіталісти. Англійські капіталісти надсилали сюди своє військо. Ми їх прогнали геть.

На нафтових промислах встановлено нові машини й ми зараз видобуваємо нафти стільки, що посіли 2 місце в світі (на першому місці поки що Америка), а за царату ми посідали лише 7 місце.

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ

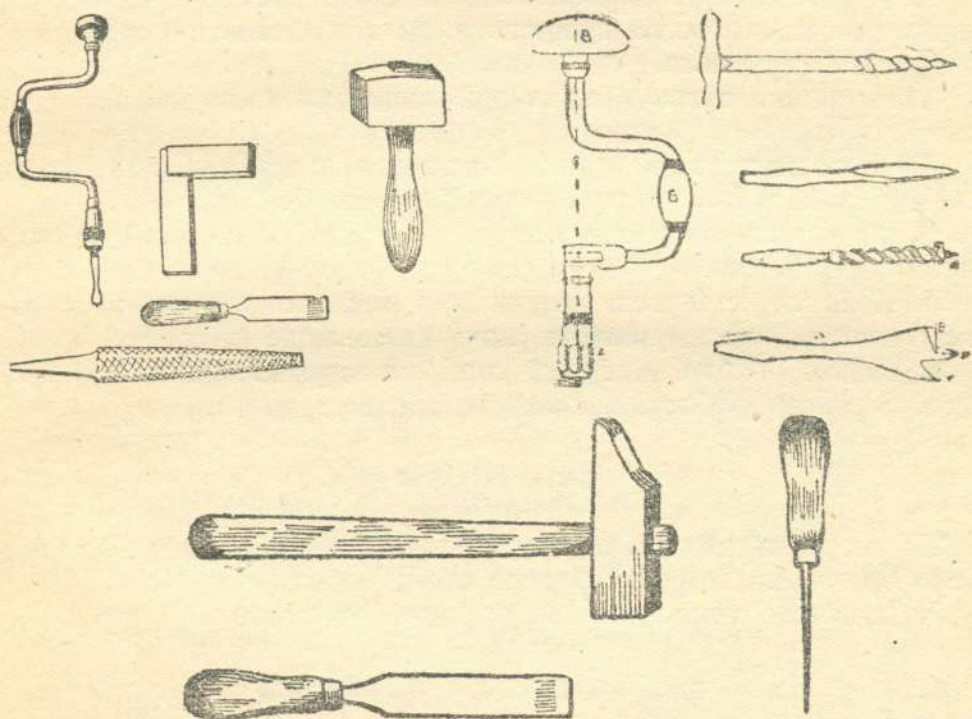
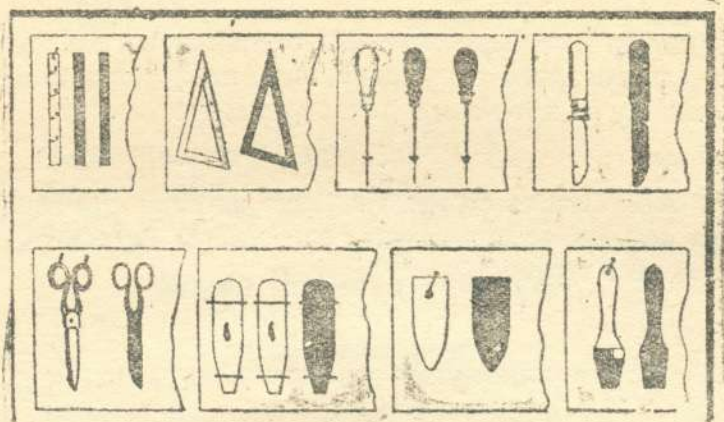
Наш трудкуточок

В трудовому куточку ми маємо все потрібне для роботи з папером, картоною, краном та деревом.

Струмент ми зберігаємо в шафі.

Там також тримаємо дрібний матеріал. Великий матеріал тримаємо в шкільній коморі.

Ми маємо ось яке устаткування для роботи: замість парт стоять столи. На них можна не лише писати й читати, але й працювати з папером, клеєм, глиною, деревом тощо. Коли треба, ми ссуваємо два-три до купи, зверху вкриваємо фанерою, щоб не забруднити й не порізати столів.

Маємо також варстат, ріжемо на ньому дошки.

Щоб розпиляти повздовш дощину, її затискуємо за допомогою клинців.

Струмент видає й бере назад вчитель.

Йому допомагають чергові бригадири. Вони беруть вироби від інших учнів і передають установі, що для неї виробили, або виставляють на полиці—виставці.

Кожний струмент має своє місце, а кожен з нас має свою марку (дерев'яне кружало) з прізвиськом. Коли я взяв струмент, то вішаю на його місце свою марку.

Кожен струмент, ми обвели олівцем на папері, пофарбували атраментом, вирізали й наліпили на те місце, де цей струмент має висіти.

Зараз, коли хто бере струмент з дошки, видно, де його треба повісити. Для гострого струменту, щоб не затуплювалось лезо, ми прибили плянку з прорізами для струменту.

ЗАВДАННЯ: Назвіть струменти: 1) що ви ними працювали; 2) струмент, що ви ним, ще не працювали, але знаєте. Розкажіть, що роблять за допомогою цих струментів.

Як ми виконуємо роботу в трудкуточку

В трудовому куточку розвішано багато малюнків, що по них можна бачити, як треба працювати, як треба стояти біля варстату, як тримати струмента.

Ці малюнки виготовували старші учні і ми самі за допомогою вчителя.

Тут також вивішано правила роботи ось вони:

1. Беручись до роботи, добре її обміркуй.
2. Не берись до роботи, доки, не приготував весь робочий струмент і матеріял.
3. Коли ти не можеш уявити собі речі, то розглянь її в готовому вигляді у товариша, не покладайся лише на себе.
4. Підчас роботи додержуй тиші, не заважай іншим,
5. Закінчив роботу, поклади на місце струмент.

Плян і облік

На перше місце, ми поставили плян і облік роботи. Ми працюємо бригадами і бригадир веде облік роботи.

На кожного учня є окрема картка. Ось зразок.

Картка плянування і обліку праці

1. Група 2. Прізвисьце, ім'я 3. Назва роботи

Плян роботи

1. Змалюй річ, що її маєш виробити.
2. Запиши, які потрібні матеріяли, якого розміру й скільки.
3. Який потрібен струмент.

Облік роботи

1. Запиши коли почав роботу (число, година, хвилини) й коли закінчив.

Почав		Закінчив		Проробив всього
число	годин, хвилин	число	годин, хвилин	годин, хвилин

2. Чи задоволений ти з своєї роботи?
3. Чи є хибні й які?
4. Оцінка роботи вчителем.

Новий матеріял—дерево

Побудова дерева

Вправа. Відріжте від товстої гілки невеличкого відрізка. розгляньте його;

1. Чим вкритий стовбур дерева зверху?
2. Знайдіть стрижень та деревнину. Як наростає деревнина?
3. Чи може жити дерево без кори? без стрижня?

Стовбур дерева в поперечному розрізі має таку побудову:

1. Дерево має кору, що захищає його від втрати соків.

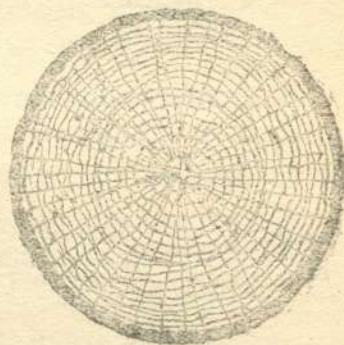
2. Далі йде заболонь, шар дерева, що крізь нього проходять поживні соки.

3. Деревнина—найміцніша частина дерева. Вона темніша від заболоні.

4. Стрижень—частина дерева, що відмерла.

Стрижень і заболонь мало придатні для виробів, а тому підчас обробки дерева їх відкидають. Кору з дерева також знімають. Але з кори можна зробити багато корисного: дуплянку, кошики для грибів, ягід тощо.

З липової кори виготовляють лико, з якого плетуть постіли.

Які породи дерева найкраще обробляти ножем.

1. Візьміть для роботи сучки 4—5 сантиметрів з різних дерев, що є в вашій місцевості. Ріжте їх впоперек ножем. Відріжте шматок такої довжини, щоб зробити будьяку річ, тичку, щоб підв'язувати баклажани або квасолю, чижики тощо.

Розрізаючи, перевірте як розташовані частини дерева.

Що легше розрізати—заболонь чи деревнину?

Спробуйте стругати ножем. Що легше стругати — заболонь чи деревнину?

Чи можна дерево колоти впоперек?

2. Візьміть невеличку дощичку. Спробуйте колоти її вздовж шарів і впоперек шарів. Як вона буде колотись?

Далі почніть пиляти дощинку спочатку вздовж шарів, а далі впоперек. Як її легше пиляти?

3. Підшукайте сухі дощинки різної породи дерева (лип, дуба, сосни, берези, верби). Обпиляйте й обріжте їх так, щоб усі вони були однакового розміру. Зважте кожну окремо. Яка різниця в їх вазі. Яка порода дерева найважче.

Перші роботи

Зробіть круглого чижика.

Який потрібний матеріал? Який струмент?

2. Зробіть квадратного чижика.

Визначте, якого чижика довше робити. Чи неможна ножа замінити яким іншим струментом? Яким саме?

ВКАЗІВКА. Для цієї роботи підшукайте квадратного шматка дерева?

3. Зробіть палку для гри в чижика.

Розмір та засоби роботи зазначте в своїй картці. Так само виберіть потрібний струмент.

4. Зробіть кілочки для городніх наличок,
Роботу проведіть як зазначено на малюнку.

5. Зробіть огорожу для грядок та квітників.

Виготовте для цього круглі кілочки.

Розмір кілків встановіть сами (але виготовлюйте всі кілки одного розміру).

Матеріал: Відрізки соснових дощок з шкільної майстерні.

6. Зробіть таку ж огорожу з лози, без кори й з корою.

Як з брусочка зробити круглого кілочка

1. На обох зрізах змалюйте коло.

2. Обстружіть краї, зачистіть склом.

3. Застружіть кінець так само, як застружуєте олівця.

Що можна зробити

1. Палки для прапорів та гасел,

2. Держална для щіток, мітли, сапок.

3. Зубки для грабель.

4. Осі для візків тощо.

Матеріал: сосна, дуб, ясень.

Струмент: ніж, ножовка, рашпиль, лінійка.

1. ЗАПИТАННЯ. 1. Які дерева колються повздош шарів і які погано? А чому?

2. Чому дерево в один бік стругати добре, а в другий гірше?

3. Яке дерево краще колеться — сире чи сухе?

4. Яке дерево краще гнеться — сухе чи мокре? Яке дерево з вашої місцевості найкраще гнеться?

Іграшки для дошкільників

Човники з обрізків дощенок.

Струменти; ніж і свердло.

Зробіть човники довбані з кори верби чи старого тополя.

Млинок

Можливо, що хтось з вас бачив водяного млина. Давайте зробимо собі водяного млинка.

Зробити його легко й скоро.

Беруть цівку з ниток, в ній на вузькому місці роблять пожег або стамескою надрізи й встромлюють в них лопаточки.

Лопаточки можна зробити з сухих тонких щепок.

Коли застромити в цівку круглу паличку й пустити лопаточки в струмочок, то млинок закрутиться.

Чому? Що рухає млинок?

Саморобний пропелер

Він складається з однієї великої цівки (а) з під ниток, палички з держалном (б) й гвинта (в), гвинта зробили з тонкої бляхи, край його в протилежний бік вигнуто. Паличку з держалном застромляють в цівку, до якої забито два цвяхи без голівок. На цвяхи вдягають гвинта. На цівку намотують нитку. Паличку тримають за держално.

Потягнувши за нитку, хутко її розсотують, гвинт летить під стелю, а тоді падає на землю.

Спостерігайте, як лопатки гвинта загрибають повітря, спинаються на його й весь гвинт посувається вперед.

Млинок-вітрячок

Візьміть невеличкого товстого брусочка.

Зріжте верхню частину, як дах на хаті (мал.). Прокрутіть крізь нього дірку, набийте дашок (мал.).

Вистружіть з березової палки вісь для крил млинка. Зробіть в ній жолобочки (мал.).

З тоненької дощинки зробіть крила (мал.), встроміть їх в жолобки (щоб краще трималися крила можна їх закріпити каруком). Обмажте гарячим каруком краї крил та жолобок.

В дірочку брусочка встроміть вісь. Щоб вісь не вискочила, вбийте в неї цвях (мал.).

Матеріял: брусочки, паличка, тонкі дощинки, цвяхи, карук.
Струмент: ніж, ножовка, молоток.

Як фарбувати іграшки

Готові іграшки добре фарбувати клеєвою фарбою.

Клеєву фарбу готують так:

Візьміть платівку каруку й півсклянки води. Карук зваріть в цій воді. Розіляйте в стільки слоїв, скільки маєте зробити фарб. Підсипайте до кожного слоїка сухої фарби, доки не матимете бажаного кольору. Фарбуйте пензлем.

Морилку продають у вигляді крупин. Їх треба розвести окропом, щоб була темна водяна фарба. Цією фарбою змочують ганчірочку й обтирають дерево. Дерево має рудуватий колір. Морилкою фарбують шафи, полички для книжок тощо.

Як зробити ноші для праці на городі і в садку

Візьміть два товстих дрючка або два бруска довжиною 125 см. Закругліть їм кінці. Це будуть ручки.

Зміряйте ширину своїх плеч і додайте до неї ще 20 см.

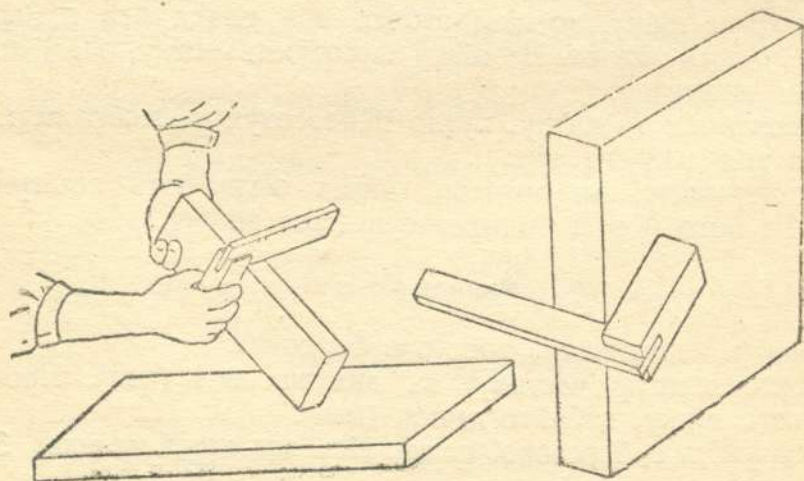
За цим розміром від дошки відпиляйте чотири відрізки.

Прибийте їх до брусків. Будуть ноші.

Косинець

Косинець, що його вживають стельмахи, складається з колодки й лінійки — „пера“.

Як ним перевіряти кути — зазначено на малюнках.

Плетіння пантофлів

Починаються весняні екскурсії.

Взутому ходити парко, а розутому — колко. Вчитель і учні другої групи вирішили всім виплести пантофлі. Матеріал кожен учень різав на стьожки.

До кінця стьожки він не дорізав.

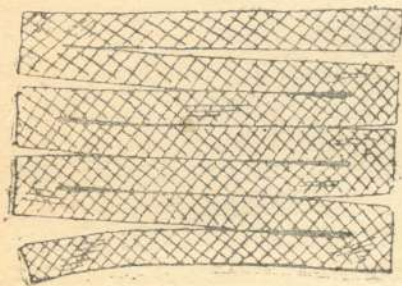
Стьожки скручували мотузком.

Пантофлі плели костяним гачком так само, як в першій групі плели паски.

Спочатку кожен учень зробив 7 стьожек. Далі зв'язував їх в кільце.

На кожен рядок додавали по одній стьожці. Мали носок пантофля. Коли носок був зплетений, продовжували рівну стьожку.

Це — підощва й бока. Кільце в носка й задника зашили. Пантофлі готові. За тиждень стала тепла погода. Учні пішли в поле і на річку. Легко й добре було в пантофлях.

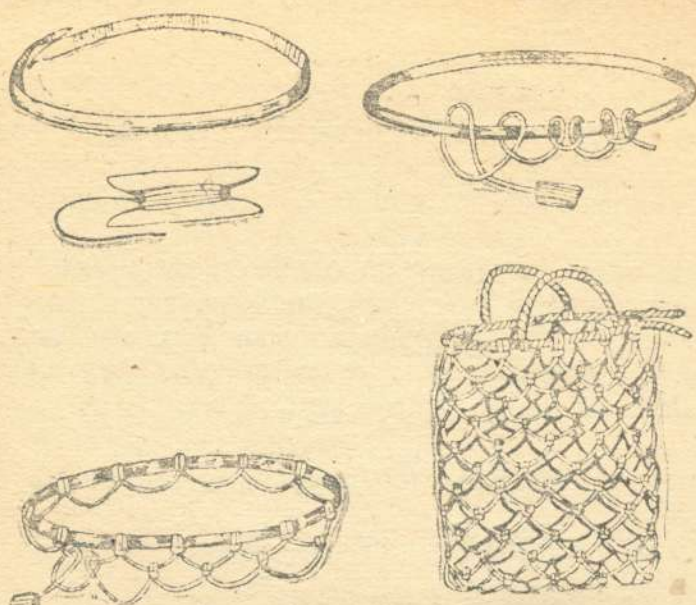
Плетена торбинка для екскурсії

На екскурсію доводиться брати з собою продукти, а з екскурсії приносити різні камінці, травичку й інші потрібні для шкільної роботи матеріали.

Учні другої групи почали плести торбинки з мотузка.

Учні добули мотузка, дерев'яних обручів і човника.

Кожен учень зробив петельку й надів на обручика. Далі він обернув обручик ще раз і знову зробив петельку, затягнув її. Кожна подвійна петелька була одна від одної на відстані 2 сантиметрів.

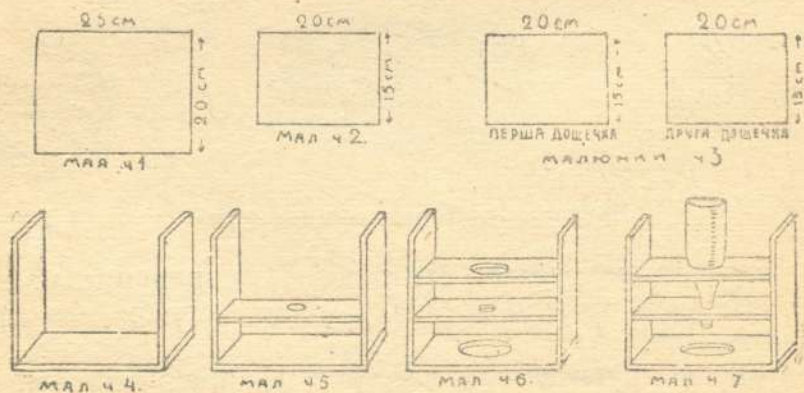

Такими подвійними петельками кожен учень оплів обручик навкруги. Далі учень знову почав доплітати петельки.

Так виплели торбинки в 30 сантиметрів завдовжки. Дінце торбинок переплели. Кожен учень зняв з обручика петлю й тут таки втягнув до неї мотузочка. До нього прив'язано держално.

Як зробити напувалку

Виріжте дощечку 25 см завдовжки й 20 см завширшки (дивись малюнок ч. 1). Це буде нижня частина напувалки. Посередині дощечки видовбайте ямку для мисочки, за розміром дна мисочки.

Далі виріжте дві дошки завдовжки 20 см і завширшки 15 см (дивись малюнок ч. 2). Це будуть бокові частини напувалки. 3

Тепер виріжте дві дощечки завдовжки 20 см і завширшки 15 см. В одній із них видовбайте відтулину посередині, щоб у неї проходила шийка пляшки. В другій видовбайте посередині теж відтулину, щоб в неї вільно проходила й сама пляшка. Перша дощечка буде середня частина напувалки, а друга верхня частина (дивись малюнок ч. 3). Тепер частини напувалки готові. Треба тільки їх збити. Збивайте так, як показано на малюнках (дивись малюнок ч.ч. 4, 5 і 6).

Середню дошку прибийте від нижньої на віддаленні 6 см. А верхню від середньої на віддаленні 12 см. Візьміть свою пляшку, наберіть повно в неї води. Тоді забийте пляшку затичкою з такою дірочкою, щоб з неї тільки капала вода. Пляшку й мисочку поставте так, як показано на малюнку ч. 7. Напувалка готова.

Довідка. Для того щоб зробити напувалку, потрібно такий матеріал: дошки, цвяшки, пляшка й мисочка. Струменти: молоток, пила, долото, метр.

ЗАВДАННЯ. 1. На зборах групи обговоріть, хто принесе матеріал, хто струмент. Обговоріть, як розподілите роботу між собою.

2. Сходіть у колектив і роздивіться, які там є годівниці для курей. Роздивіться гарненько, виміряте всі частини. Принесіть матеріал і зробіть собі.

Модель трактора

Що нам зробити:

1. Організувати екскурсію на МТС.
2. З матеріалів, добутих на екскурсії, складіть звіт про те, яку допомогу дає колгоспам МТС, скільки там тракторів, як за ними доглядають.

Багатьом з вас доводилось бачити трактор. Давайте спробуємо зробити його модель. Модель ця буде з найпростішого матеріалу. Випиляйте з фанери дощечку 12,5 см завдовжки, а завширшки 5 см.

Друга дощечка з такого самого матеріалу повинна бути трохи більша, а саме—16 см завдовжки і 5 см завширшки (мал. 1 „В“ і „М“). Крім цього обстружіть ще чотири частини моделі. Частину „А“—в 2 см завтовшки, 5 см завширшки й заввишки теж 5 см. Частину „Б“ заввишки й завширшки як і частина „А“, але завтовшки в 1 см. Обидві ці частини треба робити вже не з фанери, а з легкого дерева, наприклад з сосни або липи.

Частини „ЕЕ“—це осі для коліс. Це чотирикутні палички з боками в 1 см, а завдовжки $5\frac{1}{2}$ і 7 см.

Усі випиляні дощечки треба добре відшліхувати цюмергельованим папером. Після цього треба почати виготовляти інші частини.

Нам потрібні ще три циліндрики „С“ завтовшки в 1,5 см і 4 см заввишки. Це буде мотор трактора. Усі частини мотора треба склеїти або збити цвяшками так, щоб частина „Б“ виступила попереду „А“ і щоб задня вісь була зверху дощечки „М“. Тепер залишається зробити колеса.

Дістаньте міцної фанери і випиляйте з неї чотири кола (мал.) 2) 2 по 8 см в діаметрі і 2 по 4 $\frac{1}{2}$ см; їх треба розмістити так, як показано на мал. 2 „А“ і вирізати зарисковані частини лобзиком.

Щоб остаточно обробити задні колеса потрібній ще картон і сірники. З картону треба вирізати ножицями смуги в 2 санметри завширшки й завдовжки, як обід заднього колеса. Смуги ці треба приклеїти до задніх коліс, а потім прибити малесенькими цвяшками, як показано на тому ж самому малюнку. У такий спосіб у нас вийде широкий обід, зовсім як у справжнього трактора.

Для того щоб зробити цей обід зубчастим, вам доведеться нарізати з сірників паличок по 2 сантиметри й наклеїти з них на картоні так, як показано на малюнку 3.

Щодо менших передніх коліс, то ободів до них приробляти не треба. Залишається зробити ще кермо й місце для сидіння. Перше можна зробити з шматка толстого дроту, загостреного з одного краю і встановленого в дощечку „Б“ навокось. Колесо для керма робиться з шматочка картону. Місце для сидіння виготовляють із шматочка бляхи, прибивають маленькими цвяшками до заднього кінця дощечки „М“ біля керма, як показано на загальному малюнку.

Отже всі частини нашої моделі готові. Деякі з них вже скріплено. Залишається лише поставити на місце колеса. Їх прибивають малесенькими цвяшками, які входять через центри коліс у вісі „ЕЕ“. Моделі трактора можна надати зовсім гарного вигляду, коли пофарбувати її сірою олійною фарбою, а передню частину дощечки „А“ і спиці в колесах — чорною.

Дерев'яні циліндрики, що служать у нас за мотор, теж треба пофарбувати в той самий колір і злучити між собою шматочками дроту.

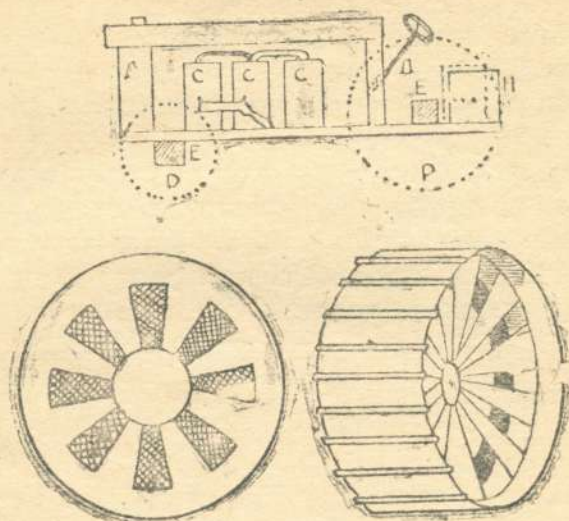
Модель автомобіля

Спробуйте тепер зробити модель невеликого вантажника, що рухатиметься. Матеріал у нас буде той самий, що й раніш: фанера, бляха, маленькі цвяшки й карук. Випиляємо ж за чергою всі частини моделі, а потім візьмемось їх складати. Для основи автомобіля випиляємо дощечку 8 см завширшки і 17 см завдовжки. З другого шматка фанери випиляємо чотири планочки: дві по 10 см завдовжки і дві по 8 см. Височина їх буде однакова — по 5 см. Як їх склеїти — показано на мал. 1, „Д“. Ця скріплена частина є борти моделі вантажника. Прикріпляти її до задньої частини автомобіля треба буде каруком.

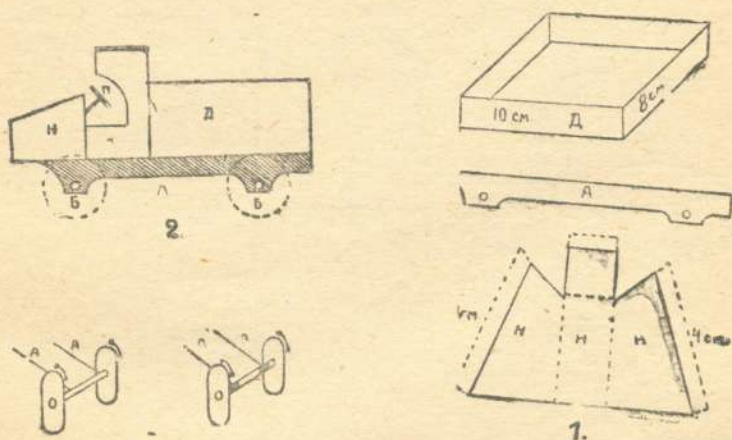
Випиляйте тепер ще дві фігурні дощечки, як показано на тому самому мал. 1, „А“. В обох цих дощечках треба провертати

по дві дірочки (в $1\frac{1}{2}$ сантиметра) 12 см завдальшки одна від
одної. Ці частини приклеюють з обох боків основи автомобіля і
вони відіграють роль підпир для коліс.

Мал. 1 „Н“ являє собою перед нашої моделі. Вирізувати її
треба з бляхи. Розмір її при цьому повинен бути такий: частини
„НН“ — по 4 см завдовжки, частина „Н“ — 5 см. Цю фігуру треба
вигнути так, як вигнуто накривку спереду справжнього автомо-
біля і прибити її до передньої частини нашої моделі невеличкими
цвяшками.

Модель трактора

Модель автомобіля

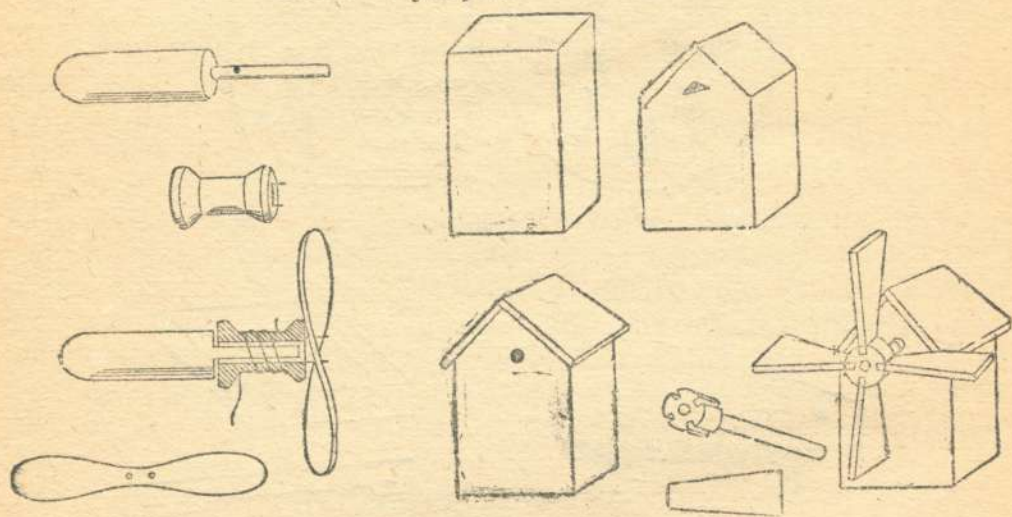
Залишається ще одна частина — місце для шофера. Його можна
зробити з фанери або з бляхи. За основу треба взяти фігуру „Е“
на мал. 2. Заввишки вона повинна мати 6 см, а завширшки — як
проміжок між частинами „Н“ і „Д“. З двох таких частин, злуче-
них прибитою згори дощечкою, і вийде кабінка автомобіля. На

цьому ж малюнку ми бачимо ще й кермо. Як його зробити — говорити не варт. Про це вже сказано при опису, як виготовляти кермо для трактора.

Перш ніж робити колеса й руховий механізм, радимо ще раз уважно проглянути мал. 2 і подивитись, чи правильно злучено всі частини автомобіля. Зробивши це, можна почати дальшу роботу.

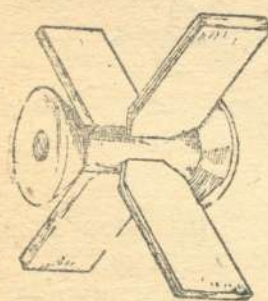
Колеса треба випилати з фанери. Діаметр їх повинен дорівнювати 3 см. В центрі кожного з них провертять по дірочці. Осі для коліс роблять з рівних паличок і такі завтовшки, щоб вони вільно проходили в дірочку підпір „А“ і коліс „Б“. Механізм же рухомого автомобіля буде зовсім нескладний і простий. За головну частину його буде гума. Для цього дві смужки гуми закріплюють одним краєм до спідньої частини вантажника, а два других краї з петлями начипляються на цвяшки, що стирчать гострими кінцями вгору у вісях (див. мал. 3).

Пускаючи автомобіля, треба взяти його лівою рукою і, тримаючи так, правою рукою крүтити колеса праворуч. Гумові смуги при цьому накручуватимуться на вісь і натягатимуться. Після цього треба лише поставити автомобіль на підлогу й відсмикнути руку. Модель швидко побіжить уперед.

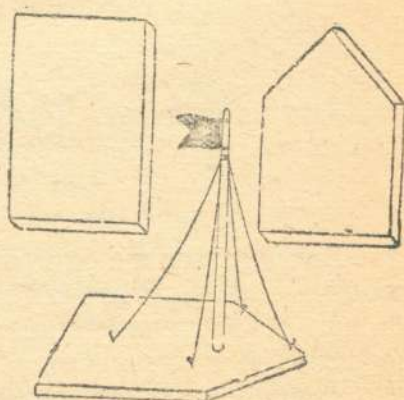

Пропелер

Вітрячок

Водяний млинов

Човник

ЗМІСТ

	Стор.		Стор.
Червона армія боронить робітників і селян	3	Треба знати свою мову	37
Червона гвардія	—	Як поводитись із книжкою	—
Організовано Червону армію	4	Треба читати правильно	38
Роки боротьби й перемог	—	Як складати словничка	39
В оточенні ворога	—	Оголошення	40
Кращі сили на фронт	5	Наголос	41
На фронт	—	Куди тече вода	—
Знову до зброї	6	Наш завод	42
Трудящі всесвіту нам допомагали	—	Шахтар	43
Чорний барон	7	Як ми склали анкету	—
Грими, грими	—	Життя Чіпчіне	44
Завжди напоготові	8	Орачі і муха	45
Чим міцна Червона армія	—	Б в кінці складу й перед О	46
Червоноармієць—вільний член трудового суспільства	9	Б в закінченнях (ський, цький, зький)	47
Червона присяга	10	Б після Ц	49
Як Червона армія відбила капіталістів	—	Б після Т	—
Бійці Далекосхідної	11	Коли не пишемо знак м'якшення	—
Несподіванка	—	Ріп'яхи	49
Взнали хто ворог	12	Звіт бригади городників	50
Лист до китайських салдатів	—	Маленькі герої	—
Як ми влаштували військовий куток	—	Крига йде	53
Велике будівництво	13	Червона армія	—
Як будується господарство в радянській країні	14	Схід сонця	54
Соціалістичне змагання	15	Весна йде	—
Мета змагання	16	Гей, виходьте із хати	55
За вугілля	—	Гей, сяячі	—
Червонозоряний похід	17	Паротяг	—
Червоні зірки	—	Гроза	56
Без капіталіста	—	Опікся Гречаник	—
В новий будинок	18	Як Максим став селькором	57
Раніш і тепер	19	Перше Травня	58
Турксіб	—	На заводі	59
Сільмаш	20	Христові сльози	—
Дніпрельстан	21	Море вирує	61
Вільна Сванетія	—	Паризькі пралі	62
Там де вчилися попи	22	Лист школярів з за кордону	63
Три місяці треба їхати додому	23	Природа та її явища	64
Соціалістичне місто на допомогу селу	24	Птахівництво на промислові рейки	—
Пролетарська революція розкріпачила жінку	25	Піонери — шефи птахівництва	—
За новий побут	26	Породи курей	65
З темряви до світла	27	Як побудовано тіло курки	—
Волею Жовтня	29	Яйце і курка	66
Перший робітничий уряд	30	Розвиток зародка	67
Боротьба невгасає	31	Качки й гуси	—
На Західній Україні	32	Що ми взнали на птахотоварній фармі	68
У країнах голоду	—	Інкубатор	69
1. травня — міжнародний день пролетаріату	33	Як годувати курчат	70
Травневе	34	Як годують курей в колгоспі	—
Противеликодна кампанія	35	Весна	71
Заклик до юних ленінців	36	Треба очистити воду	—
		Чи завжди вода в одному стані	72
		Дощ, сніг, град, іней, роса	73
		Рух повітря	74
		Сила вітра, напрямок	—

	Стор.
Речі від тепла розширюються	75
Градусник або термометр	—
Спостереження над погодою	76
Як вести журнал погоди	77
Весняні спостереження	—
Птахи прилетіли	78
Яких комах ми побачили	—
Весняна повідь	79
Перші квіти	80
Весна в розпалі	—
Хижі птахи не всі шкідливі	81
Болотяні птахи	82
Останні гості	—
Як птахи різняться поміж собою	—
Птахи в сільському господарстві	83
Охорона птахів	—
Почався більшовицький сів	84
Як готують насіння	85
Будова насіння	—
Як проростає насіння	—
Від зародка до рослини	86
Як ми вирощували розсаду	87
Як влаштували парника	88
Що ми засіяли в парникові	—
Город засіяли	—
Як проріджували городину	89
В бій з приморозками	90
Не молитвою, а наукою переможемо лиха	—
Досвіди на нашому городі	91
Весняні роботи в садкові	—
Бджолина комуна	92
Квітка і комаха	93
Шкідники садів та городів	95
Околиці нашого колгоспу	97
Боротьба з ярами	98
Охорона лісу	—
Релігія — шкідник лісу	99

	Стор.
Математика	100
I. Усна та письмова номерація	—
II. Всі дії над круглими десятками та сотнями	102
III. Усний рахунок у межах 100	105
Додавання й віднімання в межах тисячі	106
Додавання й віднімання складових іме- нованих чисел з двома невідомими	109
Вправа на час	110
Грам, кілограм, тона	113
Сантиметр, метр, кілометр	115
Прямокутник	116
Усний рахунок у межах 100	119
Множення круглими десятками	120
Множення двозначного на однозначне	121
Ділення круглих десятків	123
Повторення 4 арифметичних дій	125
Робота на прикільній деланці	126
Дії з дужками	129
Маштаб і плян	131
Діаграми	133
Опанувати технікою повинен кожен	137
Як працюють вітер і вода	—
Що дає силу машинам	138
Наш трудгучок	—
Як ми виконуємо роботу	140
Побудова дерева	141
Які породи дерева найкраще обробля- ти ножом	—
Перші роботи	142
Іграшки для дошкільників	143
Як фарбувати іграшки	144
Косинець	—
Плетіння пантофлів	145
Як зробити напувалку	146
Трактор	147
Автомобіль	148

Здано до складання 15/І—32 р.
Здано до друку 23/І—32 р.

Статформат Б⁵ 180 × 250
9½ п. листів × 47 тис. знаків.

Уповн. Облліту № 255.

Орел. Типо-лит. „Труд“ Полиграфтреста ЦЧО.

Замовлення № 519.

Тираж 20100.

Ціна 1 крб. 50 коп. 6438